

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

PEYAMİ SAFA'NIN “YALNIZIZ” ROMANINDA
SÖZ DİZİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Ahat ÜSTÜNER

HAZIRLAYAN
Ferdi GÜZEL

ELAZIĞ-2007

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

PEYAMİ SAFA'NIN "YALNIZIZ" ROMANINDA SÖZ DİZİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez 02 / 03 / 2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman

Üye

Üye

Doç. Dr. Ahat ÜSTÜNER Prof. Dr. Ahmet BURAN Yrd. Doç. Dr. Ercan ALKAYA

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Peyami Safa'nın "Yalnızız" Romanında Söz Dizimi****Ferdi GÜZEL****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı****2007, sayfa : X + 120**

Bu çalışmada edebiyatımızın en önemli yazarlarından biri olan Peyami Safa'nın "Yalnızız" isimli romanından 40 sayfa söz dizimi yönünden incelenmiştir. Amacımız söz dizimi çalışmalarına katkıda bulunmak ve bu eserden hareketle Peyami Safa'nın dili nasıl kullandığını tespit edip üslûbu ile ilgili birtakım bilgilere ulaşmaktır.

Yaptığımız incelemeden şu sonuçları elde ettik:

1. Eserin farklı yerlerinden seçtiğimiz kırk sayfada 952 cümle tespit ettik. Tespit ettiğimiz cümleleri yapısına göre inceledik. Bu cümlelerin 633'ü basit, 17'si şartlı birleşik, 31'i iç içe birleşik, 96'sı sıralı, 85'i bağlı, 89'u kesik cümledir. Basit cümleler % 66.49 ile en fazla kullanılan cümledir. Diğer cümlelerin oranı şöyledir: sıralı cümleler % 10.08, kesik cümleler % 9.35, bağlı cümleler % 8.93, iç içe birleşik cümleler % 3.26, şartlı birleşik cümleler % 1.79

2. Basit ve birleşik cümleleri yüklemine göre, yüklemine göre türüne ve anlamına göre inceledik. Toplamı 681 olan bu cümlelerin oranları şöyledir:

Yüklemine göre cümleler: kurallı cümle % 88.11, devrik cümle % 11.89

Yüklemine göre türüne göre cümleler: isim cümlesi % 26.87, fiil cümlesi % 73.13

Anlamına göre cümleler: olumlu cümle %74.89, olumsuz cümle % 15.27, soru cümlesi % 9.84

3. İncelediğimiz kırk sayfada 3077 kelime grubu tespit ettik. Kelime gruplarının üçte birinden fazlasını sıfat tamlamaları oluşturmaktadır. Sıfat tamlamasının oranı % 36.20'dir. Sıfat tamlamasını % 22.32 ile isim tamlaması, % 10.33 ile birleşik fiil, % 8.68 ile edat gurubu takip etmektedir.

4. Yazarın çoğunlukla kısa cümleler kullandığı görülmektedir. Basit ve birleşik cümleler üzerinde yaptığımız kelime sayısı incelemesine göre cümlelerin % 12.19'u iki kelimedenden, % 14.80'i üç kelimedenden, % 14.54'ü dört kelimedenden, % 11.16'sı beş kelimedenden, % 9.10'u altı kelimedenden oluşmaktadır.

Elde edilen verilerin yorumlanmasıyla Peyami Safa'nın cümle kurmakta ve dili muhtevaya göre kullanmakta çok usta olduğu, tasvire önem verdiği sonucuna ulaşıldı.

Anahtar Kelimeler: Peyami Safa, Yalnızız, cümle, kelime grubu, tasvir

ABSTRACT**Master Thesis****The Syntax İn The Novel “Yalnızız” Of Peyami Safa****Ferdi GÜZEL**

**Fırat University
The İnstitute Of Social Sciences
Turkish Language And Literature Department**

2007, page: X + 120

In this work, 40 pages that are chose from one of the most important author of our literature, Peyami Safa’s novel named “Yalnızız”, are examined in point of syntax. Our aim is to contribute to syntax works and to determine how Peyami Safa uses the language and to reach some informations about his style by using this work.

We got these results from the examination we did:

1. We determined 952 sentences from 40 pages that we chose from different parts of the work. We examined the sentences that we determined, according to their structures. 633 of these sentences are simple clauses, 17 of these are conditional clauses, 31 of these are independent clauses, 96 of these are coordinete sentences, 85 of these are dependent clauses, 89 of these are uncompleted clauses. The most used sentence is simple sentence with % 66.49. The proportion of others are like this: coordinete sentences % 10.08, uncompleted clauses % 9.35, dependent clauses % 8.93, independent clauses % 3.26, conditional clauses % 1.79.

2. We examined simple and complex sentences according to predicate’s place, predicate’s type and predicate’s meaning. The proportion of these sentences, 681 in total, are like this:

Sentences according to predicate’s place: rugular sentences % 88.11, inverted sentences % 11.89

Sentences according to predicate’s type: noun clauses % 26.87, verbal clauses % 73.13

Sentences according to predicate’s meaning: positive sentences %74.89, negative sentences % 15.27, question sentences % 9.84

3. We determined 3077 word groups in 40 pages that we examined. Adjective phrases form more than one third of the word proups. The proportion adjective phrases are % 36.20. The proportion of noun phrases are % 22.32, verbal compounds are %10.33, preposition groups are % 8.64.

4. İt is seen that the author used short sentences mostly. According the word number examination on simple and complex sentences, %12.19 of sentences are formed of two words, % 14.80 of them are formed of three words, % 14.54 of them are formed of four words, % 11.16 of them are formed of five words, % 9.10 of them are formed of six words.

As the gotten datums are interpreted, it is reached that Peyami Safa is very skilled at making sentences and using language according to contents and gives importance to description.

Key Words: Peyami Safa, Yalnızız, sentence, word group , description

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖN SÖZ	IX
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1
YAZAR VE ESER HAKKINDA	3
1. PEYAMİ SAFA	3
a. Hayatı	3
b. Edebi Şahsiyeti	3
c. Eserleri	8
2. YALNIZIZ	9

BİRİNCİ BÖLÜM

KELİME GRUPLARI	15
I. TEKRAR GRUBU	19
1. TEKRAR GRUBUNUN TÜRLERİ	19
a. Aynen Tekrarlar	19
b. Zıt Anlamlı Tekrarlar	20
c. Yakın Anlamlı Tekrarlar	20
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDE TEKRAR GRUBU	20
a. Tekrar Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	20
b. Tekrar Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	20
3. TEKRAR GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	21
a. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması ...	21
b. Tekrar Grubunun Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Görev Yapması	21
II. BAĞLAMA GRUBU	21
1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDE BAĞLAMA GRUBU	21
a. Bağlama Grubunun Özne Olarak Görev Yapması	21
b. Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	21
c. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması	22
ç. Bağlama Grubunun Dolaylı Tümleç Olarak Görev Yapması	22
d. Bağlama Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	22
2. BAĞLAMA GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	22
a. Bağlama Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Görev Yapması	22
b. Bağlama Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Görev Yapması	23
c. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamasında Tamlayan Olarak Görev Yapması ...	23
ç. Bağlama Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Görev Yapması ...	23
III. SIFAT TAMLAMASI	23
1. KURULUŞU YÖNÜNDE SIFAT TAMLAMALARI	24
a. Tamlayanı Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları	24
aa. Tamlayanı Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları	24
ab. Tamlayanı Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları	24
b. Tamlayanı Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	25
ba. Tamlayanı İkileme Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	25
bb. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	25
bc. Tamlayanı Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	26

bç. Tamlayanı Kısaltma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	26
bd. Tamlayanı Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	26
be. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	26
bf. Tamlayanı İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	27
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDE SIFAT TAMLAMASI	27
a. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması	27
b. Sıfat Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması	27
c. Sıfat Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması	27
ç. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması	28
d. Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	28
3. SIFAT TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	28
a. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Görev Yapması	28
b. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Görev Yapması	28
c. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Hem Tamlayan Hem de Tamlanan Olarak Görev Yapması	29
ç. Sıfat Tamlamasının Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Görev Yapması	29
d. Sıfat Tamlamasının Başka Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması	29
e. Sıfat Tamlamasının Başka Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Görev Yapması	29
f. Sıfat Tamlamasının Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Görev Yapması	30
IV. İSİM TAMLAMASI	30
1. KURULUŞU YÖNÜNDE İSİM TAMLAMALARI	30
a. Unsurları Tek Kelimededen Oluşan İsim Tamlamaları	30
aa. Belirtili İsim Tamlaması	30
ab. Belirtisiz İsim Tamlaması	31
b. Unsurlarından Biri veya İkisi Kelime Grubu Şeklinde Olan İsim Tamlamaları	31
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDE İSİM TAMLAMASI	32
a. İsim Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması	32
b. İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması	32
c. İsim Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması	33
ç. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması	33
d. İsim Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	33
3. İSİM TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	33
a. İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması	33
b. İsim Tamlamasının Diğer İsim Tamlamalarında Tamlayan veya Tamlanan Olarak Görev Yapması	34
c. İsim Tamlamasının Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Görev Yapması	34
ç. İsim Tamlamasının Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Görev Yapması	34
V. BİRLEŞİK FİİL	34
1. BİRLEŞİK FİİLİN TÜRLERİ	35
a. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller	35
b. Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller	36
c. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller	36
VI. UNVAN GRUBU	37
VII. SAYI GRUBU	37
1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDE SAYI GRUBU	37
a. Sayı Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	37

2. SAYI GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	37
a. Sayı Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması ...	37
VIII. EDAT GRUBU	38
1. EDAT GRUBU TEŞKİL EDEN EDATLAR	38
a. “Gibi” İle Kurulan Edat Grubu	38
b. “Evvel” İle Kurulan Edat Grubu	38
c. “Sonra” İle Kurulan Edat Grubu	38
ç. “İçin” İle Kurulan Edat Grubu	39
d. “İle” İle Kurulan Edat Grubu	39
e. “Kadar” İle Kurulan Edat Grubu	40
f. “Berî” İle Kurulan Edat Grubu	40
g. “Doğru” İle Kurulan Edat Grubu	40
ğ. “Başka” İle Kurulan Edat Grubu	40
h. Diğer Edatlarla Kurulan Edat Grupları	41
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN EDAT GRUBU	41
a. Edat Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	41
b. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	41
3. EDAT GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	42
a. Edat Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması ...	42
b. Edat Grubunun Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Görev Yapması	42
IX. KISALTMA GRUPLARI	42
A. İSNAT GRUBU	42
1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN İSNAT GRUBU	43
a. İsnat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	43
2. İSNAT GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	43
a. İsnat Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması ...	43
B. YAKLAŞMA GRUBU	43
1. YAKLAŞMA GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	43
a. Yaklaşma Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması	43
C. BULUNMA GRUBU	44
1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN BULUNMA GRUBU	44
a. Bulunma Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	44
Ç. UZAKLAŞMA GRUBU	44
1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN UZAKLAŞMA GRUBU	44
a. Uzaklaşma Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	44
b. Uzaklaşma Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	44
2. UZAKLAŞMA GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU ...	44
a. Uzaklaşma Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması	44
D. DEĞİŞİK ŞEKİLLERDE KURULAN KISALTMA GRUPLARI	45
X. BİRLEŞİK İSİM	45
1. BİRLEŞİK İSMİN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	45
a. Birleşik İsmi Bağlama Gruplarında İsim Unsuru Olarak Görev Yapması	45
b. Birleşik İsmi İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Görev Yapması	46
c. Birleşik İsmi Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Görev Yapması	46
ç. Birleşik İsmi Sıfat Tamlamalarında Tamlanan Olarak Görev Yapması	46
XI. İSİM-FİİL GRUBU	46
1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN İSİM-FİİL GRUBU	46
a. İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması	46

b. İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	46
c. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması	46
ç. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması	46
2. İSİM-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	47
a. İsim-Fiil Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlanan Olarak Görev Yapması .	47
b. İsim-Fiil Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Görev Yapması .	47
c. İsim-Fiil Grubunun Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Görev Yapması	47
ç. İsim-Fiil Grubunun Bağlama Grubunda İsim Unsuru Olarak Görev Yapması	47
XII. SIFAT-FİİL GRUBU	47
1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SIFAT-FİİL GRUBU	48
a. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması	48
b. Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	48
c. Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması	48
ç. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması	48
2. SIFAT-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	48
a. Sıfat-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev	
Yapması	48
XIII. ZARF-FİİL GRUBU	49
1. ZARF-FİİL GRUBU TEŞKİL EDEN EKLER	49
a. “-ken” Eki	49
b. “-ArAK” Eki	49
c. “-IncA” Eki	50
ç. “-Ip/-Up” Eki	50
d. “- mAdAn” Eki	50
e. “-dIkçA/-dUkçA ” Eki	50

İKİNCİ BÖLÜM

CÜMLE	51
CÜMELELERİN YAPILARINA GÖRE SINIFLANDIRILMASI	52
1. BASİT CÜMLE	52
2. BİRLEŞİK CÜMLE	52
a. Girişik Cümle	54
b. Ki’ li Cümle	55
c. İç içe Birleşik Cümle	56
ç. Şartlı Birleşik Cümle	56
3. SIRALI VE BAĞLI CÜMLELER	57
4. FARKLI CÜMLE TÜRLERİ	60
I. CÜMLE ÇEŞİTLERİ	61
A. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER	61
1. BASİT CÜMLELER	62
a. Basit İsim Cümleleri	62
b. Basit Fiil Cümleleri	62
2. BİRLEŞİK CÜMLELER	63
a. Şartlı Birleşik Cümle	63
b. İç İçe Birleşik Cümle	64
3. BAĞLI CÜMLELER	65
a. Ki’ li Bağlı Cümleler	65
b. “Ve” Bağlacıyla Kurulan Cümleler	65
c. Diğer Bağlaçlarla Kurulan Cümleler	66

4. SIRALI CÜMLELER	67
5. KESİK CÜMLELER	67
B. YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER	69
1. İSİM CÜMLELERİ	69
a. Yüklemi Tek Kelime + Ek-Fiil Şeklinde Olanlar	69
b. Yüklemi Kelime Grubu + Ek-Fiil Şeklinde Olanlar	69
2. FİİL CÜMLELERİ	69
a. Yüklemi Basit Kipli Olan Fiil Cümleleri	70
b. Yüklemi Birleşik Kipli Olan Fiil Cümleleri	70
C. YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER	70
1. KURALLI CÜMLELER	70
2. DEVRİK CÜMLELER	71
Ç. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER	71
1. OLUMLU CÜMLELER	71
2. OLUMSUZ CÜMLELER	72
a. Olumsuz İsim Cümleleri	72
b. Olumsuz Fiil Cümleleri	73
3. SORU CÜMLELERİ	73
a. Soru Ekiyle Kurulan Soru Cümleleri	73
b. Soru Kelimeleriyle Kurulan Soru Cümleleri	73
II. CÜMLENİN UNSURLARI	74
A. YÜKLEM	74
1. Fiil Cümlelerinde Yüklem	74
a. Basit Kipli Fiillerin Yüklem Olması	74
b. Birleşik Kipli Fiillerin Yüklem Olması	75
c. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması	75
ç. Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması	76
d. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiillerin Yüklem Olması	76
2. İsim Cümlelerinde Yüklem	76
a. Yüklemi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri	77
b. Yüklemi Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri	77
ba. Sıfat Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması	77
bb. Tekrar Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	77
bc. Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	77
bç. İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması	77
bd. Sayı Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	78
be. Edat Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	78
bf. İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	78
bg. Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	78
B. ÖZNE	78
1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler	78
2. Kelime Gruplarından Oluşan Özneler	79
a. Bağlama Grubunun Özne Olarak Görev Yapması	79
b. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması	79
c. İsim Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması	79
ç. İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması	80
d. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması	80
C. NESNE	80
1. Nesne Türleri	80
a. Belirtisiz Nesne	80

VIII

b. Belirtili Nesne	80
2. Kelime Gruplarından Oluşan Nesnelere	81
a. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması	81
b. Sıfat Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması	81
c. İsim Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması	81
ç. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması	81
Ç. YER TAMLAYICISI	82
1. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan Cümleler	82
2. Kelime Gruplarından Oluşan Yer Tamlayıcıları	82
a. Bağlama Grubunun Dolaylı Tümleç Olarak Görev Yapması	82
b. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması	82
c. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması	82
ç. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması	83
d. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması	83
D. ZARF TÜMLECİ	83
1. Ek Almadan Zarf Tümleci Olan Unsurlar	83
2. Ek Alarak Zarf Tümleci Olan Unsurlar	84
a. Vasıta Eki Alan Zarf Tümleçleri	84
b. Zarf-Fiil Eki Alan Zarf Tümleçleri	84
3. Kelime Gruplarından Oluşan Zarf Tümleçleri	84
a. Tekrar Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	84
b. Bağlama Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	84
c. Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	85
ç. İsim Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	85
d. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	85
e. Kısaltma Gruplarının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	85
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CÜMLE TAHLİLLERİ	96
KAYNAKLAR	117
ÖZ GEÇMİŞ	120

ÖN SÖZ

Peyami Safa ve eserleri ile ilgili pek çok ürün verilmiş olmasına rağmen, eserlerinin söz dizimine yönelik bir çalışma yapılmamıştır. Zaten Türkçenin grameri üzerine yapılan çalışmaların pek azı söz dizimine yöneliktir. Söz dizimi, gramerimizin en fazla ihmale uğrayan alanlarından biridir.

“Peyami Safa’nın ‘Yalnız’ Romanında Söz Dizimi” adını taşıyan bu çalışmamızı hem söz dizimi araştırmalarına katkıda bulunmak hem de Peyami Safa gibi büyük bir yazarımızın dili nasıl kullandığını belirleyebilmek amacı ile hazırladık.

Çalışmam esnasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Ahat ÜSTÜNER’e teşekkürü borç bilirim.

KISALTMALAR

be:	bağlama edatı
bln:	belirtili nesne
bsn:	belirtisiz nesne
cdu:	cümle dışı unsur
çe:	çekim edatı
f:	fiil
i:	isim
ö:	özne
s:	sıfat
ty:	tamlayan
tn:	tamlanan
y:	yüklem
yf:	yardımcı fiil
yt:	yer tamlayıcısı
zt:	zarf tümleci

GİRİŞ

Bir dilin gelişmesinde en fazla emeği geçenlerin başında yazarlar gelir. Yazarlar farklı cümle yapıları, kelimeleri farklı anlamlara gelecek şekilde kullanmaları, denenmemişi denemeleri ile dilin zenginleşmesine katkıda bulunurlar. Şüphesiz Peyami Safa dilimize çok büyük katkılarda bulunmuş önemli bir yazarımızdır. Dil üstüne pek çok yazısı olan, gramer kitabı yazacak kadar dile hakim olan bu yazarımız eserlerinde dili özenle kullanmıştır. Özellikle olgunluk çağında yazdığı romanlar, hem dilimizin hem de edebiyatımızın zirvelerinde yer alan eserlerdir. Bu sebeple söz dizimi alanında çalışma yapmaya karar verince bu büyük yazarımızın “Yalnızız” isimli romanını seçtik. Bu çalışmadaki asıl amacımız, söz dizimi çalışmalarına katkıda bulunmak ve Peyami Safa’nın dili nasıl kullandığını tespit edip üslûbu hakkında birtakım bilgilere ulaşmaktır.

Çalışmamızda eserin 1997 yılında MEB tarafından yayımlanan dördüncü baskısını kullandık. İncelememizde, üç bölümden oluşan eserin birinci bölümünden 25.-35. ve 114.-119. sayfaları; ikinci bölümünden 179.-183., 198.-202. ve 259.-263. sayfaları; üçüncü bölümünden 364.-368. ve 451.-455. sayfaları seçtik. Toplam kırk sayfayı taradık, metnimizde bulunan cümle çeşitleri ve kelime grupları ile ilgili bazı sonuçlar elde ettik. Bunları tablolar halinde gösterdik.

Kelime grupları ve cümle çeşitleri ile ilgili olarak verilen örneklerin eserdeki sayfa numaralarını örneklerin karşısında gösterdik. Söz dizimi ile ilgili yapılan çalışmalar dikkate alındığında eserler arasında özellikle sınıflandırmada önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Gramerimizin pek çok alanında olduğu gibi söz dizimi alanında da ne yazık ki gramercilerimiz arasında fikir birliği yoktur.

Bu çalışmayı hazırlarken söz dizimi ile ilgili kitap ve makaleleri, bazı eserler hakkında hazırlanmış söz dizimi ve üslûp ile ilgili çalışmaları gözden geçirdik. İncelememizde Leyla Karahan’ın yaptığı tasnifi (Karahan, 1999) esas aldık. Karahan’dan farklı olarak yapısına göre cümleler kısmına “kesik cümle”yi ilave ettik. Gerçi Karahan da eserinde kesik cümleye değinmiş fakat tasnifte bu cümle türüne yer vermemiştir. Eserde kesik cümlelerin hayli fazla olduğunu da göz önünde bulundurarak yapısına göre cümleler kısmına bu cümle türünü eklemeyi uygun gördük.

Çalışmamızı “Kelime Grupları”, “Cümle” ve “Cümle Tahlilleri” olmak üzere üç ana bölüme ayırdık.

I. bölümde kelime gruplarını; “tekrar grubu, bağlama grubu, sıfat tamlaması, isim tamlaması, birleşik fiil, unvan grubu, sayı grubu, edat grubu, kısaltma grupları (isnat

grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu), isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, birleşik isim” şeklinde sınıflandırarak bunları yapılarına, cümledeki ve diğer kelime grupları içindeki görevlerine göre inceledik ve metnimizden bu kelime gruplarına örnekler verdik.

II. bölümde cümleleri, “Cümle Çeşitleri” ve “Cümlenin Unsurları” olmak üzere iki ana başlık altında ele aldık. Cümleleri “yapılarına, yüklemelerinin yerine, yüklemelerinin türüne ve anlamlarına” göre inceledik. “Cümlenin Unsurları” kısmında cümlenin unsurlarını ayrı ayrı başlıklar halinde ele alıp bu ögelerin hangi kelime gruplarından oluştuğunu gösterdik.

“Sonuç ve Değerlendirme” başlığı altında cümle çeşitleri ve kelime grupları ile ilgili istatistikî bilgileri tablolar halinde gösterdik. İncelememiz neticesinde ulaştığımız bilgileri maddeler halinde vererek yazarın üslubu ile ilgili özellikleri tespit etmeye çalıştık.

III. bölümde metnin değişik yerlerinden seçtiğimiz cümleleri söz dizimi yönünden inceledik.

Bilgi ve metot yönünden yararlandığımız kaynakları “Kaynaklar” başlığı ile çalışmamızın sonunda gösterdik.

YAZAR VE ESER HAKKINDA

1. PEYAMİ SAFA

a. Hayatı

1899'da İstanbul'da doğan Peyami Safa, Servet-i Fünûn dönemi şairlerinden İsmail Safa'nın oğludur. Sivas'a sürgüne gönderilen babasının orada ölmesi üzerine iki yaşında yetim kalmış, bu yüzden "Yetim-i Safa" adıyla anılmıştır. Babasız büyümenin acılarının yanı sıra, sekiz dokuz yaşlarında yakalandığı bir kemik hastalığı dolayısıyla uzun süre bu hastalığın fiziksel ve ruhsal bunalımlarını yaşamıştır. Sonradan bu günlerini ünlü "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" adlı romanında dile getirmiştir.

Hastalık ve savaşın yol açtığı maddî sıkıntılar dolayısıyla öğrenimini sürdürememiş olan Peyami Safa, hayatını kazanmak ve annesine bakmak için Vefa İdadisi'ndeki öğrenimini yarıda bırakmıştır. Açılan sınavı kazanarak Posta-Telgraf Nezareti'ne girmiş, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar orada çalışmış, bir süre de Boğaziçi'ndeki Rehber-i İttihat Mektebi'nde öğretmenlik yapmıştır.

Daha sonra ağabeyi İlhami Safa'nın isteğine uyarak öğretmenlikten ayrılmış (1918) ve birlikte çıkardıkları 20. Asır adlı akşam gazetesinde "Asrın Hikâyeleri" başlığı altında yazdığı öykülerle gazetecilik yaşamına başlamıştır. İmzasız yazdığı bu öykülerin tutulması üzerine adını kullanmaya başlayan yazar; Son Telgraf, Tasvir-i Efkâr, Milliyet, Cumhuriyet, Tercüman, Son Havadis gibi çeşitli gazetelerde yazılar yazmış, fıkra yazarlığı ve başyazarlık yapmış, aynı zamanda romanlarını da tefrika etmiştir.

Ülkede yayımlanan belli başlı bütün gazete ve dergilerde yazan Peyami Safa birkaç derginin de sahibi olmuştur. 1936 yılında 21 sayı çıkardığı Kültür Haftası ve 1953-1960 yılları arasında yayımladığı 63 sayı devam eden Türk Düşüncesi adlı aylık fikir ve kültür dergisi bunların en önemlileridir.

Oğlu Merve'nin genç yaşta ölmesi üzerine büyük bir sarsıntı geçirmiş, bu hadiseden kısa bir süre sonra 15 Haziran 1961'de İstanbul'da ölmüştür. (Bakırcıoğlu, 1997: 106-107; Timurtaş, 1970: V- X)

b. Edebi Şahsiyeti

Peyami Safa, kendi kendisini yetiştirmiş ender şahsiyetlerden biridir. Yaşamak için yazmak; yazmak için de okumak, araştırmak, kendini yetiştirmek zorundadır. Peyami Safa çok yönlü bir şahsiyettir. Sanat, edebiyat, felsefe, psikoloji, sosyoloji,

siyaset gibi pek çok alanla ilgili eser yazmıştır. Müzik, resim gibi sanat dallarıyla yakından ilgilenmiş, bu konularda pek çok yazı yazmıştır. Bir doktor kadar tıp bilgisine sahip olduğu söylenir. Onun tıp hakkındaki engin bilgisine şahit olan Ayhan Songar, Haziran 1981’de Türk Edebiyatı’nda çıkan bir yazısında amatörlüğü mümkün olmayan tek mesleğin tıp, bunun tek istisnasının da Peyami Safa olduğunu söylemektedir (Ayvazoğlu, 1998: 501).

Beşir Ayvazoğlu, Safa’yı şöyle anlatmaktadır.

“... Roman tekniğine ciddi yenilikler getirmiş bir edebiyat adamı, resimden ve müzikten çok iyi anlayan bir estet/eleştirmen ve ciddi tezleri bulunan bir fikir adamıydı. Hatta ispiritizma celselerinde ruh çağırın bir medyum. Ve bir dava adamı, bu dava için zaman zaman kalemini kılıç gibi kullanan usta bir polemikçi...” (Ayvazoğlu, 1998: 12-13)

Tam 43 yıl, hemen hiç ara vermeden Türkiye’de yayımlanan hemen tüm gazete ve dergilerde çeşitli zamanlarda fıkra, makale ve romanlarını yayımlamış, son derece verimli bir yazar olmuştur. Ayvazoğlu’na göre Peyami Safa’nın kitapları beş yüz civarındadır. Gazete ve dergilerdeki yazılarının eksiksiz bir dökümü de yapılamamıştır (Ayvazoğlu, 1998:23).

Yalnızca kalemi ile geçinen Safa, edebi eserlerinin dışında pek çok roman kaleme almıştır. Para kaygısıyla yazdığı bu romanlarda “Server Bedi” takma adını kullanmıştır. Yüz civarında olan bu eserler arasında, Cumbadan Rumbaya (1936) romanı ile Cingöz Recai polis hikâyeleri dizisi en ünlüleridir.

Hakkı Süha Gezgin, “Server Bedi’i, aynı sermayenin daha aşağı bir semtte açtığı başka bir mağaza gibi düşünebiliriz. Onda sanat endişesi, güzel yaratmak gayesi aramak, boşuna emek harcamak olur. O, Peyami’nin sadece kazanmak için kullandığı bir kalem amelesidir.” demiştir (Gezgin, 1997: 237).

Eserlerinde toplumdaki ahlaki çöküntüyü, batılılaşmanın yarattığı manevi boşluğu nesiller ve sosyal çevreler arasındaki çatışmayı, ruh-beden çatışmasını dile getirmiştir. Zıt kavramları, duygu ve düşünce tezadını ustaca işleyen Peyami Safa çok başarılı psikolojik çözümler yapmıştır. “İnsana baktığı halde insanı göremiyor.” (Safa, 1970:59) diye eleştirdiği Türk romanına psikolojik çözümler kazandırmış, Türk edebiyatına gerçek anlamda psikolojik romanı getirmiştir.

Kendisiyle yapılan bir röportajda yöneltilen, “Sahibi bulunduğunuz Türk Düşüncesi dergisini hangi gayelerle yayımlıyorsunuz?” sorusuna verdiği cevap romanlarının da asıl konusunu teşkil etmektedir:

“Bizde on dokuzuncu asra has maddeci bir medeniyet telâkkisinin geriliğini anlatmak, modern batı fikir cereyanlarıyla temas kurmak, gerçek bir kültür ve medeniyet anlayışı içinde Türk fikir ve sanat hayatının gelişmesine çalışmak gayesiyle.” (Yazoğlu, 1997: 151-152)

Daha çocuk yaşta iken edebiyatla uğraşmaya başlayan hikâyeler yazıp roman denemeleri yapan yazarımız, adını on dokuz yaşında iken ilk otuz kadarını imzasız yazdığı “Asrın Hikâyeleri” ile duyurmuş, devrin aydınları tarafından takdir edilmiştir. Yakup Kadri, “Bize bir üslûp getirdin.” demiş; Yahya Kemal, “İsmail Safa’nın en güzel eseri Peyami’dir.” diye nükte yapmıştır (Ayvazoğlu, 1999: 70).

İlk önemli romanı olan “Sözde Kızlar”ı, 1922’de yazan Peyami Safa 1937’de Her Ay’da yayımlanan bir yazısında sanat hayatının dönemlerini şöyle sıralamıştır:

“Benim kitaplarım üç merhale geçirmiştir:

‘Sözde Kızlar’, ‘Mahşer’, ‘Canan’ çocukluk kitaplarımdır. Bunlar yirmi yaşımın etrafında doğmuşlardır. Hepsini, bilhassa ‘Canan’ı ele alınmayacak kadar kusurlu bulurum.

İkinci devre kitaplarım: ‘Şimşek’, ‘Bir Akşamı’dır. Bunlarda teknikten ziyade insan ruhuna ait endişeler itibariyle bir fark görülür. Vaka ile beraber saiklere nüfuz etme ihtiyacı da artıyor.

Üçüncü devre kitaplarım: ‘9. Hariciye Koğuşu’, ‘Fatih-Harbiye’, ‘Bir Tereddüdün Romanı’dır. Bunlarda çalışma hedefime daha çok yaklaştığımı sanıyorum.” (Kudret , 1978: 312-313)

Yazarın hakikaten de en iyi romanları üçüncü devrede adını andığı eserleri ve daha sonra yazmış olduğu “Matmazel Noraliya’nın Koltuğu” ile “Yalnızız” adlı eserleridir. “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Bir Tereddüdün Romanı, Matmazel Noraliya’nın Koltuğu ve Yalnızız” gerek üslûp gerekse roman tekniği bakımından mükemmel eserlerdir.

Onun en önemli vasıflarından biri de üslûbunun muhteva ile uyum içinde olmasıdır. Eserlerine bakıldığında üslûbu muhtevanın belirlediği görülmektedir.

Pek çok eleştirmen Peyami Safa’nın romanı çok iyi bilen bir romancı olduğu konusunda hemfikirdir. Hatta bazı yazarlarımız onun romanın zirvesi olduğunu

söylemektedir. Yine eleştirmenlerin üzerinde fikir birliğine vardıkları başka bir yönü de dili kullanmadaki ustalığı ve üslubunun güzelliğidir.

“Fıkra, başmakale yazarıydı; polemik ustasıydı; tercüme yapıtı; araştırma ve ‘Doğu-Batı Sentezi’, ‘Türk İnkılabına Bakışlar’ gibi düşünce eserleri verdi. Bütün bunların arasında romancılığı en önemli vasfıydı. Kanaatimce roman dünyamızın zirvesidir.” (Niyazi: 2004)

“Ruh hallerini çözümlenmekteki başarısı, kurgudaki ustalığı, dilinin kıvraklığı, anlatım tekniği üzerindeki denemeleri ile bir romancıdan beklenen birçok meziyetlere sahip yetenekli bir yazardı.” (Moran, 1997: 194)

“Türk edebiyatında romanı en iyi bilen romancıların başında gelir Peyami Safa.” (Bakırcıoğlu, 1997: 93)

“Peyami bütün hayatını sanata vermiştir... Kalemi, kendi kendine kaldığı demlerde ayrı renk, başka koku, yeni hayal, denenmemiş tahlil arar; yine aynı kalem, kazanç tarlasında bir saban gibi işlerdi.” (Gezgin, 1997: 237)

“Daha ilk hikâyelerinden başlayarak son romanlarına kadar, konuşma dilini üstün bir başarıyla kullanmıştır. Güzel yazı gösterişlerinden, yapmacıklardan, gereksiz söz oyunlarından kaçman sanatçı genellikle kısa cümlelerle ve klasik denebilecek kadar sade, aynı zamanda kıvrak bir anlatımla yazmıştır.” (Kudret, 1978: 314)

“Edebiyat-ı Cedide romanında uzun uzun anlatmalar, birçok benzetmeler ve tasvirlerle varılan sonuca Peyami Safa hiçbir özentiyeye kapılmadan, gereksiz ayrıntılara dalmadan yapmacıksız birkaç cümle ile en kısa yoldan varmayı başarmıştır.” (Kudret 1978: 321)

Tanpınar, “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” ile ilgili yazısında “ ...bu son senelerin cılız ve lezzetsiz mahsulleri içinde de ara sıra bazı cazibeleri ve hususiyetleri taşıyan eserlere de tesadüf etmek mümkündür. İşte Peyami Safa Bey’in ‘Dokuzuncu Hariciye Koğuşu’ bu nadir kitaplardandır. Okuyup bitirdiğim zaman, edebiyatımızın bu uyuşuk havasında böyle bir kitabın nasıl olup da yazılabildiğine hayret ettim.” demektedir (Tanpınar, 1992: 363).

En yakın dostlarından biri olan Ergun Göze, “Ondan sonra öyle bir romancı daha gelmedi.” demiştir (Yardım, 2000: 16).

1941’de Yedigün’de yayımlanan “Peyami Safa Hakkında Ne Diyolar” adlı yazıda Peyami Safa’yı nesrin virtüüzü olarak gösteren Mithat Cemal, “O, bir tek cümleyi

kırk elli şekilde ifade etme sanatına ve günlük gazetelerde çıktığı halde her satır yazıyı sanat eseri yapmak sırrına sahiptir.” demektedir (Ayvazoğlu, 1998: 375).

Tarık Buğra, yazarın üslûpta bir dönemeç olduğunu belirtmiş; Cemil Meriç, Peyami Safa dışındaki romancıların pek çoğunun üslûbu olmadığını söylemiştir (Tekin, 1990: 25).

H. Cahit Yalçın, “P. Safa en derin ruh tahlillerine hafif fırça darbeleri ile dokunmak ve yorgunluk vermeden bizim içimizde istediğini canlandırmak sırrını biliyor.” demiştir (Tekin, 1990: 4).

“Peyami Safa, sadece roman yazarı değil, aynı zamanda “roman sanatı” üzerinde düşünen, bu yönde dikkate değer görüşler ve teklifler ileri süren, dolayısıyla kaleme alacağı eserlerini sağlam temeller üzerine oturtmaya çalışan seçkin bir sanatkârimızdır. Onun “roman sanatı”na dair makale, mülakat, sohbet ve tenkit yazılarını dikkate aldığımızda, şu gerçek ortaya çıkar: Bizde, romanı, sadece telif planında bırakmayıp “şekil” ve “teknik” planda da değerlendiren, bu konudaki görüşleriyle dört başı mamur sayılabilecek bir nazariyenin sahibi olan ilk isim şüphesiz ki P. Safa’dır.” (Tekin, 1990: 15)

“... Peyami Safa’nın değişik tümce yapıları kurmadaki becerisi kabul edilmiştir. ‘Dokuzuncu Hariciye Koğuşu’ üzerine yazan Cahit Sıtkı bu özelliğini, ‘Bu kitap bugünkü Türkçenin sanatkâr elinde ne harikalar verebileceğini ispata kafidir. Bir hastalığın destanı olan bu kitapta bir mısra kadar güzel cümleler var.’ diye belirtir. Hüseyin Cahit Yalçın, ‘Üslûpta ufacık bir laubalilik ve iptidailik yok. Sade, fakat yüksek.’ diye yazar.” (Kurdakul, 1992: 121)

Tekin, kahramanları seviyelerine göre konuşturmada usta olan yazarın “Bir romancı, kahramanlarını düşündürür, konuşturur veya onların bakışıyla hadiseleri süzerken, kendisinin değil, onların kelimelerini kullanmak zorundadır.” sözünü aktararak, Peyami Safa’nın roman kahramanlarını “şahsiyet ve kültürlerine göre” konuşturmaya özellikle dikkat ettiğini, bu özelliğin hem kahramanların eserin terkiibinde bağımsız bir şahsiyet olarak yer almalarını hem de eserin gerçekçi bir nitelik kazanmasını sağladığını söylemektedir (Tekin, 1990: 23).

Peyami Safa’nın üzerinde durulması gereken önemli özelliklerinden biri de dile verdiği önemdir.

Dil ile ilgili toplanan pek çok komisyonda görev yapan, Türk Dil Kurumu üyesi olan yazarımız gramer kitabı yazacak kadar dile hakimdir. Hem Türkçe hem Fransızca gramer kitabı yazmıştır.

Bir dil akademisi kurulması fikrini savunan birçok yazı yazmış, terim bahsi üzerinde çok fazla durmuş, Türkçesi olan yabancı kelimelerin dile girmesine ve kullanılmasına karşı çıkmıştır. Dilin doğru kullanılması, gramer kaidelerine uygun yazılması konusunda hassas olan yazar aşırı öz Türkçeciliği geçmişle olan bağlarımızı kopardığı için eleştirmiş, aynı sebeple harf değişikliğine de karşı çıkmıştır. Kültürümüzden faydalanabilmek, geçmişle olan bağları koparmamak için Arap harflerinin de öğretilmesi gerektiğini savunmuştur.

Nesirde “konuşur gibi bir üslûp” un karşısında yer almış, böyle bir üslûbu edebiyat açısından bir felaket olarak görmüştür. Yazara göre böyle bir üslûp genç yazarlarda özel ifade kabiliyetini, şahsi üslûbu ve yaratma imkânlarını yok etmektedir (Safa : 1970:77).

Safa, “Kalemi elime aldığım günden beri Türkçenin müdafaası için yazdığım satırları birbirine eklesem İstanbul-Ankara şimendifer hattından daha uzun olur.” demektedir (Safa, 2000: 55). Üstelik bu sözü 1940’ ta söylemiş, bu tarihten ölümüne kadar dil ile ilgili pek çok yazı yazmıştır.

c. Eserleri

Roman ve Hikâyeler: Gençliğimiz (1922), Siyah Beyaz Hikâyeler (1923), İstanbul Hikâyeleri (1923), Şimşek (1923), Sözde Kızlar (1923), Aşk Oyunları (1924), Süngülerin Gölgesinde (1924), Mahşer (1924), Bir Akşamdı (1924), Bir Genç Kız Kalbinin Cürmü (1925), Ateşböcekleri (1925), Canan (1925), Dokuzuncu Hariciye Koğuşu (1930), Fatih-Harbiye (1931), Atilla (1931), Bir Tereddüdün Romanı (1933), Matmazel Noraliya’nın Koltuğu (1949), Yalnızız (1951), Biz İnsanlar (1959).

Hikâyeleri daha sonra Halil Açıköz tarafından derlenmiş , 1980’de “Hikâyeler” adıyla yayımlanmıştır.

Piyas: Gün Doğuyor (1932)

İnceleme-Deneme: Zavallı Celal Nuri Bey (1914), Türk İnkılâbına Bakışlar (1938), Büyük Avrupa Anketi (1938), Felsefi Buhran (1939), Millet ve İnsan (1943), Mahutlar (1959), Doğu-Batı Sentezi (1963), Nasyonalizm-Mistisizm-Sosyalizm (1968), Sanat-Edebiyat-Tenkit (1970), Osmanlıca-Türkçe-Uydurmaca (1970), Sosyalizm-

Marksizm-Komünizm (1971), Din-İnkılâp-İrtica (1971), Kadın-Aşk-Aile (1973), Yazarlar-Sanatçılar-Meşhurlar (1976), Eğitim-Gençlik-Üniversite (1976), 20. Asır-Avrupa ve Biz (1976)

Ders Kitapları: Cumhuriyet Mekteplerine Millet Alfabetesi (1929), Cumhuriyet Mekteplerine Alfabe (1929), Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat (Dört cilt, 1929), Yeni Talebe Mektupları (1930), Büyük Mektup Numuneleri (1932), Türk Grameri (1941), Dil Bilgisi (1942), Fransız Grameri (1942), Türkçe İzahlı Fransız Grameri (1948)

Bunların dışında yazarın Kurtuluş Savaşı komutanları ve dünya siyasetinin meşhurları ile ilgili pek çok biyografik eseri, bazı tercümeleri, en meşhurları “Cingöz Recai” serisi olan yüz kadar polisiye romanı vardır. (Timurtaş, 1970: XI-XIII; Ayvazoğlu, 1998: 511-516)

2. YALNIZIZ

İlk baskısı 1951’de yapılan Yalnızız, daha sonraki baskılarında eserin girişi niteliğinde olan “Prolog” bölümü olmadan yayımlanmıştır. Bu bölümün eserden çıkarılması anlamda kopukluğa yol açmaktadır. Çünkü Samim’in Meral hakkındaki ilk şüpheleri, doğruluk özlemi ve doğruluğa verdiği değer ilk kez bu bölümde anlatılmış ve Simeranya hakkındaki ilk bilgiler yine burada verilmiştir. Bu bölümde yaşananlar roman boyunca zaman zaman karşımıza çıkmakta, bunlara göndermeler yapılmaktadır. Ergun Göze, Peyami Safa’nın bu bölümü fazla “santimental-duygusal” bulduğu için çıkardığını söylemektedir. Fakat bu güzel parçanın unutulmasına gönlü razı olmayan Göze, kitabın MEB baskısına “Prolog”u da koydurmuştur (Göze, 1988:103).

Mehmet Tekin, “Prologsuz okunan veya incelenen Yalnızız romanının eksik okunmuş, eksik incelenmiş olacağını kabul etmek gerekir.” demektedir (Tekin, 1990: 137).

Prolog bölümü bir şüphesiyle başlar. Samim, sevgilisinin kendinden bir şeyler gizlediğinden şüphelenmektedir. Bu şüpheyle yürürken sokakta bir kadınla karşılaşır. Aralarında geçen bir konuşmadan sonra bir bara girer, burada bir süre otururlar. Sonra kadın annesinin hasta olduğunu söyleyerek birlikte eve gitmelerini teklif eder. Birlikte kadının evine giderler. Geceyi kadının evinde geçiren Samim sabah uyanınca kadını göremez. Kadın, Samim’in cüzdanını çalmış ve ortadan kaybolmuştur. Doğruluk özlemi içinde olan Samim feci bir şekilde aldatılmıştır. Geldikleri yer ev değil, Ermeni bir

kadına ait pansiyondur. Kadının annesi yoktur ve müşterileri soyduğu için çalıştığı bardan kovulmuştur.

“Prolog” dışında üç bölümden oluşan romanın birinci bölümü on iki, ikinci bölümü on iki , üçüncü bölümü beş kısım olarak tertip edilmiştir.

Olay İkinci Dünya Savaşı’ndan hemen sonra İstanbul Yeşilköy’deki bir köşkte başlar. Bu köşkte yaş sırasına göre Samim, Mefharet ve Besim isminde üç kardeş varlıklı bir hayat yaşamaktadır. Bu kardeşlerin en büyüğü Samim’dir. Samim kendine has fikirleri, çeşitli konularda derin bilgisi olan bir fikir adamı, Besim ise keyfine düşkün, umursamaz ve sevimli bir tiptir. Aşırı heyecanlı ve sinirli olan Mefharet duldur. Mefharet’in Dame de Sion Lisesi’ne giden Selmin isimli bir kızı ve Galatasaray Lisesi’nde okuyan Aydın isimli bir de oğlu vardır. Aile aslen Arnavut’tur. Selmin, Ferhat isimli bir gençle nişanlıdır. Ferhat ırkçılığa varan milliyetçi fikirleri sebebiyle hem Selmin hem de Mefharet ile çoğu zaman kavga etmektedir. Hatta bir toplantıda Arnavutları küçük gören bir konuşma yaptığı için Mefharet, Ferhat’ı evinden kovar. Mefharet, Ferhat’ı istemediği için anne ile kızın arası sürekli açıktır. İleriki günlerde Selmin’de sararma, mide bulantısı ve baş dönmesi gibi rahatsızlıklar başlar. Sonunda Selmin’in hamile olduğu anlaşılır. Büyük bir üzüntüye kapılan Mefharet, kızı konuşmadığı için, olayın failini aramaya başlar. Selmin aylardır nişanlısından ayrı olduğundan Mefharet herkesten şüphelenmektedir. Özellikle de son zamanlardaki hal ve hareketleri dolayısıyla ağabeyi Samim’den. Mefharet ve Besim gizlice Samim’in odasına girerek onun hatıra defterini okurlar. Burada kimliği belirsiz bir sevgiliyle karşılaşır, fakat kesin bir şey elde edemezler. Aynı evin içinde yaşadıkları için sürekli karşı karşıya gelen anne ile kız arasındaki tartışmalar artar, ev cehenneme döner. Mefharet, Selmin’i sürekli sıkıştırmakta, fakat istediğini öğrenememektedir.. Epey bir uğraşından sonra Selmin kimden hamile olduğunu itiraf eder. Ara sıra evlerine gelip yemek yiyen aile arasında “aç adam” olarak anılan bir yabancı... Daha sonra aç adamla ilgili araştırmalar yapılır ve aç adamın komünist bir kanun kaçağı olduğu öğrenilir. Fakat yeğenin böyle bir adamla ilişkisi olamayacağına inanan Samim, Selmin’i konuşturarak gerçekleri öğrenir. Selmin hamile değildir; annesinden intikam almak için bu oyunu düzenlemiştir.

Samim’in evdekilerden gizli bulunduğu sevgilisi Meral’dır. Üstelik Samim gençliğinde Meral’in annesiyle aşk yaşamıştır. Meral, yaşanan bu aşktan habersizdir. Meral, aynı zamanda Ferhat’ın da kız kardeşidir. Necile eşinden ayrılmış olduğu için ayrı bir evde, çocuklar ise babaları Nail Bey ile birlikte yaşamaktadır. Meral’in basit zevkler

peşinde koşan Feriha isminde bir arkadaşı vardır. Bu zevkleri yüzünden toplum tarafından dışlanmıştı. Paris'te yaşlı bir adamla dost hayatı yaşamaktadır. Feriha'nın, İstanbul'a yaptığı ziyaret, Meral'in aklını çelmiştir. Meral, Feriha'ya hem acımakta hem de imrenmektedir. Özellikle Paris sevdası aklını başından almakta, onu Feriha'ya yaklaştırmaktadır. Samim'den, Ferhat'tan yani çevresinden kurtulmak, zevklerine göre yaşamak isteyen Meral, Feriha ile görüşmeye başlar. Samim bunun farkına varır ve araları açılır. Samim onu yeniden kazanmak ister ve ikna etmeye çalışır. Meral türlü yalanlarla Samim'i kandırmaya çalışmakta, başka erkeklerle de gezip tozmaktadır. Bir yandan da Paris'e kaçmak için planlar yapmaktadır.

Meral sonunda Feriha ile Paris'e kaçmaya karar verir ve bir gece kaçma planını uygulamaya sokar. Feriha taksiyle gelip kendisini evden alacaktır; fakat Ferhat kardeşinin kaçacağını anlamış, odasının kapısını kilitlemiştir. Odasında kilitli kalan Meral tezatlar arasında gidip gelmekte, artık ne yapacağını bilememektedir. Tek kurtuluş yolu olarak intihani görür, tam buna karar vermişken bir kaza sonucu yanarak ölür. O gece yaşadığı esrarengiz olaylardan bir felaket olduğunu sezen Necile, kızının öldüğünü öğrenir ve bu haberi Samim'e de verir. Samim, onu teselli etmek için Necile'nin yanına koşar fakat bu isteğini gerçekleştiremez; Necile kalp krizi geçirerek ölmüştür.

Eser, sadece maddenin insanı tatmin edemeyeceği, manevi değerlere de gereken önemin verilmesi gerektiği, manevi değerlerden yoksun olanların sonlarının felaket olacağı, dünyada huzurun ancak madde ile mananın barıştırılması halinde sağlanabileceği düşünceleri üzerine kuruludur.

Roman aynı zamanda bir ütopya romanıdır. Yazar, "Simeranya" adlı ütopyik bir ülke tasarlamıştır. Zamanımızdan yüz elli yıl sonra bütün zıtlıkların barıştırıldığı, yalının olmadığı bir huzur ülkesi. Safa bu ütopyada eğitim, sağlık, aşk gibi pek çok konuya değinmiş, bunlarla ilgili problemlerin çözümünü sunmuştur.

Simeranya eserde şöyle tanımlanmıştır: "... bugünkü insanın kendi kendisi hakkındaki telâkkisinden, bilgisinin temellerine, metotlarına ve bütün sosyal müesseseleriyle değer sistemine kadar baştan başa inkılâba muhtaç bir dünyanın huzursuzluğunu duyan bir adamın 150 yıl sonraki tekâmül imkânlarını düşünerek tasarladığı muhayyel bir ülkedeki hayat..." (Safa: 1997: 145)

“Yalnızız”da merak unsuru çok iyi düzenlenmiştir. Yazar, okuyucuyu meraktan meraka sürükleyerek ilgiyi canlı tutmayı başarmaktadır. Kurgu tek kelime ile mükemmeldir.

Necmettin Hacıeminoğlu, bölümler arasındaki münasebetleri tıpkı bir tiyatro eserinin perdeleri arasındaki münasebete benzetmiş, eserde herhangi bir kopukluğun olmadığını, eserin bir dram olduğunu söylemiştir. Aynı görüş M. Tekin tarafından da tekrarlanmıştır (Hacıeminoğlu, 1961: 34; Tekin, 1990: 138).

Peyami Safa, roman tekniği konusunda çalışmış, kendisini yetiştirmiş, roman tekniğine ciddi yenilikler getirmiş bir sanatkârdır. Kendisiyle yapılan bir röportajda konu ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Zannediyorum ki benim her romanımda ötekilere nispetle bir başkalık ve ayrılık vardır. Çünkü her birinde kendi kendimi aşmak ve çok aradığım bir mükemmeliyete ulaşmak istedim. Tek imkân içinde kalıplanmak ve kendi kendimi tekrarlamaktansa sayısız imkânları dememeye çalışmak benim yaratma huyumdur.” (Tekin, 1990: 153)

Özellikle bu roman onun roman tekniğindeki ustalığını çok iyi göstermektedir. Romanda; gösterme, iç monolog, iç diyalog, geriye dönüş, montaj, şuur akışı, kamera tekniği gibi teknikler başarıyla kullanılmıştır. Özellikle gösterme tekniği anlatımda anlatıcının rolünü en aza indirmesi dolayısıyla üzerinde durulması gereken bir tekniktir. Safa, eserdeki kahramanları “yansıtıcı merkez” olarak kullanmakla bu tekniği başarıyla uygulamıştır. Eserde 1. ve 3. şahıs olmak üzere iki anlatıcı vardır; ağırlığın 3. şahısta olduğu romanda, yansıtıcı merkezlerin anlatımlarında ve Samim’in hatıra defterinde 1. şahıs görülmektedir. Roman boyunca şahıslar arasında geçişler çok siktir. Yazar, kahramanın ruh halini daha iyi yansıtılabilmek ve anlatıcının rolünü en aza indirebilmek için sık sık birinci şahıs ağzından anlatım tekniğini kullanmıştır. Aynı paragrafta bile her iki anlatıcıya yer vermiş; anlatımlar iç içe geçmiştir.

Peyami Safa’nın romanları ve roman sanatı hakkında etraflı bir inceleme yapan Mehmet Tekin eserde anlatıcı ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Safa, 3. şahıs anlatıcının eser üzerindeki hakimiyetini - veya tasarrufunu- en aza indirirken, çağdaş anlatım tekniklerinden çokça faydalanır. Yazarın bu konudaki ilk uygulaması, ‘yansıtıcı merkez’ seçiminde kendini gösteriyor. Fonksiyonu itibariyle bir aynaya benzeyen ‘yansıtıcı merkez’ rolündeki kişi, kendisine gelen görüntüleri, doğrudan doğruya okuyucuya yansıtır, yahut ta yansıtılmasına vesile olur. P. Safa bu yöneme başvururken değişik bir anlayışla hareket eder ve “yansıtıcı merkez” olarak- daha önceki bazı

romanlarında olduğu gibi- sadece bir kişiyi değil, birkaç kişiyi kullanır. Yazar, bu davranışıyla ‘yansıtıcı merkez’ yöntemine yenilik ve esneklik kazandırmış olur. ‘Yansıtıcı merkez’ rolündeki kişiyi, yazar değil hadiselerin seyri ve mahiyeti tayin eder.” (Tekin, 1990: 138)

Eser boyunca “yansıtıcı merkezler” değişir. Olayın önemli kahramanları “yansıtıcı merkez” olarak görülür. Yazar bu yolla eserde yaşananlara ve kişilere bir de olay kahramanlarının gözüyle bakma imkânı verir.

Romandaki bir başka yenilik de yazarın sözcü ile kahramanı birleştirmesidir. Safa’nın daha önceki eserlerinde yazarı temsil eden bilge bir kişi yer almaktadır. Mesela “Biz İnsanlar”daki Necati, “Fatih- Harbiye”deki Ferit yazarın sözcüsü konumunda olan bilge karakterlerdir. Safa bu eksikliği kahraman ile sözcüyü birleştirip, kahramana bir şahsiyet kazandırmakla gidermiştir.

Tekin, konu ile ilgili olarak şunları söylemektedir. “Bir şahsiyet olarak, yazardan ziyade kendi adına konuşan Samim, P. Safa’nın şimdiye kadar gördüğümüz ‘sözcü’ lerinden ayrılır. Diğer sözcülerin eser üzerindeki menfi tesirlerini Samim’de göremeyiz. P. Safa, bu menfi tesiri, asıl kahramanla ‘sözcü’ yü birleştirerek ortadan kaldırır. Halbuki önceki romanlarda, ‘sözcü’, asıl kahramanın yanında ikinci bir kişi idi.” (Tekin, 1990: 141)

Eserde montaj tekniğine çok başvurulmuştur. “Proust, Novalis, Hegel, Goethe, Bergson, Nietzsche” gibi pek çok büyük düşünür ve yazardan alıntılar yapılmıştır. Bu alıntılar hem Samim’in entelektüel seviyesini hem de düşüncelerini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca bu alıntılar esere fikir yönünden bir derinlik ve ağırlık kazandırmıştır.

Safa’nın en önemli özelliklerden biri de kişilerin iç dünyalarına inmeyi çok iyi başarabilmesidir. Safa’nın ruhsal çözümlemelerinin edebiyatımızın en iyi çözümlemeleri olduğu söylenebilir. Yazarın bu yeteneğinin “Yalnızız”da daha gelişmiş olduğu görülmektedir.

Yalnızız dil ve üslup açısından da oldukça başarılı bir eserdir. Yerine göre kısa yerine göre çok uzun cümlelerin yer aldığı eserde bahsedilenler çok ağır olmasına rağmen, Safa anlaşılır bir dille anlatma ustalığını göstermiştir. Yazar, roman kahramanlarını sosyal ve kültürel seviyelerine uygun bir şekilde konuşturmuştur. Okuyucu sadece konuşmalarına bakarak bile kahramanlar hakkında pek çok bilgiye ulaşabilir.

Roman gerek tekniği ve kurgusu gerekse üslûbu bakımından çok beğenilen bir eserdir.

Romandaki üslûbu çok beğenen Agah Sırrı Levend, üslûp hakkında “...romanın ulaştığı zirvelerden biri olarak kabul etmeliyiz.” demektedir (Levend, 1952: 342).

Hacıeminoğlu’na göre romanda en ufak bir usul, mantık veya teknik hatası yoktur. Her anlamıyla mükemmel bir eserdir: “İnsan kitabı bitirdiği zaman; –Her bakımdan mükemmel bir roman okudum. Bu konu, bu şahıslar, bu hadiseler, bundan daha güzel işlenemez, bundan daha iyi tanıtılamaz ve bundan daha mükemmel anlatılamaz. Yani Yalnızız ancak bu kadar güzel yazılabılırdi diyor.” (Hacıeminoğlu: 1963: 37)

Romanın “düalizm (kutupluluk) düşüncesi” üzerine kurulu bir düşünce romanı olduğunu belirten Gürsel Aytaç: “Bence Yalnızız, kurgu ve anlatım tekniğiyle düşünce romanı türünün başarılı bir örneği sayılmaya değer bir roman.” demektedir (Aytaç, 1983: 13-17).

Roman üslûp, dil, teknik ve kurgu itibariyle edebiyatımızın en kıymetli eserlerinin başında yer almaktadır. Peyami Safa “Besim” ve “Samim” ile edebiyatımıza iki unutulmaz tip kazandırmıştır. Özellikle “Besim” tipinin edebiyatımızın ölümsüz tiplerinden biri olacağı muhakkaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KELİME GRUPLARI

Kelime gruplarına pek çok gramer kitabında yer verilmediği görülmektedir. Kelime gruplarının yer aldığı eserlerde ise bu grupların sayısı ve sınıflandırılmasında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Konunun uzmanlarının kelime grupları hakkındaki görüşleri şöyledir:

Tahsin Banguoğlu, “Türkçe’nin Grameri” adlı eserinde kelime gruplarını “belirtme öbekleri” diye adlandırmıştır. Banguoğlu, kelime gruplarıyla ilgili olarak, “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri (groupe de mot) diyoruz.” demektedir. Kelime gruplarını “ad takımları, sıfat takımları, zarf öbekleri, takı öbekleri, çekim öbekleri, bağlam öbekleri, yanaşma takımları, katma öbekler” olmak üzere sekiz başlık altında incelemiştir. Yazar ayrıca çekim öbeklerini, “isim öbekleri, fiil öbekleri”, yanaşma takımlarını “san öbekleri, ayama ve soyadı öbekleri, künye ve mahlas”, katma öbekleri “ünlem öbekleri, saplama öbekleri” olarak kısımlara ayırmıştır (Banguoğlu, 2004:497-519).

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi”nde kelime grubunu, “Birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.” şeklinde tanımlamıştır.

Ergin, kelime gruplarını tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu olarak değerlendirmiş, bunların bir kelimeymiş gibi çekime tabi tutulduğunu, sona gelen işletme ekinin bütün grubu kapsamı içine aldığını söyledikten sonra, bunları “belirtme grubu” olarak isimlendirmiştir.

Yazar, Türkçedeki asıl unsurun yardımcı unsurdan sonra gelmesi kanununun kelime gruplarında da görüldüğünü, bu gruplarda belirtilen unsurun sonda, belirten unsurun önde bulunduğunu, kelime gruplarında kelime sırasının zaman sırasına dayandığını, kelime gruplarının, kelime grupları ve cümle içinde daima tek bir kelime gibi vazife gördüğünü belirtmiştir (Ergin 1985:353-355).

Ergin, “tekrarlar, bağlama grubu, sıfat tamlaması, iyelik grubu ve isim tamlaması, aitlik grubu, birleşik isim, birleşik fiil, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, genitif, datif, lokatif, ablatif grupları, fiil grubu, partisip grubu, gerundium

grubu ve kısaltma grubu” olmak üzere yirmi kelime grubundan bahsetmektedir (Ergin 1985: 353-375).

M. Kaya Bilgegil, “Türkçe Dilbilgisi” adlı eserinde kelime gruplarını “belirtme (tayin) grupları” olarak adlandırıp “Birden Ziyade kelimedenden meydana geldiği halde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektiği takdirde yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği birleşik sözlere belirtme (tayin) grupları diyoruz.” şeklinde tarif etmektedir (Bilgegil, 1984:115).

Yazar, kelime gruplarını, “isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, isim grupları, ikizlemeler, edat grupları ve ünlem grupları” olarak, sekiz başlık altında incelemektedir (Bilgegil, 1984: 115-163).

Vecihe Hatiboğlu, “Türkçenin Sözdizimi”nde bu grupları “yargısız anlatımlar” olarak isimlendirmiş, “Yargısız anlatımlar en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birliklerdir.” tanımını yapmıştır (Hatiboğlu, 1972: 2).

Yazar, “yargısız anlatımlar” olarak isimlendirdiği kelime gruplarını, “tamlamalar, birleşik sözcükler, deyimler, ikilemeler” şeklinde dörde ayırmakta; tamlamaları, “ad tamlaması, adıl tamlaması, sıfat tamlaması, ikilemeli tamlama, iyelikli tamlama, çıkmalı tamlama, kalmalı tamlama, yönelmeli tamlama, ilgeçli tamlama, bağlaçlı tamlama” diye sınıflandırmaktadır (Hatiboğlu, 1972: 5-95).

Vecihe Hatiboğlu, “Kelime Grupları ve Kuralları” adlı makalesinde, kelime gruplarının en küçüğünün iki, en büyüğünün ise on kelime ile kurulduğunu söylemektedir.

Hatiboğlu, kelime gruplarını gramer yönünden “yapıbilim (morphologie) ve sözdizimi (syntaxe)” olarak iki bölümde incelemiş, bunları “aralarında kalıplaşma bulunan kelime grupları” ve “aralarında kalıplaşma bulunmayan kelime grupları” olarak da ele almıştır. Birleşik kelimeleri, deyimleri, bilmececi, atasözlerini, vecizeleri ve argo ifadeleri “kalıplaşmış kelime grupları” olarak değerlendiren yazar; sıfat tamlaması, zarf-fiil grubu, isim tamlaması gibi kelime gruplarını da “kalıplaşmamış kelime grupları” olarak isimlendirmiştir (Hatiboğlu, 1964:203-244).

Tahir Nejat Gencan, “Dilbilgisi”nde kelime grupları için ayrı bir bölüm ayırmamıştır. İsim ve sıfat tamlamalarından “takım” olarak bahseden yazar pek çok kelime grubuna değinmemiştir (Gencan, 1962:136-138).

Haydar Ediskun’un “Yeni Türk Dilbilgisi” adlı eserinde de kelime grupları ile ilgili bir bölüm yoktur. Yazar isim ve sıfat tamlamalarından “takım” olarak bahsetmiştir.

Kelime grupları hakkında “Türkçede kelimelerin gruplaşmasındaki temel kaide şudur: Önce yardımcı öge, sonra esas öge gelir.” hükmüne yer vermiştir (Ediskun, 1985: 114-116).

Leyla Karahan “Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri-” nde kelime grubunu : “Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğudur.” diye tanımlamaktadır (Karahan, 1999:11).

Yazar, kelime gruplarının özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Kelime grupları, cümle ve diğer kelime grupları içinde, tek kelime gibi isim, sıfat, zarf ve fiil görevi görür.

2. Kelimelerin grup içindeki sıralanışı sıralıdır. Görev bakımından birbirine denk olmayan unsurların bulunduğu bir kelime grubunda ana unsur, genellikle grubun sonundadır... Fiile dayalı gruplarda bu düzen aynı zamanda hareketin oluş sırasını gösterir... Sadece birleşik fiil ile edat grubunda, ana unsur başta bulunur. Bu gruplarda ikinci unsur bir çekim unsurudur.

3. Kelime gruplarında unsurların sırası, konuşma ve şiir dilinde bozulabilir.

4. Kelime gruplarının diğer kelime ve kelime gruplarıyla ilişkisi grubun sonundaki çekim ekleriyle sağlanır. Çekim eki bağlandığı kelimeye değil, o kelime grubuna aittir.

5. İki'den fazla kelimeli kelime gruplarında iç içe geçmiş, birbirini tamamlayan başka kelime grupları bulunur.

6. Kelime gruplarının vurgusu grubun yapısına göre değişir. Vurgu başta, sonda veya sondan bir önceki kelime üzerinde olabilir. Bazı gruplarda, bütün unsurların vurgusu aynıdır.

Karahan, kelime gruplarını, “isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf- fiil grubu, isim-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil ve kısaltma grupları olmak üzere on dörde ayırmış; ayrıca kısaltma gruplarını da “isnat grubu, yükleme grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu” şeklinde sınıflandırmıştır. Çalışmamızda Leyla Karahan’ın yaptığı bu tasnif esas alınmıştır (Karahan, 1999: 11-44).

Karahan, “Türkçede Söz Dizimi” adlı kitabının 2004 tarihli 7. baskısında kısaltma gruplarına eşitlik grubunu eklemiş, daha önce örnek verip de müstakil başlıklar altında incelemeyemediği “birinci unsuru uzaklaşma ikinci unsuru yönelme, ikinci unsuru

yönelme, ikinci unsurunu bulunma eki taşıyan gruplar”ı da kısaltma grubu içinde müstakil başlıklar altında incelemiştir (Karahana, 2004a: 83-84).

Neşe Atabay, Sevgi Özel ve Ayfer Çam “Türkçenin Söz Dizimi” adlı eserlerinde sadece tamlamalara değinmiş, diğer kelime gruplarına yer vermemişlerdir (Atabay, Özel ve Çam, 1981: 7-8).

Rasim Şimşek, “Örneklerle Türkçe Sözdizimi”nde kelime gruplarını “belirtme öbekleri” olarak isimlendirmiş; “iyelik öbekleri, niteleme öbekleri, çekim öbekleri, ikileme, bağlaç öbekleri ve ünlem öbekleri” olmak üzere altı ana grupta incelemiştir. Bu grupları da kendi içinde bölümlere ayırmıştır. Birinci grupta “ad takımı, adil takımı”, ikinci grupta “ön ad takımı, sayı öbeği, san öbeği, belirteç öbeği”, üçüncü grupta “ad öbekleri, eylem öbekleri, ilgeç öbekleri” yer almaktadır (Şimşek, 1987: 321-400).

Ata Çatıkkaş “Türk Dili Kılavuzu” adlı eserinde, “Kelime grubu dediğimiz zaman birden fazla kelimedenden meydana gelen; mana ve yapısında bir bütünlük bulunan ve tek bir nesne veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu aklımıza gelir.” demektedir ve bu grupları “belirtme grubu” olarak adlandırmaktadır. Yazar kelime gruplarını “bağlama grubu, iyelik grubu ve isim tamlaması, genitif, datif, lokatif ve ablatif grupları, sıfat ve partisip grubu, aitlik grubu, tekrarlar ve ikilemeler, unvan grubu, isnat grubu, akkuzatif grubu, kısaltma grupları, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, fiil grubu, gerundium grubu” olmak üzere on beşe ayırmıştır (Çatıkkaş, 2001: 193-202).

Süer Eker, “Çağdaş Türk Dili”nde kelime gruplarını “tamlamalar, aitlik grubu, unvan grubu, tekrar grupları, birleşik sözcükler, sayı grubu, edat grubu, sıfat- fiil (ortaç) grubu, zarf-fiil grubu, eylem grubu, birleşik eylem grubu, ünlem grubu, bağlama grubu, kısaltma grupları, dayanma grubu, deyimler, atasözleri/savlar” olmak üzere on yediye ayırmıştır. (Eker, 2005: 460-479).

Yukarıda ifade edilenleri değerlendirdiğimizde kelime gruplarının ne olduğu konusunda bir birlik olduğu fakat bunların çeşitleri, miktar ve isimlendirilmesi konusunda pek çok farklılığın görüldüğü göze çarpmaktadır. Kelime grupları için “kelime grubu, belirtme öbeği, yargısız anlatımlar, takımlar” gibi terimler kullanılmıştır. Ergin’de 20, Bilgegil ve Banguoğlu’nda 8, Hatiboğlu’nda 10, Karahana’da 14, Gencan ve Ediskun’da 2, Şimşek’te 6, Çatıkkaş’da 15, Eker’de 17 çeşit kelime grubu yer almaktadır.

Yazarların kelime gruplarını hangi ölçülere göre sınıflandırdıkları da net olarak belli değildir. Mesela kısaltma gruplarında sınıflandırma farkı çok belirgindir. Kısaltma grupları çeşitli araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tasnif edilmiştir. Bunların bir kısmı bazı araştırmacılar tarafından ele alınmamış, bir kısmı ise farklı başlıklar altında incelenmiştir. Leyla Karahan; isnat, yükleme, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma ve vasıta gruplarını “kısaltma grupları” başlığı altında ele almıştır (Karahan, 1999: 39-44). Metin Karaörs de bu grupların aynı başlık altında ele alınması gerektiği görüşündedir. Yazar, “İsnat, ilgi, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma ve yapma gruplarını kısaltma grupları adı altında toplamak daha uygundur. Çünkü bunların sonunda bir fiil düşerek kısaltmış şekle gelmiş durumdadır. Ayrıca isnat grubu dışında olan bu gruplara hal grubu demek de uygun olur.” demektedir (Karaörs 2004: 28). Biz de Karahan ve Karaörs’ün görüşüne katılarak bu grupların hepsi birer kısaltma grubu olduğu için bunların aynı başlık altında ele alınması gerektiğini düşünüyoruz.

Bazı araştırmacılar da “aitlik grubu” olarak görülen grup da, kelime gruplarının en az iki kelimedenden oluşması kuralına aykırı olduğu için tartışmalıdır. Süer Eker’in “atasözleri”ni kelime grubu olarak almasının mantığını anlamak zordur. Bu yaklaşım kelime gruplarının yargısız ifadeler olması ilkesi ile çelişmektedir.

Kelime gruplarının temel özelliklerini ve uzmanların konu hakkında söylediklerini değerlendirerek şöyle bir tanım yapabiliriz: Birden çok kelimenin belirli kurallar içinde yan yana gelmesinden oluşan, cümle ve kelime grupları içinde tek kelime gibi işlem gören yargısız anlatım birimlerine kelime grubu denir.

I. TEKRAR GRUBU

Metnimizde tekrar grubu fazla kullanılmamıştır. Aynı kelimelerin, zıt anlamlı kelimelerin ve yakın anlamlı kelimelerin tekrarı ile oluşturulmuş 27 tekrar grubu tespit edilmiştir. Bu grup cümle ve kelime grupları içinde isim, sıfat ve zarf görevi üstlenmektedir.

1. TEKRAR GRUBUNUN TÜRLERİ

a. Aynen Tekrarlar

hafif hafif	31
ağır ağır	116
hüngür hüngür	119
zaman zaman	200

pırıl pırıl	454
teker teker	455

b. Zıt Anlamlı Tekrarlar

uzayıp kısalan	179
sağa sola	179
iyi kötü	180
belli belirsiz	182
gidiş geliş	198
alt üst	365

c. Yakın Anlamlı Tekrarlar

yarım yamalak	201
yalan yanlış	201
filan falan	367

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN TEKRAR GRUBU

a. Tekrar Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Şimdi *ağır ağır* kaldır göz kapaklarımı, dedi, aç gözlerini.116

Kardeşi yine bir kaşını yukarı kaldırmış, *hafif hafif* başını sallıyor ve gülümsüyordu. 31

Samim *ağır ağır* içini çekti ve cevap vermedi. 183

Selmin'in gebe olmadığını ve Ferhat'la evlenmekte inat etmediğini anladıktan sonra, Mefharet'in ruhunu birdenbire dolduran boşluk, onu kendi içindeki yoklaşma hamlesiyle ansızın temasa getirdiği için tahammül edilmez bir sıkıntı içinde *hüngür hüngür* ağlatmıştır.199

Son basamakları *ağır ağır* çıktı. 453

b. Tekrar Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması

Her şey *pırıl pırıl*. 454

3. TEKRAR GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

a. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

Yine gözleri yaylı kapının buzlu camlarında *uzayıp kısalan* gölgelere dikili. 179

Kıvrık ve uzun kirpiklerinde *belli belirsiz* çırpınışlar vardı. 182

...sosyolojideki neticesi cemiyetlerin mahiyetlerini anlamaktan ziyade pratik ihtiyaçlarını araştıran monografi ve istatistiklerin ortaya döktüğü bir sürü *yalan yanlış* rakam. 201

b. Tekrar Grubunun Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

Selmin de *alt üst* etti asabımı. 365

II. BAĞLAMA GRUBU

Metnimizde “ve, ile, veya, veyahut, değil, ne....ne...,de.....de,mi....mi”, bağlaçları bağlama gruplarının oluşturulmasında kullanılan bağlaçlardır. Bu grupların oluşturulmasında en fazla “ve” bağlacı kullanılmıştır. Bu grup cümlede özne, yüklem, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak görev yapabilmektedir. Ayrıca isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan, sıfat tamlamalarında tamlayan ve edat gruplarında isim unsuru olarak kullanılmaktadırlar.

1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN BAĞLAMA GRUBU

a. Bağlama Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

Yüzünde hâlâ *kan ve şişkinlik* vardı. 31

Yüzü ve göz kapakları da hareketsizdi. 32

Odasına götürüp onu yatağına yatırmak ve sıcak su hazırlanıncaya kadar sinirlerini yatıştırmak için, *ağabeyim ve ben* epey zahmet çektik. 115

Çırpınmak ve çabalamak batmaktır. 117

Pasiflik ve aktiflik birer cepheleriyle aynı şeydirler. 198

Ağabeyim ve yenge aylardan bahsediyorlar. 364

b. Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

Yine salon *tenha ve karanlık*. 179

Birincisi *diyalektik, veyahut onun tabiriyle "lastikli düşünce" veya ruh hareketidir*. 198

Gök hafif bulutlu, hava *kuru ve rüzgârsızdı*. 451

c. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

Fakat burada herkes, meseleyi tulumba tatlısiyle sade kahve arasında konuşur, *bebğin sarışın mı, esmer mi olacağını ve kime benzeyeceğini* sorarlar, geçer gider. 27

Samim'den cevap alamayınca, onu bu kadar susturan meselenin burada on dakika kadar beklemesinden ibaret olmadığını anladığı halde, konuşmaya mecbur etmek için, *yolda Feriha' nın annesine rastladığını ve lafa tutulduğunu* söyledi. 182

ç. Bağlama Grubunun Dolaylı Tümleç Olarak Görev Yapması

Fakat insan düşüncesi bu sefer de öteki ayağı üzerindedir ve kendi kendisini yalnız tabiat yapısı içinde anlatmaktan öteye geçemediği için, *manevi kudretinin tam şuurundan da, gelişmesi imkânlarından da* mahrum kalmıştır. 201

Bunlardan başka üçüncü bir hal daha vardır ki, orada *ne diyalektik harekete, ne de zıtların aynı zamanda mevcut oluşuna* rastlanır. 198

İnsandaki varlaşma hamlesi, ölüm korkusu ve nefretiyle birlikte ebedilik özleyişini vücuda getirir; yoklaşma hamlesi *ihtiyarlığa ve ölüme* götürür. 198

Yerde ve karyolanın altında terlikler yok. 454

d. Bağlama Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

En şiddetli arzular bana *en biçimsiz anlarda ve en münasebetsiz tahriklerle* gelir. 36

2. BAĞLAMA GRUPLARININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

a. Bağlama Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Görev Yapması

Sessizlik onun sihir ve telkin şartlarından biriydi. 116

Çaresizlik ve tehlike anları vardır ki, o zaman çırpınmaya ve haykırmaya gelmez. 117

Ötede muazzam, koskocaman bir gerçekler alemi, *gerçek sevgiler ve*

kıymetler alemi var. 262

b. Bağlama Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Görev Yapması

Sonra *ablamin bacaklarını ve dizlerini* oğmaya başladı.115

Birbirinin üstünden kalkıp giden sıkıntı anlarının bazan tükenmezlik ihtimalini düşündüren *sonsuzluk vehmi ve dehşeti*.179

İnsandaki varlaşma hamlesi, *ölüm korkusu ve nefretiyle* birlikte ebedilik özleyişini vücuda getirir.198

...psikolojideki neticesi *vatmanların dikkatini ve hafızasını* yarım yamalak ölçmekten ileri gitmeyen bir faydacılık.201

c. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamasında Tamlayan Olarak Görev Yapması

Hiç olmazsa *onun bazı gevşek ve mızımız hassasiyet anları* var... 28

Dolgun ve gevşek yanakları sarkıyordu. 31

Ablamın ona çevrilen *hayran ve minnettar gözlerinde* iri yaşlar vardı.119

Kalın ve biçimli dudaklarının uçları sinirli bir gerginlikle uzamıştı.181

Kıvrık ve uzun kirpiklerinde belli belirsiz çırpınışlar vardı.182

Kanadı itti, içeriye girdi, alt kat sofaya giden *dar ve uzun koridorda*, pardösüsünü ve şapkasını çıkarmadan yürüdü. 452

ç. Bağlama Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

Bu, Simeranyada, *insana gelen değil, insanın, ona gittiği bir netice* gibi görülür. 199

III. SIFAT TAMLAMASI

Metin sıfat tamlamaları bakımından oldukça zengindir. En fazla kullanılan kelime grubu sıfat tamlamasıdır. Sıfat tamlamasının sıfat unsuru hem tek kelimedenden hem de kelime grubundan oluşabilmektedir. Sıfat tamlamaları cümlede özne, yüklem, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak görev yapmaktadır. Bu grup diğer kelime grupları içinde de çeşitli görevler üstlenmektedir.

1. KURULUŞU YÖNÜNDEN SIFAT TAMLAMALARI

a. Tamlayıcı Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

aa. Tamlayıcı Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

- yüksek ses 25
küçük çatal 26
sade kahve 27
platin saç 27
trajik mahluk 28
acaip rüyalar 29
bahtiyar zat 30
kararsız bakış 31
sevimli göz 35
şiddetli arzu 114
eski usul 115
güzel yollar 118
donuk pırıltı 179
lastikli düşünce 198
korkunç sezgi 199
karmakarışık nokta 259
sahte his 262
müşterek hatıra 262
sınırlı adım 365
harap kameriye 452
yuvarlak masa 453
geniş kanape 454

ab. Tamlayıcı Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

- hiçbir mesele 25
beşinci derece 26
bu kız 27
dört ay 27
bütün felaketler 28

iki gün 30
 şu sigara 33
 bu mesele 33
 bu öfke 35
 on gün 114
 kaç dakika 115
 birkaç kere 115
 o anlar 116
 öteki salon 180
 her taraf 183
 birer cephe 198
 bu sefer 200
 birçok şey 260
 hangi his 260
 başka temayüller 262
 birkaç kelime 365
 çeyrek asır 452
 şu koltuk 455

b. Tamlayıcı Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

ba. Tamlayıcı İkileme Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

belli belirsiz çırpınışlar 182
bir sürü yalan yanlış rakam 201

bb. Tamlayıcı Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

iri mavi gözlerinde parlayan iştah 25
bu eve bağlayan lezzet 30
ince vücudunun kolayca geçebileceği boşluk 181
yaşadığımız çağ 200
bana olan bağlılığın 260
kuvvetli bir utancın kılavuzluğuyla doğacak idrak 263
çam dallarına vuran ışık 452
birbirine benzemeyen bu kokudan daha anlaşılmasın cevaplar 455

bc. Tamlayanı Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

tavşan gibi korkak uyku 25
Samim'in bulunduğu istikametten bu kadar uzak 181
yukarıya doğru bir hareket 182
varlaşma gibi aktif 199
Yahya Kemal gibi şairler 200
aşk gibi ulvi 259
Renginaz gibi tertipli 453
ilk bakışta ifşa edecek kadar buruşuk 454
resimlerden alınan intibalar kadar silik 455

bç. Tamlayanı Kısaltma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Samim'den daha trajik mahluk 35
yere serici hakimiyet 180
buzlu cama takılı göz 180
tahmine müsait bir işaret 182
tapındığımız kıymetlere bağlı alaka 260

bd. Tamlayanı Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

on dört dakika 30
yirmi altı sene 454

be. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

dolgun ve gevşek yanak 31
hayran ve minnettar göz 117
fani ve geçici benlik 199
ikili ve tezatlı hareket 200
alçak ve dolgun bir ses 259
içinde piştiği ve çirpindiği bataklık 261
yanlış ve küçük jest 263
dar ve uzun koridor 452

bf. Tamlayanı İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

yalanın kısıtıldığı bir ses 28

zekanın yapabildiği şey 180

korkunun incelttiği ses 182

Meral'in vereceği cevap 261

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SIFAT TAMLAMASI**a. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması**

*Tavşan gibi korkak uykular vardır.*25

*İki eliyle boşluğu iten Mefharet bağırıldı.*33

*Cins hayvan, binicinin sinirlenmesini, çırpınmasını, onu mahmuzlamasını affetmez.*118

İnce yüzünde, gözlerinin altından yanaklarına doğru inen bir gölge vardı. 181

Soğuk bir tahlil imkânsızdı. 259

*Bütün pencereler karanlıktı.*452

b. Sıfat Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması

Samim'den daha trajik mahlusun sen

Bir hizmetçi için bu bile hatırı sayılır bir hürriyettir. 115

Bu bir an. 262

Bu musibet hastalığın panez... panzam... pan... panzehiri sıkı perhiz. 364

Asıl benim cinlerimi başıma üşüştüren o domuz kızdır. 366

Bu da ayrı mesele. 367

Bahçe yine bu bahçe, ev yine bu evdi. 452

c. Sıfat Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması

Bir pençe gibi uzattığı elindeki öfke, yakaladığı sandalyeyi takırdatarak çekti. 31

Ağabeyim bu cümleyi ablama birkaç kere alçak sesle söyledi. 115

Alt tarafını okuyalım. 364

Ağır bir söz söylemedi. 367

Necile'nin yattığı odadan çam dallarına vuran ışığı arardı. 452

Son basamakları ağır ağır çıktı. 453

ç. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

İstanbul'da, hele bu züppe köyde herkes büyük bir mesele değildir. 27

Bundan sonra *onu hiç bir işime, hiç bir zevkime* karıştırmam. 31

Oturduğum koltukta, ablamla beraber ben de gözlerimi kapadım. 115

Hayır, *öteki salona* geçiyorlar. 180

Kıvrık ve uzun kirpiklerinde belli belirsiz çırpınımlar vardı. 182

Bahçe kapısının önünde indi, yüzünü *demir parmaklığa* yaklaştırdı ve içeriye baktı. 451

d. Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Üzüntüne gelince, *o zaman* da söyledim sana. 29

Kadere teslim olmak lazımdır *o anlarda*. 117

Samim'in hayali *bir anda* onların oturdukları yere gitti. 259

O da sinirli *son zamanlarda*. 366

Elektrikleri ve kapıları açık bıraktıklarına göre *kısa bir zamanda* dönecekler. 453

3. SIFAT TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

a. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Görev Yapması

yeşil zeytin tabağı 26

bu evin havası 29

bahtiyar zatın adını 31

sıcak suyun içinde 114

yeni çağın başı 200

bu yıkılışın sırrı 260

müşterek hatıraların mazereti 262

harap kameriyenin önü 452

b. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Görev Yapması

sesinin *imalı tonu* 30

Mefharet'in *kararsız bakışları* 31
 Besim'in *sevimli gözleri* 35
 memleketinin *bir oteli* 261
 ceketinin *dış cebi* 364
 evin *sol tarafı* 451
 vücudun *buhranlı çirpimışları* 454
 ayaklarının *baş parmağı* 455

c. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Hem Tamlayan Hem de Tamlanan Olarak Görev Yapması

dışarıdan gelen horoz seslerinin *ince çerçevesi* 115
 yaylı kapının *buzlu camları* 179
 bu tarih prosesinin *bütün safhaları* 202
 bu şıllığın *sefil yaşama telakkisi* 260

ç. Sıfat Tamlamasının Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

iki günden beri 30
bir pençe gibi 31
bir tereddüitten sonra 183
sislere bürünmüş bir ışık gibi 259
on gün kadar 364

d. Sıfat Tamlamasının Başka Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

yuvarlak etli yüz 27
tek taraflı tasavvur 199
uzun gövdeli ağaçlar 454

e. Sıfat Tamlamasının Başka Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

şu tombul zeytinler 26
 bu *züppe köy* 27
 iki *mavi kuş* 35

kristal *bir surahi* 260

karanlık *iki pencere* 451

f. Sıfat Tamlamasının Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

Anam rahibe gibi *çekilmiş bir köşeye*. 366

IV. İSİM TAMLAMASI

İsim tamlaması, metinde sıfat tamlamasından sonra en çok kullanılan kelime grubudur. Metnimizdeki isim tamlamalarının unsurları hem tek kelimedenden hem de kelime gruplarından oluşabilmektedir. İsim tamlamaları cümlede özne, yüklem, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak görev yapmaktadır. Bu grup diğer kelime grupları içinde de çeşitli görevler üstlenmektedir.

1. KURULUŞU YÖNÜNDEN İSİM TAMLAMALARI

a. Unsurları Tek Kelimedenden Oluşan İsim Tamlamaları

aa. Belirtili İsim Tamlaması

Besim'in fikirleri 26

şöminenin önü 26

benim kızım 26

ablasının tansiyonu 27

gözlerinin ucu 28

annemin çıkışı 30

onun eli 32

Mefharet'in omuzları 35

treinin gelmesi 114

isyanın tekniği 117

Samim'in karşısı 181

faydasızlığının bedaheti 260

senin arkadaşın 261

benim fikirlerim 263

“g” nin üstü 364

arkadaşının evi 367

yorganının ucu 452

eşyanın yerleri 454

ab. Belirtisiz İsim Tamlaması

- saat camı 25
 ebe gözü 26
 çay yudumu 28
 kedi yavrusu 29
 telkin dozu 32
 cinayet stajı 115
 derece farkı 117
 ayak sesleri 180
 göz hareketleri 182
 düşünce hayatı 198
 insan düşüncesi 200
 “Simerenya” kitabı 202
 saman çöpü 263
 yol yorgunluğu 364
 yatak odası 368
 bahçe kapısı 453

b. Unsurlarından Biri veya İki Kelime Grubu Şeklinde Olan İsim Tamlamaları

- küçük ve yuvarlak bir francala diliminin üstü 25
 lezzet anının safiyeti 25
 beşinci derecede bir belediye memurunun tasdikinden sonra tasarruf etmesi
 adeti 26
 ev halkından birinin şerefi 26
 Mefharet’in yuvarlak etli yüzü 27
 lezzetin dille damak arasından tat merkezine gidişinin hiç bir anı 28
 kıvrık ve uzun kirpiklerinin altın çerçevesi içinde buğulanan yeşil gözlerinin
 ucu 30
 benim en büyük şansımın önü 31
 kardeşinin iki eli 34
 Simeranya kaşifinin yazıhanesi 35

- bir dağ manastırının dibi görünmeyen karanlık koridoru 114
 onun sihir ve telkin şartlarından biri 115
 benim şeref mefhumuna bağlılığım 118
 birbirinin üstünden kalkıp giden sıkıntı anlarının bazan tükenmezlik ihtimalini düşündüren sonsuzluk vehmi ve dehşeti 179
 hayretin oldukça başarılı bir taklidi 182
 “Vur patlasın, çal aynasın” ahlakı 200
 aşk gibi bir ruh depremi 261
 bu evin yıkılmaması 366
 çam ağaçlarının arkasında kalan evin sol tarafı 451
 Renginaz’ın oda kapısı 452
 Necile’nin aynanın içinden ona bir an şuh, süzgün ve şeytani bir yan gözle bakışı 455

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN İSİM TAMLAMASI

a. İsim Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması

- Selmin’in yüzü* solgundu. 29
 Sen ne dersen de, *benim şüphem* devam ediyor. 34
 “*Her şey mümkün*” cevabı onu ümide ve dehşete düşürüyor. 180
İnsanın tabiat üzerindeki dikkati azalmış ve düşüncesinin yere (maddeye) basan ayağı kısalmıştır. 200
 Akdeniz kültüründe *insan düşüncesi* tek ayaklı değildir. 200
Samim’in hayali bir anda onların oturdukları yere gitti. 259
Renginaz’ın oda kapısı da açıldı. 452

b. İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması

Selmin benim kızım, senin ablanın kızı. 26

Ben de *evin içindeyim.* 29

Sessizlik onun sihir ve telkin şartlarından biriydi. 116

İsyanın tekniğidir. 118

Kendi fani ve geçici benliğinin üstüne sıçramak, kendi kendini aşmak için yaptığı bütün fedakarlıklar (her türlü aşk ve kahramanlık) , *varlaşma hamlesinin devamıdır*. 199

c. İsim Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması

Besim 'in fikirlerini bilirdi. 26

Ağabeyimin halini beğenmiyorum.28

Hiç bir haykırış *Selmin 'in tarihini değiştiremez*. 118

Samim bunun korkudan ihtiyata ve dirayete doğru bir geçiş işareti olduğunu bilirdi. 181

Geniş kanapenin üstündeki battaniye, orada -herhalde Renginaz olacak- *birinin uzandığını* gösteriyor. 454

ç. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

İnsan vücudunda lüzumsuz bir organ yoktur. 26

Duvar saatine baktı ve ayağa kalktı. 34

Ablamın üstüne biraz eğildi. 116

Ablamın ona çevrilen hayran ve minnettar gözlerinde iri yaşlar vardı. 119

İngiliz Sefarethanenin önünden karşıya geçiyorduk onunla. 183

Hafızasının karmakarışık noktalarında ışıklar yanıp sönüyordu. 259

Cevap alamayınca *kapının önüne* geldi ve tekrarladı. 452

d. İsim Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Ablamın ayaklarını lengerdeki sıcak suyun içinde kıpkırmızı kesilmiş görünce, *sabah karanlığı*, canım istakoz istedi. 114

3. İSİM TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

a. İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

kızın oturduğu ev 27

İnsanın en kolay aldatıldığı budala 116

beklemenin artırdığı zaaf 179

zekanın yapabildiği şey 180

korkunun incelttiği ses 183

Meral'in vereceği cevap 261

b. İsim Tamlamasının Diğer İsim Tamlamalarında Tamlayan veya Tamlanan Olarak Görev Yapması

francala diliminin üzeri 27

Simeranya kaşifinin yazıhanesi 35

bu temizlik hasretinin sırrı 35

ayak seslerinin uzaklaşması 116

Alemdağı'ndan gelen tereyağının açılış töreni 116

insanın varlaşma hamlesi 199

varlaşma hamlesinin devamı 199

Renginaz'ın oda kapısı 452

elbise dolabının kapağı 453

Necile'nin, kapısı açık duran yatak odası 453

c. İsim Tamlamasının Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

Aç adamın metresi kendi odasına kapanmıştı. 115

Hiç kimse onun yüzüne bakmıyor. 261

Emine'nin üstüne yürüdü. 366

Babasının yüreğine indirecek. 367

Yerin dibine geçtim bugün Selmin'in önünde. 367

ç. İsim Tamlamasının Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

yemek salonunun kapısına kadar 32

bu inişin derecelerine göre 32

dinin, imanın hakkı için 366

yatak odasına doğru 368

gece yarısından sonra 452

V. BİRLEŞİK FİİL

Metnimizde en fazla kullanılan üçüncü kelime grubu birleşik fiildir. Birleşik fiiller cümlede yüklem görevi üstlenmektedir.

1. BİRLEŞİK FİİLİN TÜRLERİ

a. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

“Etmek, olmak, yapmak, bulunmak, başlamak” fiilleri bu grubu oluşturan yardımcı fiillerdir. En fazla kullanılan birleşik fiiller “etmek” yardımcı fiili ile kurulanlardır. “Olmak” yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiiller de çok kullanılmıştır. Diğer yardımcı fiillerle oluşturulan birleşik fiiller çok azdır.

Dikkat etmedin mi? 26

Besim, *rica ederim.* 26

İyi *keşfettin.* 27

Eet, et, benden de *şüphe et.* 28

Yalanın kısıtıldığı bir sesle *ilave etti.* 28

Kime aşık, onu *merak ediyorsun.* 29

Ablacığım, *müsaade et*, benimle konuşacaksın, dur biraz. 31

Kadının öfkesi tecessüsüne bir anda *teslim oldu.* 33

Telaş etme. 34

Sonra ablamın bacaklarını ve dizlerini *oğmaya başladı.* 115

Kendini denize düşmüş *farzet.* 116

Emin ol, batmayacağına, selamete çıkacağına *emin ol.* 116

Mesele diye karşımıza çıkan zorlukların çoğunu kendi ruhumuzun içinde *halledebiliriz.* 117

Cins hayvan, binicinin sinirlenmesini, çırpınmasını, onu mahmuzlamasını *affetmez.* 118

Söyleyiniz de *izah edeyim.* 183

Sustu; bu sözlerin Samim’i değiştirmediyiğini anlayınca, hareketleri çoğalan gözleriyle hiç bir şeyi görmeden her tarafa *bakmaya başladı.* 183

Sinirli adımlarla *dolaşmağa başladı.* 365

Viyanalı bir kadının apartmanında mezattan satın aldıkları bu yatak odası takımının gençliğini, kendi vücudundan esirgemediği bir titizlikle nasıl *muhafaza edebilmişti?* 454

Çeşitli hatıralara bağlı, fakat birbirleriyle ilişkisi olmayan hayal unsurları teker teker, ve yüksek bir yerden uçarak düşen kağıtların üzerindeki resimlerden alınan intibalar kadar silik, yarım bir süratle zihninde belirip *kayboluyordu.* 455

b. Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

Bu fiillerin tamamına yakını yeterlik fiilidir.

İri mavi gözlerinde parlayan iştaktan yüzünün niçin güldüğünü, onu hiç tanımayanlar da bir bakışta *anlayabilirlerdi*. 25

1923' ün ortasına kadar doğanlar bu emniyetle *konuşabilirler*. 28

Söyleyemem, dayı, mazur gör. 30

Gizleyemezsin benden. 32

İki dakika bile *konuşamadık*. 34

Bu temizlik hasretinin sırrını şimdi bir yazıhanenin gözünde *bulabiliriz*. 35

Gelmeyebilir mi? 180

Hafızasının karmakarışık noktalarında ışıklar *yanıp söniyordu*. 259

Şimdi, bir taksiye atlayıp on dakika sonra oraya *gidebilir* ve bunları *söyleyebilirdi*. 260

Bu hayal onlara nasıl baskın *çıkabiliyor?*

Ömrüm oldukça *unutamam*. 367

Beklemekten başka ne *yapabilirdi?* 453

c. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

Unsurlarından biri veya hepsi kendi sözlük anlamının dışında kullanılan birleşik fiillerdir. Bu fiiller özellikle kahramanların konuşmalarında çok görülmektedir.

Yutkunurken, bu ilahi lezzet anının safiyetini hiçbir düşünce ile bulandırmaya razı olmadığımı anlatmak için de *kaşlarını çattı*. 25

Bir Orta Anadolu köyünde herkes kızcağzın *başına bela kesilir*. 27

Aç adamın Selminle macerası, ablam kadar onu da *çığına döndürmüştü*. 115

Göz göze geldiler. 182

Dün gelmediğime *canınız sıkıldı*, anlıyorum. 183

İnsandaki varlaşma hamlesi, ölüm korkusu ve nefretiyle birlikte ebedilik özleyişini *vücuda getirir*. 198

Fakat insan düşüncesi bu sefer de öteki ayağı üzerindedir ve kendi kendisini yalnız tabiat yapısı içinde anlatmaktan öteye geçemediği için, manevi kudretinin tam şuurundan da, gelişmesi imkânlarından da *mahrum kalmıştır*. 201

Selmin de *alt üst etti* asabımı. 365

Samim de on gündür Meralle *kesmiş selamı sabahı*. 365

Kulaklarımın dibine kadar kızardım. 365

Bu evde *bir tarafına inecekti*. 366

Yerin dibine geçtim bugün Selmin'in önünde. 367

Kulak verdi. 368

Sağ taraftaki harap kameriyenin önüne gelince, onun eski, çok eski heyecan günlerine ait hayaller saklayan karanlığında bir hatıra kuyusuna düşmemek için *gözlerini kaçırdı* ve bu sefer hızla yürüdü. 452

Kalbi çarpıyordu. 453

VI. UNVAN GRUBU

Metnimizde unvan grubu fazla görülmemektedir. Metnimizde “abla, hanım, bey” unvanları kullanılmıştır.

Vallahi *Mefharet Abula*, dedi, sen şu tombul zeytinleri nereden aldığını söylersen daha ciddi bir bahse girmiş olursun. 26

Nasılınız *Selmin Hanım*? 30

Hah! dedi, *Besim Bey*, karakola gidiyorum ben. 119

VII. SAYI GRUBU

Sayı grubu metnimizde en az kullanılan gruplardandır. Bu grup cümlede isim ve sıfat görevi yapmaktadır.

1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SAYI GRUBU

a. Sayı Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

Bir hafta evvel ablasının tansiyonu *yirmi birdi*. 27

2. SAYI GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

a. Sayı Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

on dört dakika 30

yirmi iki sene 454

yirmi altı sene 454

VIII. EDAT GRUBU

Metnimizde “gibi, kadar, için, ile, evvel, sonra, göre, başka, rağmen, üzere, beri, doğru, karşı,” vb. edatlarla kurulan edat grupları kullanılmıştır. “İle, kadar, için, gibi, sonra ve doğru” edatları ile kurulanlar metnimizde en çok kullanılan edat gruplarıdır. Bu gruplar cümlede zarf tümleci ve yüklem olarak, kelime grupları içinde sıfat ve isim olarak görev yapmaktadır.

1. EDAT GRUBU TEŞKİL EDEN EDATLAR

a. “Gibi” İle Kurulan Edat Grubu

Herkes bunu biliyor ve herkes *senin gibi* düşünmüyor. 27

Mefharet’in yuvarlak etli yüzü o kadar şişiyor ve kızarıyordu ki, platin saçları *ağarmış gibi* görünüyordu. 27

Mefharet yumruklarını sıkmış, *meçhulü odanın içinde arıyormuş gibi* etrafına bakıp soruyordu. 34

Besim *ablasına düşünmek için vakit bırakmak ister gibi* durdu ve cevap verdi. 34

Ablamın karnı üzerinde Hasibe’nin öfkeli elleri *kudurur gibi* oldu. 115

Meral onun *her zamanki gibi* hatır sormasını bekliyor. 181

Karanlıkta yazılmış gibi. 364

Ferhat *mektubu yere atacakmış gibi* elini bir salladı ve bağırdı. 364

Anam *rahibe gibi* çekilmiş bir köşeye. 366

b. “Evvel” İle Kurulan Edat Grubu

Kardeşi *dilimi ısırmadan evvel*, ona gözünün kuyruğuyla fırlattığı bir bakışla, eğer büyük bir mesele açacaksa, fena bir an seçtiğini hatırlatmak istedi, sonra dilimi ısırıldı. 25

Bir iki kere daha yutkunduktan sonra, *lokmandan evvel* sordu. 25

Bir hafta evvel ablasının tansiyonu yirmi birdi. 27

Ondan evvel bakışları Samim’in bulunduğu istikametten bu kadar uzaklara gitmezdi. 181

c. “Sonra” İle Kurulan Edat Grubu

Bir iki kere daha yutkunduktan sonra, lokmandan evvel sordu. 25

Mefharet *gözlerinin ucuyla etrafı yokladıktan sonra* bağırdı. 28

Dilinin ucuyla dudaklarını yaladıktan sonra başını salladı. 28

Bundan sonra onu hiç bir işime, hiç bir zevkime karıştırmam. 31

O oğlandan sonra kiminle tanıştı? 34

Masaj bittikten sonra avucunu ablamın alınına koydu, durdu. 116

Yirmi yaş heyecanı otuz yıl sonra da farksız. 179

Ve daha birçok şeyler söyledikten sonra ağır ağır salondan çıkacaktı. 260

Çeyrek asır evvel de, bazan gece yarısından sonra buraya gelirdi. 452

ç. “İçin” İle Kurulan Edat Grubu

Yutkunurken, bu ilahi lezzet anının safiyetini hiçbir düşünce ile bulandırmağa razı olmadığımı anlatmak için de kaşlarını çattı. 25

Bu kadarı senin sahnede bir kolunu yukarı kaldırarak ve gerinen bir kedi yavrusu gibi elini havada zarif bir dalgalanışla kabartarak uzun bir tirad çekmen için kafi değil. 29

Mefharet ağır vücuduna layık olmayan bir çeviklikle hemen ayağa kalkmak istediği için sandalyeyi devirdi. 32

Besim onu tutmak için ayağa kalkmıştı. 32

Nizamı alem hakkı için sessiz bir cemiyeti bu gürültüye tercih ederim. 35

Onun çılgınlıkları üzerine koşup geldiğim için henüz kahvaltı etmemiştim. 114

Bunu görmek için de sabır lazım. 118

Geç kaldığım için mi? 181

İnsan mümkün olmayan şeyi istemek için kendini yormaz ve paralamaz. 199

Emine, dinin, imanın hakkı için söyle. 366

Samim, onun ayaklarına verdiği ehemmiyeti bildiği için, en telaşlı anında bile terlikle sokağa uğramayacağından emindi. 454

d. “İle” İle Kurulan Edat Grubu

Alçak sesle ilave etti. 30

Besim evvela onun elini tutmak istedi; fakat bu temasın bir patlama ile neticelenmesinden ürkerek Selmin’e gitti... 32

Alt kat sofada Hasibe ile karşılaştım. 119

e. “Kadar” İle Kurulan Edat Grubu

Büyük babamı aramak için *Sofokles’e kadar* çık. 28

Mersin’e gelinceye kadar iyi idim. 364

On gün kadar kalacağım. 364

Yorganının ucu *yere de geçecek kadar* sarkmıştı. 452

Samim ortadaki yuvarlak masaya yaklaştı. Biraz ileride, elbise dolabının kapağı *ardına kadar* açıktı. 453

f. “Beri” İle Kurulan Edat Grubu

Dört aydan beri nişanlısından ayrı bu kız. 27

Anladığımı *iki günden beri* anlıyordum. 30

Ne zamandan beri bu? 367

Üç günden beri. 367

Bu köşke her gelişinde aşağıdaki salona alındığı için, *yirmi iki seneden beri* bu odaya ilk defa girecekti. 454

g. “Doğru” İle Kurulan Edat Grubu

Mefharet kalktı ve Besim’e gözleriyle bir işaret çektikten sonra, kızıyla yüzyüze gelmemek için, *bahçeye bakan terasın merdivenlerine doğru* yürüdü. 29

Besim yeşil zeytin tabağını *ona doğru* sürdü. 29

Mefharet *sofranın karşı tarafında oturan kızına doğru* eğildi. 31

Akşama doğru, dedi. 197

Gözleri onun üzerinden *duvar saatine doğru* gitti, sonra bütün boş masaların üstünden *aynalara doğru* kayd. 180

Yastık *öne doğru* kaymış. 454

ğ. “Başka” İle Kurulan Edat Grubu

Bu dünyada *ölümden başka* hemen her şeyin bir çaresi vardır. 118

Ve bu tek sorunun cevabını bile iyi kötü veremeyecek kadar, *buzlu cama takılı gözlerin topladığı duyu muhtevalarını kaybetmekten başka* zekanın yapabildiği şey yok. 180

Bunlardan başka üçüncü bir hal daha vardır ki, orada ne diyalektik harekete, ne de zıtların aynı zamanda mevcut oluşuna rastlanır. 198

Beklemekten başka ne yapabilirdi? 453

h. Diğer Edatlarla Kurulan Edat Grupları

Besim, telkin dozunu *bu inişin derecelerine göre* ayarlayarak ablasına yaklaştı. 33

Onun çığılıkları üzerine koşup geldiğim için henüz kahvaltı etmemiştim. 114

Camda uzayan ve genişleyen gölgenin, *tam ona benzemek üzere iken*, anlaşılmaz hangi bulanık çizgi ve kıvılcık farkıyla ondan ayrılmasının verdiği hayal kırıklığı. 179

İnsan bu sıkıntıya *en büyük felaketlere karşı* mücadeleyi tercih edebilir. 199

Fakat bu zıtlık *birbirlerine göredir*: Rölatif' tir. 199

Geçen asrın sonuna kadar, dört beş yüz yıl süren bu tabiatçı düşüncenin, *bazı ruhçulardan ve din felsefecilerinden gelen mukavemetlere rağmen* nasıl muzaffer olduğunu ve teknik mucizelerini verdiğini görüyoruz. 201

...yirminci asrın her biri iflas eden büyük ihtilalleri ve dünya harpleriyle *yıklılmak üzere* olduğunu gösteriyor.201

Hatta *ona karşı* duyduğumuz müsamahanın içinde... 261

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN EDAT GRUBU

a. Edat Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

Eğer senin gibi isyan etmiyor, haykırmıyorsak, *daha güzel yollar gördüğümüz içindir*. 119

Fakat bu zıtlık *birbirlerine göredir*: Rölatif' tir. 199

Ne zamandan beri bu? 367

b. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Bir iki kere daha yutkunduktan sonra, lokmadan evvel sordu. 25

Dört aydan beri nişanlısından ayrı bu kız. 27

Besim yeşil zeytin tabağını *ona doğru* sürdü. 29

Alçak sesle ilave etti. 30

Besim *onu tutmak için* ayağa kalkmıştı. 32

Nutkun bittiğine hükmettiğim için doğruldum. 118

Alt kat sofada Hasibe ile karşılaştım. 119

Eve döndükten sonra bir daha hiç çıkmadınız mı? 197

On gün kadar kalacağım. 364

Anam rahibe gibi çekilmiş bir köşeye. 366

3. EDAT GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

a. Edat Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev

Yapması

tavşan gibi korkak uykular 25

Yahya Kemal gibi şairler 200

aşk gibi bir ruh depremi 261

karanlık iki pencereden başka bir şey 451

ilk bakışta ifşa edecek kadar buruşuk 454

b. Edat Grubunun Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

Kulaklarımın dibine kadar kızardım. 365

IX. KISALTMA GRUPLARI

Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan bu gruplar genellikle isim-fil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısalmıştır. Bu gruplardan metnimizde tespit edilenler isnat, yaklaşma, uzaklaşma ve bulunma gruplarıdır. Ayrıca ikinci unsuru yönelme; birinci unsuru uzaklaşma, ikinci unsuru yönelme eki taşıyan iki çeşit kısaltma grubu daha tespit edilmiştir. Bu gruplar cümlede genellikle zarf tümleci, kelime grupları içinde ise sıfat olarak görev yapmaktadır.

A. İSNAT GRUBU

nesebi meçhul 31

kapısı açık 262

1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN İSNAT GRUBU

a. İsnat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

...ve dirseklerini vücuduna yapıştırarak, *başı önde*, bir çare araştırması... 455

2. İSNAT GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

a. İsnat Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

nesebi meçhul ve gayrısahih evlâd-ı vatan 31

kapısı açık duran yatak odası 453

B. YAKLAŞMA GRUBU

bana mahsus 33

yere serici 119

cama takılı 180

tahmine müsait 182

kendisine layık 260

1. YAKLAŞMA GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

a. Yaklaşma Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

bana mahsus, çok orijinal bir şeref 33

ahlakama aykırı hiç bir nokta 35

yere serici hakimiyet 180

cama takılı göz 180

tahmine müsait bir işaret 182

Allah'a bağlı “kozmolojik” iki görüşü 200

kendisine layık sefil bir dekor 260

kıymetlere bağlı alaka 260

çeşitli hatıralara bağlı, fakat birbirleriyle ilişiği olmayan hayal unsurları 455

C. BULUNMA GRUBU

yüzünde şimşekler 119

ikide bir 179

1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN BULUNMA GRUBU**a. Bulunma Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması**

Gözlerinde kara bulutlar, yüzünde şimşekler, başından acele geçirdiği için üstünde çarpık duran sokak elbisesi, elinde havaya savurmaya hazırlandığı bir el bombası gibi uzayan çantası, önümden geçerken durdu. 119

Ç. UZAKLAŞMA GRUBU

Samim'den daha trajik 28

en ahlaklı adamdan daha zararsız 35

en küçük sezgi kabiliyetinden de mahrum 180

“Bugün varız, yarın yok”tan ibaret 201

1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN UZAKLAŞMA GRUBU**a. Uzaklaşma Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması**

Aktüelin yere serici hakimiyeti altında zeka, her anı bir ağaca benzeyen ihsanların ormanında yolunu kaybetmiş, toptan kavrayışlara imkân veren *külli mefhumları yerinde kullanmaktan aciz, hatta en küçük sezgi kabiliyetinden de mahrum*, sabit bir fikrin peşinde sürükleniyor. 180

b. Uzaklaşma Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

En ahlaklı adamdan daha zararsızım. 35

2. UZAKLAŞMA GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU**a. Uzaklaşma Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması**

Samim'den daha trajik mahluk 28

hakaretten daha müthiş bir lakaydi 261

Selmin'inkinden daha koyu yeşil, fırlak, az kirpikli ve gölgesiz göz 31

“Bugün varız, yarın yok” tan ibaret bir fanilik endişesi 201

D. DEĞİŞİK ŞEKİLLERDE KURULAN KISALTMA GRUPLARI

Bunlar çeşitli grupların yıpranmış ve kalıplaşmış şekilleridir. Bu gruplardan metnimizde ikinci unsur yönelme; birinci unsur uzaklaşma, ikinci unsur yönelme eki taşıyan iki çeşit kısaltma grubu tespit edilmiştir.

Mefharet kalktı ve Besim'e gözleriyle bir işaret çektikten sonra, kızıyla *yüz yüze* gelmemek için, bahçeye bakan terasın merdivenlerine doğru yürüdü. 29

Hatta onunla *göz göze* gelmekten çekindiği belliydi. 181

Fakat bu zıtların gece ile gündüz gibi birbirini takip etmedikleri, *iç içe* ve aynı zamanda mevcut oldukları da düşünülebilir. 198

Birincisi diyalektik, veyahut onun tabiriyle "lastikli düşünce" veya ruh hareketidir ki, *bir uçtan ötekine* ve *ötekinden yine berikine* gitmektedir.198

Akdeniz kültüründe insan düşüncesi tek ayaklı değildir, tabiatı ve ilahi prensibi anlamak için iki istikametli bir idrak hamlesi yapmış, fakat zaman zaman *birinden ötekine* geçtiği için, iki ayağını yere tam basamamıştır. 200

Bu şıllıktan daha mazur bir genelev karışıyla Galata meyhanelerinden birinde *karşı karşıya* otursaydın, daha az iğrenç olurdu. 260

...şu kanapede *yan yana* oturup birbirlerine yaslanarak kitap okudukları anlar ... 455

X. BİRLEŞİK İSİM

Metnimizdeki birleşik isim sayısı çok azdır. Bu isimlerin hepsi edebiyat dünyasına aittir. Bu grup kelime grupları içinde isim görevi yapmaktadır.

Vilma Banki 27

Pierre Loti 200

Yahya Kemal 200

La Dame aux Camelias 261

Armand Duval 262

1. BİRLEŞİK İSMİN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

a. Birleşik İsmi Bağlama Gruplarında İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

Pierre Loti veya ondan ilham alan Yahya Kemal 200

Armand Duval ile bu herif 262

b. Birleşik İsmın İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Görev Yapması

Vilma Banki' nin "Seher Vaktinde" ki cehennem azabı 27

c. Birleşik İsmın Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

Yahya Kemal gibi 200

ç. Birleşik İsmın Sıfat Tamlamalarında Tamlanan Olarak Görev Yapması

ondan ilham alan Yahya Kemal 200

XI. İSİM-FİİL GRUBU

Bu grup cümle ve kelime grupları içinde isim görevi yapmaktadır.

1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN İSİM-FİİL GRUBU

a. İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

Oraya kaçış kendi kendinden nefret ifade eder. 35

Kadere teslim olmak lazımdır o anlarda. 118

Başka temayüller aramak lazımdı. 262

b. İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

Marifet o anları geçirmektir. 117

c. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

Kardeşi dilimi ısırmadan evvel, ona gözünün kuyruğuyla fırlattığı bir bakışla, eğer büyük bir mesele açacaksa, *fena bir an seçtiğini hatırlatmak* istedi, sonra dilimi ısırıldı. 25

Sizleri o kadar yalnız bırakmak istemem. 364

ç. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Hemen odadan çıkmaya cesaret edemedim. 116

"Babam bir hoş" derken Samim'e verdiği bulanık his içinde de şüphe, *sislere bürünmüş bir ışık gibi kılavuzluk vazifesini yapmağa* devam etmişti. 259

2. İSİM-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

a. İsim-Fiil Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlanan Olarak Görev Yapması

buradan çıkıp gitmek arzusu 180

çantasından mendilini almak bahanesi 181

ona gitmek ihtiyacı 261

b. İsim-Fiil Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Görev Yapması

Selmin'in *bunları istediği gibi çalıştırması* 26

bu temasın *bir patlama ile neticelenmesi* 32

binicinin sinirlenmesini, *çırpınmasını, onu mahmuzlamasını* 118

c. İsim-Fiil Grubunun Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

Yutkunurken, *bu ilahi lezzet anının safiyetini hiçbir düşünce ile bulandırmaya razı olmadığını anlatmak* için 26

büyük babanı aramak için 28

bunu görmek için 118

tam ona benzemek üzere iken 179

onları ezmen için 260

ç. İsim-Fiil Grubunun Bağlama Grubunda İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

alakasının merkezini başka tarafa kaydırmak ve öfkesini azaltmak 33

onu yatağına yatırmak ve sıcak su hazırlanuncaya kadar sinirlerini yatıştırmak 114

XII. SIFAT-FİİL GRUBU

Sıfat-fiil grubu metnimizde çok kullanılan grumlardan biridir. Bu grup cümle ve kelime grupları içinde isim ve sıfat olarak görev yapmaktadır.

1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SIFAT-FİİL GRUBU

a. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

1923' ün ortasına kadar doğanlar bu emniyetle konuşabilirler. 28

Asıl benim cinlerimi başıma üşüştüren o domuz kızdır. 366

b. Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

En çirkin merhamet hedefini şaşırandır. 261

c. Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

Tahmin ettiğimizi ne biliyorsun? 30

Ne kadar rahat yaşadığımı görüyorsun. 35

...yolda Feriha'nın annesine rastladığını ve lafa tutulduğunu
söyledi. 182

Beni üzmemek istemediğini iddia etme. 363

ç. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Neden onun hasta annesine, bir ucundan ahengini bozduğu bütün bir cemiyete ve şimdi onun günahında hiç bir taksirleri olmadığı halde ıstırap duyanlara acımıyorsun? 261

2. SIFAT-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

a. Sıfat-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

iri mavi gözlerinde parlayan iştah 25

...sesinin imalı tonıyla sana geçmişi hatırlatmaktan çekinecek dost bir tabibi
hazık 30

hiç bir istikamet beğenmeyen huzursuz bakışlar 31

ablamın ona çevrilen hayran ve minnettar gözleri 119

mümkün olmayan şey 199

tahammül edilmez bir sıkıntı 199

bin yıl topallayan bu düşünce 200

sislere bürünmüş bir ışık 259

oradan gelen bir arkadaş 262

kuvvetli bir utancın kılavuzluğuyla doğacak idrak 263

alt kat sofaya giden dar ve uzun koridor 452

yüzüstü dönmüş bir terlik 453

birbirine benzemeyen bu kokudan daha anlaşılmaz cevaplar 455

XIII. ZARF-FİİL GRUBU

Metnimizde “-ken , -ArAK , -IncA/-UncA, -Ip/-Up” ekleriyle kurulan zarf-fiil grupları çoğunluktadır. Bu grup cümlede zarf tümleci olarak görev yapmaktadır.

1. ZARF-FİİL GRUBU TEŞKİL EDEN EKLER

a.“-ken” Eki

Besim francala diliminin üzerine tereyağdan sonra çilek reçeli sürerken, vereceği cevaptan evvel alacağı lezzeti düşünüyor ve yutkunuyordu. 27

Besim çay yudumunu emerken, lezzetin dille damak arasından tat merkezine gidişinin hiç bir anını şuursuz bırakmak istemiyor ve gözlerini yumuyordu. 28

Besim kızın fincanına çay koyarken başım salladı. 30

Kızı çıkarken, annesi, arkasından bağırdı. 32

Hasibe titreyen elleriyle ablamın ayaklarını kurularken, ağabeyim, bize arkasını dönmüş, pencereden bahçeyi seyrediyordu. 115

Samim kapıya doğru yürürken birdenbire durdu. 180

Ferhat kahveyi almak için elini uzatırken durdu. 365

b. “-ArAK” Eki

Kadın ağzını yarı açarak derin bir nefes aldı. 27

Besim çay ibriğine doğru giden elini birdenbire çekerek sıçradı. 27

Besim evvela onun elini tutmak istedi; fakat bu temasın bir patlama ile neticelenmesinden ürkererek Selmin’e gitti, onu koltuğunun altından tutarak kaldırdı. 32

Onu gözlerimle bile selamlamayı unutarak soluğu hemen sofada aldım. 119

Nihayet, endişesini, çantasından mendilini almak, bahanesine sararak, onun gözünden kaçırabileceğini umdu ve elini uzatırken sordu. 181

Meral ona doğru eğilerek sordu. 182

c. “-IncA/-UncA” Eki

Ablamın ayaklarını lengerdeki sıcak suyun içinde kıpkırmızı kesilmiş görünce, sabah karanlığı, canım istakoz istedi. 114

Samim yine ağzını açmayınca, Meral korkunun incelttiği sesiyle tekrarlardı.182

Fakat yol yorgunluğu mu nedir, biraz da galiba deniz tuttu, buraya gelince başım fazlaca dönmeye başladı. 364

Cevap alamayınca, kız kardeşinin odasına doğru birkaç adım daha attı ve bağırdı. 368

Evin önüne gelince başını kaldırdı. 452

ç. “-Ip/-Up” Eki

İçimden Hasibe'nin buradaki işini çabuk bitirip kahvaltıyı bir an evvel hazırlamasını istemeye başlamıştım. 115

Ne yaman heriftir ki, ona Selmin'i ve aç adamı, bana da istakozu ve Alemdağı'nın terevağını unutturup ikimizi de ağlatır! 118

Nonoku kucağıma alıp hemen eve getirdim. 183

Şimdi, bir taksiye atlayıp on dakika sonra oraya gidebilir ve bunları söyleyebilirdi. 263

d. “- mAdAn” Eki

Evvela onun reflekslerine uymak, sonra ona sezdirmeden hakim olmak lazımdır. 118

Sustu; bu sözlerin Samim'i değiştirmediyini anlayınca, hareketleri çoğalan gözleriyle hiç bir şeyi görmeden her tarafa bakmaya başladı. 183

Kanadı itti, içeriye girdi, alt kat sofaya giden dar ve uzun koridorda, pardösüsünü ve şapkasını çıkarmadan yürüdü. 452

e. “-dIkça/-dUkça ” Eki

Ömrüm oldukça unutamam. 36

İKİNCİ BÖLÜM

CÜMLE

Cümle değişik gramer kitaplarında şu şekillerde tarif edilmiştir:

“Kendi kendine yeten bir yargı bir cümle sayılır.” (Banguoğlu, 2004: 522)

“Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği, bir yargıyı, bir olayı anlatmak için kurulan sözcük dizisine tümce denir.” (Gencan, 1962: 114)

“Bir yargıyı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir eyleme veya çekimli bir eylemle birlikte kullanılan sözcükler dizisine tümce denir.” (Hatiboğlu, 1972: 99)

“Cümle, bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur.” (Ergin, 1985: 398)

“İki unsur arasındaki olumlu veya olumsuz ilgiyi sözü dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde tam olarak haber veya dilek (inşa) yoluyla ifade eden kelimeler dizisine cümle denir.” (Bilgegil, 1984:12)

“Bir yargı taşıyan; bir düşünceyi, bir duyguyu, bir isteği dile getiren çekimli bir eyleme ya da çekimli bir eylemle veya eylem almış ad soylu bir sözcükle düzenlenen anlamlı en geniş dil birliğine ‘tümce’ denir.” (Kükey, 1975: 261)

“Cümle, içinde ya bir tek bağımsız hüküm, ya da yeteri kadar yan hükümle bir tek temel hüküm bulunan kelime dizisidir.”(Ediskun, 1985:323)

“Yargı birimi olan tümce, ya tek bir düşünceyi, tek bir duyguyu yansıtır; ya da birden çok duygu ve düşünce, tümce kalıbı içinde bir araya gelerek bir temel yargıya bağlanır.” (Dizdaroğlu, 1976: 187)

“Bir hüküm (yargı) bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiile veya çekimli bir fiille birlikte kullanılan kelimeler dizisine cümle denir.” (Gülensoy, 2000: 428)

“Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir isteği, bir haberi ... eksiksiz ve yargıya bağlayarak anlatan sözcük dizisine ‘tümce’ denir.” (Atabay, Özel ve Çam, 1981: 11)

“Cümle, bir hüküm bildirmek için kullanılan en geniş ve en büyük kelime grubudur.” (Karaörs, 1993: 36)

“Duygu ve düşüncelerimizi anlatan ve içinde yargı bulunan sözcük dizisine cümle denir.” (Hengirmen, 1995: 323)

“Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir.” (Karahan, 1999:11)

Yukarıda da görüldüğü gibi çeşitli gramer kitaplarında yer alan cümle tanımları, araştırmacıların cümle kabullerinin farklı olmadığını göstermektedir. Bizim de yapacağımız tanım bunlardan pek farklı olmayacaktır: “Cümle, bir düşünceyi, bir duyguyu, bir olayı, bir haberi tam bir yargı halinde bildiren çekimli bir fiil veya ek fiille bu fiile bağlı kelimeler dizisine denir.”

CÜMLELERİN YAPILARINA GÖRE SINIFLANDIRILMASI

Cümlenin yapı bakımından sınıflandırılması konusunda önemli anlaşmazlıklar vardır. Yapı konusunda büyük bir kavram kargaşası yaşanmaktadır. Aynı şeyi anlatmak için farklı terimler kullanılmış, ayrı şeylerin aynı terimle karşılandığı da olmuştur.

Cümlenin yapısı konusunda meydana gelen karmaşayı Karahan, şöyle açıklamaktadır: “Cümleyi bir taraftan yargılı anlatım şeklinde tanımlarken, diğer taraftan yargısız anlatımları cümle saymak çelişkisi; henüz ‘yargı’ kavramında anlayamamış, ‘bitmişlik’ ve ‘bitmemişlik’, yargı ile yargısızlık arasında ‘yanı bitmişlik’, yani yan yargı, yarım yargı gibi gerçek olmayan noktalar vehmeden araştırmacıların vehimleri de sınıflandırmalardaki farklılığa sebep olan diğer faktörlerdendir.” (Karahan 2000: 16-17)

1. BASİT CÜMLE

Çeşitli gramer kitaplarında yazarlar, içinde isim veya fiil cinsinden bir yüklem bulunan, bir tek yargı taşıyan cümleye “basit cümle” adını vermişlerdir.

Bazı yazarlar içinde fiilimsi bulunan cümleleri basit, bazıları ise birleşik cümle olarak kabul etmektedir. İçinde fiilimsilerin yer aldığı cümleler hakkındaki görüş ve değerlendirmeler aşağıda “Birleşik Cümle” başlığı altında ele alınmıştır.

2. BİRLEŞİK CÜMLE

Birleşik cümlenin tanımında ve anlayışında farklılıklar vardır. Araştırmacıların birleşik cümle tanımına göz atıp bu cümleleri nasıl sınıflandırdıklarına baktıktan sonra birleşik cümle türleri ve bunlarla ilgili sorunlar üzerinde duracağız.

Banguoğlu, birleşik cümleyi, “Anlam ve şekil ilişkileri olan birden fazla yargının bir araya gelmesiyle kurulmuş cümleye birleşik cümle (phrase composee) adını veriyoruz.” şeklinde tanımlamıştır. Yazar, fiilimsilerle kurulan cümleleri, eserinde

“Karmaşık Birleşik Cümle” kısmında ele almış, “Tümleme Birleşik Cümle” kısmında ise “şart, ilinti zamiri ve bağlam cümlesi”ne yer vermiştir (Banguoğlu, 2004: 547-585).

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde girişik cümleye yer vermezken, birleşik cümleyi “şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle, iç içe birleşik cümle” diye üç grupta toplamıştır (Ergin, 1985:405-445).

Hatipoğlu, “ Bir tümcede birden çok çekimli eylem kullanılabilir. Bu tür tümceye birleşik tümce adı verilir. Birleşik tümce bir veya birkaç iç tümce, ara tümce, yan tümce ile bir temel tümceden kurulan tümceye denir.” demektedir. Yazar “bağlaçlı, dilekli, koşullu, ilgeçli, olumsuzluk koşacıyla kurulu, sorulu, ikilemeli, kalıplaşmış yan cümleler”i birleşik cümle olarak göstermiştir (Hatipoğlu, 1972: 146-152).

Bilgegil, “Birden ziyade yüklemi bulunan cümlelere birleşik cümle diyoruz.” demiş; birleşik cümleleri, “girişik-birleşik, şartlı birleşik, sıralı, bağlı, ki bağlacıyla kurulan” cümleler şeklinde sınıflandırmıştır (Bilgegil, 1984:73-97).

Dizdaroğlu, “Bir temel yargı ile bir ya da birden çok yan yargıdan oluşan, içinde bir temel cümle ile bir ya da birkaç tümcemsi, yan tümce, iç tümce bulunan yargılı anlatıma birleşik tümce denir.” diye tanımlamış; bu cümleleri “girişik, kaynaşık, koşul, ilgi, katmerli birleşik” kısımlarına ayırmıştır (Dizdaroğlu, 1976: 191-222).

Gencan, “Tümleyen ve tümlenen önermelerden kurulmuş söz dizisine birleşik tümce denir.” diyerek, içinde fiilimsi ve şart kipi bulunan cümleleri birleşik cümle olarak kabul etmiştir (Gencan, 1962: 110-120).

Birleşik cümle sınıflandırmaları incelendiğinde büyük bir karmaşanın olduğu görülmektedir. Tanımlarına yer veremediğimiz diğer yazarlarımızda da farklı birleşik cümle türleri yer almaktadır.

Tuncer Gülensoy, Vecihe Hatiboğlu ile edatlı, sorulu ve ikilemeli yan cümlelerde birleşmektedir. Yine Tuncer Gülensoy ve Vecihe Hatiboğlu; Neşe Atabay, Sevgi Özel, Ayfer Çam ile edatlı yan cümle, sorulu yan cümle ve değil olumsuzluk edatı ile kurulan yan cümlelerde birleşmektedirler. Hengirmen ise başlıkları kullanmamış, bu cümlelere örnekler vermiştir.

Bazı yazarlarımız sıralı cümleleri ve bağlı cümleleri birleşik cümlelerin bir türü olarak ele almıştır.

Birleşik cümle ile ilgili temel sorunlar aşağıda ele alınmıştır.

a. Girişik Cümle: Üzerinde en çok tartışılan sorunlardan biri içinde fiilimsi (isim-fil, sıfat-fiil, zarf-fiil) bulunan cümlelerin basit mi yoksa birleşik mi kabul edilmesi gerektiğidir. Girişik cümleyi, birleşik cümlelerin bir çeşidi olarak kabul edenler fiilimsilerle kurulan cümlecikleri yan cümle olarak kabul etmektedirler.

Banguoğlu, Bilgegil, Gencan, Ediskun, Hatiboğlu, Gülensoy, Kükey, Dizdaroğlu, Şimşek ve Hengirmen girişik cümlelerin sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf-fiillerden herhangi biriyle kurulabileceğini örneklerle göstermişlerdir. Bu yazarlarımız, bir temel cümle ile birlikte bir veya birkaç yan cümleden kurulan cümleye “girişik cümle” adını vermişlerdir.

Neşe Atabay, Sevgi Özel ve Ayfer Çam ise filimsilerden yalnızca zarf-fiiller ile girişik cümle kurulabileceğini söyleyerek, sıfat-fiiller ve isim-fiillerin yan cümle oluşturmayacağını sadece kendilerinin öge olabileceğini belirtmişlerdir. Bu noktada girişik cümle bahsinde diğerlerinden ayrılırlar (Atabay, Özel ve Çam, 1981: 109).

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde girişik cümleye yer vermemiştir (Ergin, 1985:405-445).

Leyla Karahan ve Metin Karaörs de çalışmalarında girişik cümleye yer vermemişlerdir (Karahan, 1999:60-72; Karaörs, 1993: 44-50).

Leyla Karahan, 1993’te, Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı’nda sunduğu “Türkçede Birleşik Cümle Problemi” adlı bildirisinde bu cümleleri birleşik cümle kabul edenlerin hareket noktasını şöyle açıklamaktadır: “Bu tür cümleleri birleşik yapıya kabul edenlere göre sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf-fiiller yarım yargı veya yan yargı bildiren kelimelerdir. Bundan dolayı, bu kelimelerin her biri, temel cümleye bağlanan birer yan cümle, cümlemsi veya cümleciktir. Yüklem görevi bu yargıları sonuca bağlamaktır. Bu tür cümleler, taşıdıkları birden fazla yargıdan dolayı basit değil, birleşik cümledir.”

Bu açıklamadan sonra Leyla Karahan bildirisinde, tek yargılı her cümlelerin basit cümle olduğunu; isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiillerin diğer isim, sıfat ve zarflardan görev bakımından hiçbir farklarının olmadığını, bu kelimelerin varlığının basit cümlelerin yapısını etkileyemeyeceğini söylemiştir (Karahan, 2004b:36-39).

Bildirinin sonunda yapılan tartışmada, katılımcıların büyük bir bölümü Karahan’ın görüşünü desteklemiş, Karahan’ın önemli bir soruna çözüm getirdiği noktasında birleşmişlerdir (Karahan, 2004b: 38-42).

Karahan, bu görüşünü Türk Dili dergisinde yayımladığı makalesinde daha özlü bir şekilde ifade etmektedir: “Yargı ve yargısızlığın, yani bitmişlik ve bitmemişliğin ‘yan’ı, ‘yarım’ı olamaz. Bir söz veya söz dizisi ya yargı bildirir ya da bildirmez.

Bildirirse cümledir; bildirmezse cümle değildir.” diyerek yan cümle, dolayısıyla fiilimsilerin birleşik cümle oluşturduğu görüşüne karşı çıkmaktadır (Karahan, 2000: 16-23).

Fiilimsilerin birleşik cümle oluşturamayacağını savunanlardan biri de Hamza Zülfikar’dır. Yazar, “Cümlede fiilden yapılmış isim, zarf ve sıfat görevindeki şekillerin bir yargı taşımadığı ve bir zamana bağlı bulunmadığı göz önüne alınırsa, bunlarla kurulan gruplara yan cümle denemez, dolayısıyla bu yapılar birleşik bir cümle diye gösterilemez.” demektedir (Zülfikar, 1995: 648).

Biz de fiilimsilerin birleşik cümle oluşturmayacağı görüşündeyiz.

b. Ki’ li Cümle: Bu cümleye çeşitli kaynaklarda “ki” li birleşik cümle , ilinti zamiri cümlesi, ki bağlacıyla kurulan cümle, ilgi cümlesi, bağlaçlı yan cümle” gibi adlar verilmiştir.

Bu cümlelerin birleşik cümle olduğunu savunan araştırmacılar, “ki” bağlacının dilimize Farsçadan geldiğini ve bu bağlaçla kurulan cümlelerin Türkçenin söz dizimine aykırı olduğunu ileri sürerler. Çünkü, bu cümlelerde temel yargı başta, yan yargı ise sonda yer almaktadır.

Bağlı cümle olduğunu savunanlar ise bu bağlaçla bağlanan cümlelerin her birinin tek başına yargı bildiren müstakil cümleler olduğunu, “ki” bağlacının cümleleri bağlama açısından öteki bağlaçlardan bir farkı olmadığını söylerler.

Ergin, Banguoğlu, Hatiboğlu, Dizdaroğlu, Gülensoy, Kükey, Hengirmen, Atabay, Özel ve Çam; “ki” bağlacıyla kurulan cümleleri birleşik cümle olarak kabul etmişlerdir.

Bağlı cümleyi de birleşik cümlelerin bir türü olarak değerlendiren Bilgegil, bu bağlaçla kurulan cümlelere “Ki Bağlacı İle Kurulan Cümleler” başlığı altında yer vermiştir. (Bilgegil, 1984:73-98).

Gencan, “ki” ile kurulan cümleleri bağlı cümle saymış, bu cümleleri “Ki İle Bağlanan Cümlecikler” başlığı altında ele almıştır (Gencan, 1962:125).

Şimşek, “ki” ile oluşturulan cümleleri “İlgi Tümcüsü” adı altında ayrı bir cümle türü olarak incelemiştir (Şimşek, 1987: 302-313).

Ediskun ve Karahan, ki’li cümlelere “ki’li bağlı cümle” adını vermiş, bu cümle türünü “bağlı cümle” olarak değerlendirmişlerdir (Ediskun, 1985: 387-389 ; Karahan, 1999: 64-65).

Ki'li cümleleri, “bağlı cümle” olarak değerlendiren bir başka çalışma da İsmet Cemiloğlu tarafından yayımlanmıştır (Cemiloğlu:2001: 61-67).

Biz de bu tür cümleleri bağlı cümle saydık.

c. İç içe Birleşik Cümle: Hemen hemen bütün araştırmacılarda, bir cümlelerin herhangi bir görevle başka bir cümlelerin içinde yer aldığı cümleler, “iç içe birleşik cümle” olarak geçmektedir. Ancak, Dizdaroğlu diğerlerinden farklı olarak bu cümleye “kaynaşık cümle”, Gencan ve Hengirmen ise “girişik tümce” adını vermişlerdir (Dizdaroğlu 1976: 190-222; Gencan, 1962:124; Hengirmen, 1995:359).

Araştırmacıların çoğunluğu tarafından birleşik cümle olarak kabul edilen iç içe birleşik cümle hakkında farklı görüşleri olanlar da vardır.

“Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri-” adlı kitabında (Karahan, 1999:61-63) iç içe ve şartlı birleşik cümleye yer veren Leyla Karahan daha sonra birleşik cümle konusundaki görüşlerini değiştirmiş, birleşik cümlelerin varlığını reddetmiştir.

Karahan, kendisine yöneltilen bir soruyu yanıtlarken, yüklem bir yargı etrafında teşekkül ettiği düşünüldüğünde şartlı ve iç içe birleşik cümlelerin basit cümle sayılması gerektiğini söylemiştir (Karahan, 2004b: 41).

Yazar, iç içe birleşik cümle hakkında şunları söylemektedir: “Cümle yüklem üzerine kurulur ve onun etrafında genişler. Unsurlar yapıları ne olursa olsun -kelime, kelime grubu veya cümle- yüklem tamamlayıcıdır ve isim değerindedir. “Ayşe ‘Okula gideceğim.’ dedi.” cümlesindeki “Okula gideceğim.” sözü de yapıcı cümle olmasına rağmen, bir isim değerindedir ve yüklem tamamlayıcıdır. Cümleyi “Ayşe şunu dedi.” Şekline çevirirsek değişen sadece nesnenin yapısı olacaktır; cümle, cümle olma özelliğini devam ettirecektir.” (Karahan 2000: 20-21)

İsmet Cemiloğlu da “Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme” adlı eserinde şartlı birleşik cümleyi basit cümle olarak ele almıştır (Cemiloğlu:2001: 61-67).

d. Şartlı Birleşik Cümle: “Şartlı birleşik cümle, şart cümlesi, koşul cümlesi, koşullu yan cümle” gibi adların verildiği şart cümlesi hemen hemen bütün araştırmacılarda aynı tanım ve fonksiyonla yer almıştır. Fakat bu cümleyi birleşik cümle olarak kabul etmeyen araştırmacılar da vardır.

Gürer Gülsevin, Türk Dili Dergisi'nde yayımlanan, "Türkçede -sA Şart Gerundiumu Üzerine" adlı yazısında, -sA ekinin bir kip eki olmadığını, onun "kipler" bahsinde değil, "gerundiumlar" bölümünde verilmesi gerektiğini ifade ederek şunları söylüyor:

" 'Gerundiumlar, fiillerden türeyen ve cümlenin yüklemine zarfı olan şekillerdir.' prensibinden hareket edilince, Türkçe gramerde bugüne kadar fiil kipleri bahsinde dilek-şart diye verilegelen -sA ekinin de aslında gerundiumlar bölümünde verilmesi gerektiği gerçeği ortaya çıkar."

Bu ekin kişi eki alması itirazına cevap olarak, zarf-fiil eklerinin bazılarının birkaç ekin birleşmesinden oluştuğuna, çeşitli gramer kitaplarında zarf-fiil eklerinin kişi eki alabileceğinin söylendiğine değinip bu ekin kişi eki almış olmasının zarf-fiil karakteri taşımasını engellemeyeceğini söylemiştir (Gülsevin, 1990: 276-279).

Leyla Karahan da Gülsevin ile aynı görüştedir. Karahan, Türk Dili'nde yayımlanan "Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine" adlı makalesinde bu görüşünü etraflı bir şekilde açıklamıştır.

Yazar, şart ekini istek ifade etmedikçe bir kip eki değil bir zarf-fiil eki olarak kabul etmemiz gerektiğini söylemektedir: "-sA ekli bir kelime veya kelime grubu, şart, zaman vb. ifadelerle yüklem anlamını tamamlar. Zarf-fiil, isim-fiil ve sıfat-fiiller gibi -sA ekli bir kelime veya kelime grubunda da yargı yani bitmişlik anlamı yoktur. Yani bu yapı cümle değildir, cümlenin bir unsurudur, genellikle zarfdır." (Karahan, 2000: 19-20)

İsmet Cemiloğlu da şartlı birleşik cümleleri, basit cümle olarak değerlendirmiştir. (Cemiloğlu:2001: 61-67).

3. SIRALI VE BAĞLI CÜMLELER

Üzerinde anlaşılamayan diğer bir konu da sıralı cümledir. Araştırmacıların bir bölümü, yazdıkları eserlerde sıralı cümle konusu üzerinde hiç durmamış, bir kısmı ise sıralı cümleyi birleşik cümlenin bir çeşidi olarak ele almıştır.

Kavram kargaşası bu alanda da görülmektedir. Bazı araştırmacılar sıralı ve bağlı cümleyi tek terimle karşılamış ; bir kısmı her iki cümle için "bağlı" , bir kısmı da "sıralı" terimini kullanmıştır. Çeşitli gramer kitaplarında bağlı cümleler genel olarak "bağlama edatlarıyla birbirlerine bağlanan cümleler" şeklinde tanımlanırken, kimi araştırmacılar "bağlı cümle" terimi ile anlam bağlantısı, ek ve öge ortaklığını kastetmiştir.

Muharrem Ergin, Türk Dilbilgisi adlı kitabında yapı bakımından cümleleri basit ve birleşik olmak üzere iki ana bölüme ayırmış, sıralı cümleye yer vermemiştir (Ergin, 1985: 412-416).

Bununla birlikte, sıralı ve bağlı cümleyi ele alıp işleyen araştırmacıların sayısı az değildir. Bu yazarlardan bazıları, bu cümleleri birleşik cümlenin bir türü olarak değerlendirmişlerdir.

Vecihe Hatiboğlu, “Türkçenin Sözdizimi” adlı eserinde, “Anlam yakınlığıyla bağlanmış tümcelere sıralı tümce denir, birleşik ya da girişik tümceler de sıralı tümce oluşturur.” demiştir. Sıralı cümleyi unsurlarının ortak olması veya unsurlarının ortak olmamasına göre bağımlı sıralı ve bağımsız sıralı cümle şeklinde ikiye ayırmıştır. Sıralı cümlelerin bazılarının basit, bazılarının birleşik, bazılarının girişik bazılarının da kesik veya devrik cümle olabileceğini ifade etmiştir (Hatiboğlu, 1972:155-158).

M. Kaya Bilgegil, Türkçe Dilbilgisi adlı eserinde sıralı cümleyi, birleşik cümlenin bir türü olarak “anlam yakınlığı olan müstakil cümlelerin noktalama işaretleri ve fiilimsilerle birbirine bağlanmasından oluşan cümle” şeklinde değerlendirmiş ve sıralı cümlenin hem basit cümlelerden, hem temel cümlelerden, hem yan cümlelerden, hem de girişik cümleler ile şartlı cümlelerden meydana gelebileceğini söylemiştir. Yazar bağlı cümleyi de birleşik cümlenin bir türü olarak değerlendirmiş ve incelemiştir. Ki bağlacı ile kurulan cümleleri ayrı bir başlık altında vermiştir (Bilgegil, 1984: 73-98).

Tahsin Banguoğlu, bu cümleleri “Tümleme Birleşik Cümle” başlığı altında sıralı ve bağlı ayrımı yapmadan birlikte ele almış, “çeşitli anlam ilişkileri olan iki yargının bir bağlamla birleşerek meydana getirdikleri cümlelere” bağlam cümlesi adını vermiştir (Banguoğlu, 2004: 554-562).

Araştırmacıların bir bölümü ise sıralı ve bağlı cümleye ayrı bir cümle türü olarak yer vermiştir. Ancak araştırmacıların bazıları bağlı cümle, sıralı cümle ayrımı yapmadan bu iki cümle türünü bir arada ele almış veya bağlı cümleye hiç değinmemiştir.

Hikmet Dizdaroğlu, Tümce Bilgisi adlı kitabında sıralı cümleyi “Bağlanışlarına Göre Tümce Türleri” maddesinde ele alıp incelemiştir (Dizdaroğlu, 1976: 223-247).

Haydar Ediskun, Türk Dilbilgisi adlı kitabında sıralı ve bağlı cümleyi “Biçimlerine Göre Cümleler” maddesinde incelemiştir (Ediskun, 1985: 383-389).

Bazı araştırmacılar bağlı ve sıralı cümleleri “sıralı cümle” adı ile vermiş, sıralı cümleyi “bağımlı sıralı cümle” ve “bağımsız sıralı cümle” olmak üzere ikiye ayırmıştır

(Gülensoy, 2004:438-439; Atabay, Özel ve Çam, 1981: 105-108; Hengirmen, 1995: 358-361).

T. Nejat Gencan, Dilbilgisi adlı eserinde sıralı ve bağlı cümleyi “Bağımsız Önermelerden Birleşmiş Tümce” maddesinde ele alıp incelemiştir. Yazar bağlı cümle maddesinde bağlaçlardan bahsetmemiş, ek ve öge ortaklığı ile anlam bağlantısı üzerinde durmuştur. Yazar “ki” bağlacıyla kurulan cümlelere bağlı cümle içinde müstakil bir başlıkla yer vermiştir (Gencan, 1962:121-125).

Mahmut Fidancı bağlı ve sıralı cümleleri “sıralı cümleler” olarak değerlendirmiş, bu cümleleri “bağımlı sıralı cümle, bağımsız sıralı cümle, açıklamalı sıralı cümle” kısımlarına ayırmıştır. Ayrıca bağımlı ve bağımsız cümlelerin art arda sıralandığı “karmaşık sıralı cümle” den de söz etmiştir (Fidancı, 1996: 1321-1322).

Mehmet Gece, Türk Dili dergisinde yayımlanan “Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle” makalesinde sıralı ve bağlı cümleleri “bağlı cümle” adıyla değerlendirmiştir (Gece, 1998: 335- 337).

Rasim Şimşek de sıralı cümle-bağlı cümle ayrımı yapmamış bu iki cümle türünü “Sıralı Tümce” başlığı altında incelemiştir. Yazar sıralı cümleyi “Başlıbaşına yargı bildirir nitelikteki tümcelerin bağlanıp sıralanmasıyla oluşan çok yargılı anlatıma sıralı tümce denir.” şeklinde tanımlamış; sıralı cümlelerin virgül, noktalı virgül ya da bağlaçlarla bağlanıp sıralandığını belirtmiştir (Şimşek, 1987: 292).

Leyla Karahan, “Türkçede Söz Dizimi” adlı eserinde sıralı cümleyi ve bağlı cümleyi ayrı cümle türleri olarak değerlendirmiş ve “tek başına yargı bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde sıralanmasından oluşan cümlelere” sıralı cümle, “bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış cümlelere” bağlı cümle adını vermiştir (Karahan, 1999: 64-67).

Karahan’ın daha sonra cümle türleri hakkındaki görüşlerini değiştirdiği görülmektedir. Türk Dili’nde yayımlanan “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine” adlı makalesinde birleşik cümleyi tamamen reddeden yazar, bağlı ve sıralı cümle ile ilgili olarak, “Birden fazla cümlenin birbirlerine gramatikal unsurla bağlanması durumunda ‘cümlelerin bağlanış şekilleri’ bir sınıflama konusu olabilir.” demektedir; bu sınıflamada edatlarla, eklerle ve diğer unsurlarla sağlanan bağlanışların ele alınabileceğini eklemektedir. Noktalama işaretleriyle birbirlerine bağlanan ancak aralarında anlam bağlantısını destekleyen gramatikal unsur bulunmayan cümleleri söz diziminin konusu olarak görmemektedir (Karahan, 2000: 23).

Karahan, “Türkçede Söz Dizimi” adlı kitabının 2004 tarihli 7. baskısında bu görüşlerine uygun olarak “cümlelerin bağlanış şekilleri” başlığı altında cümlelerin bağlanma şekillerini dörde ayırmıştır. Yalnız, “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine” adlı makalesinde aralarında anlam bağlantısını destekleyen gramatikal unsur bulunmayan cümleleri söz diziminin konusu olarak görmediği halde bu kitapta bu tür cümlelere “Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler” başlığıyla yer vermiştir. Yazara göre “anlam paralelizmi, bazı içerik özellikleri, sıralama, dereceleme...” anlam ilişkisini sağlamada yeterli olabilmektedir. Karahan’ın “Cümlelerin Bağlanış Şekilleri” başlığı altında yaptığı sınıflandırma şöyledir:

1. Bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler
2. Ortak cümle öğeleriyle bağlanan cümleler
3. Ortak kip/şahıs ekleriyle bağlanan cümleler
4. Anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler (Karahan, 2004a: 85-99)

Karahan, kitabının bu baskısında eski baskılarından farklı olarak “cümle tahlilleri” bölümünde cümleleri sadece öge yönünden değerlendirmiş, cümle türlerine yer vermemiştir.

4. FARKLI CÜMLE TÜRLERİ

Bazı yazarlarımız yapısına göre farklı cümle türleri üzerinde durmuştur.

Neşe Atabay, Sevgi Özel, Ayfer Çam; Tuncer Gülensoy, Vecihe Hatiboğlu Mehmet Hengirmen ve Rasim Şimşek yapısı bakımından cümle çeşitlerine diğer yazarlarımızdan farklı olarak “ara cümle”yi de eklemiştir. Onlar genel olarak ara cümleyi, “birleşik veya yalın sıralı cümlelerde anlamı biraz daha açıklamak için araya giren ve bağımsız kullanılabilen cümle” şeklinde tarif etmişlerdir (Atabay, Özel ve Çam, 1981: 105; Gülensoy, 2000: 437; Hatiboğlu, 1972: 152; Hengirmen, 1995: 356; Şimşek, 1987: 318).

Çeşitli gramer kitaplarında yüklem yerine göre cümle türleri arasında yer alan devrik cümleyi Tuncer Gülensoy yapısına göre cümle çeşitleri içinde ele almıştır (Gülensoy, 2000: 439).

Gülensoy ve Şimşek kesik cümleleri yapısına göre cümleler kısmında ayrı bir cümle çeşidi olarak ele almışlardır (Gülensoy, 2000: 439; Şimşek, 1987: 313).

Leyla Karahan, Türk Dili’nde yayımlanan “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine” adlı makalesinde üç grup halinde sunduğu bazı cümle

örnekleri üzerinde yaptığı açıklamalarla yapı bakımından cümle sınıflandırılması konusundaki eski görüşlerini değiştirmiştir.

Karahan makalesinde basit cümle ile cümlenin aynı olduğunu belirtmekte “Cümle ‘tek yargı’ eksenlidir ve yargı da bir ‘bitmişlik’ ifade eder. Bu kabule göre cümle ve basit cümle tanımları örtüşmektedir. Yani ‘cümle’ kavramı ‘basit cümle’ kavramına denktir, eşittir. Cümle kavramı aynı zamanda ‘basitlik’ niteliğini de içinde taşımaktadır.” demektedir.

Sıralı ve bağlı cümleleri “cümleler topluluğu” olarak değerlendiren yazar, “Cümle ile cümleler topluluğu arasında yapı bakımından bir sınıflandırma olamaz; çünkü nicelikleri farklıdır” demektedir. Birleşik cümlenin de varlığını kabul etmeyen yazar sadece “cümlenin bağlanmış şekilleri”ne dayalı bir sınıflandırmanın yapılabileceğini söylemektedir. Aralarında anlam bağlantısını destekleyen gramatikal unsur bulunmayan cümleler topluluğunu ise söz diziminin konusu olarak görmemektedir (Karahan, 2000: 23). Fakat yazar daha sonra son görüşünden vazgeçmiş “anlam paralelizmi, bazı içerik özellikleri, sıralama, dereceleme...”nin anlam ilişkisini sağlamada yeterli olabileceğini belirtmiştir. (Karahan, 2004a: 85-99)

I. CÜMLE ÇEŞİTLERİ

İncelememizde Leyla Karahan’ın yaptığı tasnif (Karahan, 1999) esas alınmıştır. Karahan’dan farklı olarak yapılarına göre cümleler kısmına “kesik cümle” ilave edilmiştir.

Cümleleri dört ana başlık altında inceleyebiliriz:

1. Yapısına göre cümleler (basit cümle, birleşik cümle, bağlı cümle, sıralı cümle, kesik cümle)
2. Yüklemine göre cümleler (isim cümlesi, fiil cümlesi)
3. Yüklemine yerine göre cümleler (kurallı cümle, devrik cümle)
4. Anlamına göre cümleler (olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi)

A. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER

Metnimizdeki 952 cümleden 633’ü basit cümledir. Bu cümlelerin yapılarına göre cümleler içindeki oranı % 66.49’ dur.

1. BASİT CÜMLELER

a. Basit İsim Cümleleri

Cesareti yoktu. 25

Üç sabahtır böyle. 26

Mesele yok. 30

Her caninin içinde temiz bir dünya vardır. 34

Herife tutkundu galiba. 115

Çabalamak, çırpınmak fena. 116

Yirmi yaş heyecanı otuz yıl sonra da farksız. 179

Sallantının bir ucu tekrar tabiata ve akla dönmek üzeredir. 200

Soğuk bir tahlil imkânsızdı. 259

En çirkin merhamet hedefini şaşırandır .. 261

O za'fın kuyusu içinde, dikkati inhisar altına alan hayallerin cazibesıyla kısaltılmış bir ruhun, bir an süren büyü aleminde, başka değerleri hatırlamasına imkân var mı? 263

Zehir doluydu gözleri. 365

Onun gözünde biz yokuz. 366

Asıl benim cinlerimi başıma üşüştüren o domuz kızdır. 366

Bütün kapılar kapalıydı. 453

Her şey pırıl pırıl. 454

Nerede bunlar?

b. Basit Fiil Cümleleri

Bir kaşı yukarı kalkmıştı. 25

Biliyorum. 29

Mefharet ağır vücuduna layık olmayan bir çeviklikle hemen ayağa kalkmak istediği için sandalyeyi devirdi. 32

En şiddetli arzular bana en biçimsiz anlarda ve en münasebetsiz tahriklerle gelir. 114

Mesele diye karşımıza çıkan zorlukların çoğunu kendi ruhumuzun içinde halledebiliriz. 118

Yine bir şeye canınız mı sıkılıyor? 181

İnsanın varlaşma hamlesinden ebedilik hayali ve neşesi doğar. 199

Millet, insan, gurur, vicdan, aile, baba saygısı ve bana olan bağlılığın birdenbire nasıl yok olmuştur? 260

Gizliyorsun. 261

Sizleri o kadar yalnız bırakmak istemem. 364

Bu evde bir tarafına inecekti. 366

Ömrüm oldukça unutamam. 367

Evin önüne gelince başımı kaldırdı. 452

Eşyanın yerleri hiç değişmemişti. 454

Evin başka bir odasında olmasınlar? 455

2. BİRLEŞİK CÜMLELER

Metnimizde 17'si şartlı birleşik, 31'i iç içe birleşik olmak üzere 48 tane birleşik cümle vardır.

a. Şartlı Birleşik Cümle

Metnimizde 17 adet şartlı birleşik cümle yer almaktadır. Bu cümlelerin yapılarına göre cümleler içindeki oranı % 1.79'dur.

En küçük bir endişe ruhta çit çıkarsa dört nala kaçarlar. 25

Bu mesele tımarhanede halledilebilse ben de seninle çıldırırım.

Sakin olsaydın kendine gelirdin. 33

Soğursa bir işe yaramaz. 116

Eğer senin gibi isyan etmiyor, haykırmıyorsak, daha güzel yollar gördüğümüz içindir. 119

Bu şıllıktan daha mazur bir genelev karısıyla Galata meyhanelerinden birinde karşı karşıya otursaydın, daha az iğrenç olurdun. 260

Fakat senin arkadaşın altmışlık bir zamparaya sahte hislerle bağlanmayı da, hatta onu gerçekten sevseydi, Armand Duval ile bu herif arasındaki farkı bize az çok unutturarak müsamahamıza epeyce hak kazanabilirdi. 262

Selmin olsaydı onun yerinde, müşterek hatıraların mazeretine tutunabilirdin. 262

Bu his, beni seviyorsan, benim senin içindeki hayalimin bildiği bir hakikati benim realitemden gizlemen için bir sebep değildir. 263

Bunlardan çekinseydin, gitmezdin ona. 263

Yol yorgunluğum geçerse düzeleceğimi ümit ediyorum. 364

Gizlerse hapı yuttu. 366

Artık istesen de iyi kahve pişiremezsin sen. 368

On defa pişirsen yine budur.368

Necile sokağa çıkmışsa, iskarpinlerini bu odada giymedi mi? 454

b. İç İçe Birleşik Cümle

Metinde yer alan 31 iç içe birleşik cümlenin yapılarına göre cümleler içindeki oranı % 3.26'dır.

Yüksek sesle : — Dün gece uyumadım, Besim, dedi. 25

— Kime benzeyeceğini evvela ben sana sorabilir miyim? dedi. 27

— Bu bir kromozon muammasıdır, dedi, üçümüzün de aynı ananın ve aynı babanın çocukları olduğumuz muhakkak. 28

— O halde benden, meseleyi on dört dakikada halledecek ve seni bir sene sonra bir mecliste görüp de “Nasılsınız Selmin Hanım?” diye sorarken sesinin imalı tonuyla sana geçmişî hatırlatmaktan çekinecek dost bir tabibi hazıkın adresini soracaksın. 30

— Bence de o müsavi, dedi, annem benim en büyük şansımın önüne dikildi. 31

Gözlerinin uciyle ablasına bakarak, alçak sesle: — İtiraf ediyoruz, dedi. 31

— Söyle diyorum! 32

— Ben sana bir şey söyleyeyim mi, Besim, dedi, istersen çıldırdığıma hükmet. 34

— Gel, dedi, Simeranya'ya filan kulak asma. 35

“Biraz daha iyiyim” demeni rica ederim. 116

— Şimdi ağır ağır kaldır göz kapaklarımı, dedi, aç gözlerini. 117

— Sen uyu biraz, dedi, çok erken uyandım, sinirlerin de yoruldu, şimdi güzel uyursun. 119

— Hah! dedi, Besim Bey, karakola gidiyorum ben. 119

“Her şey mümkün” cevabı onu ümide ve dehşete düşürüyor. 180

— Çok müteessirim, dedi. 182

— Bilmiyorum, dedi. 182

Meral yine bir tereddüitten sonra, kısaca: — Akşama doğru, dedi. 183

O kadar tembih ettim ona ben, eve erken gel diye. 365

— Hiç bir şey bilmiyorum, vallahi, küçük bey ... dedi. 366

— Ne zamandan beri bu? diye sordu. 377

Şeytan gebert şu kahpeyi diyor. 367

Ev bir kere çığrından çıktı, diyorum sana.368

3. BAĞLI CÜMLELER

Metnimizde 16'sı "ki" bağlacı, 69'u diğer bağlaçlarla kurulmuş 85 bağlı cümle yer almaktadır. Bağlı cümlelerin yapılarına göre cümleler içindeki oranı % 8.93' tür.

a. Ki' li Bağlı Cümleler

İnan ki böyle bir şey imkânsız değildir. 28

Bana mahsus, çok orijinal bir şerefle seni temin ederim ki, abla, nişanlısıyla değil. 33

Parmaklarında öyle bir kin vardı ki, elleri hanımının boğazına kadar çıkırsa onu boğabilirdi. 115

Çaresizlik ve tehlike anları vardır ki, o zaman çırpınmaya ve haykırmaya gelmez. 117

Kabul et ki aç adam - Selmin macerası doğrudur.

Düşün ki yalnız da değilsin. 118

Ne yaman heriftir ki, ona Selmin'i ve aç adamı, bana da istakozu ve Alemdağ'ın tereyağını unutturup ikimizi de ağlatır! 119

İnce yüzünde, gözlerinin altından yanaklarına doğru inen bir gölge vardı ki, dün geceyi uykusuz ve buhranlı geçirdiği zannını veriyordu. 181

Birincisi diyalektik, veyahut onun tabiriyle "lastikli düşünce" veya ruh hareketidir ki, bir uçtan ötekine ve ötekenden yine berikine gitmektedir. 198

Bunlardan başka üçüncü bir hal daha vardır ki, orada ne diyalektik harekete, ne de zıtların aynı zamanda mevcut oluşuna rastlanır. 198

Söylemeğe hacet yok ki, bu bir ruh hamlesi ve hareket halinde bir ebedilik prensibidir. 199

Söylemeğe hacet yok ki, şiir tarafıyla bu bir geçicilik melankolisi, hayat tarafıyla bir uzviyet hamlesi ve hareket halinde bir fanilik prensibidir. 200

Tabiidir ki imkân yoktur. 364

b. "Ve" Bağlacıyla Kurulan Cümleler

Metnimizde en fazla kullanılan bağlaç olduğu için "ve" bağlacı ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Bu bağlaçla kurulan bağlı cümlelerin sayısı 52'dir.

Sabahları midesi bulanıyor ve başı dönüyor. 26

Besim buna dikkat etti ve sustu. 27

Herkes bunu biliyor ve herkes senin gibi düşünmüyor. 27

Besim durdu ve başını salladı. 30

Arkaya doğru sendeledi ve bir düşme tehlikesi geçirdi. 32

Batar insan ve boğulur. 117

Yaklaştı ve Samim'in bakışlarından kaçan gözleri, masa ile kanepenin arasında, ince vücudunun kolayca geçebileceği boşluk üstünde lüzumundan çok fazla durdu. 181

İnsan mümkün olmayan şeyi istemek için kendini yormaz ve paralamaz. 199

Şahsiyetimiz orada bütünleşir ve tam dolgunluğu içinde zıtlıkları karşılar. 263

Salona döndü ve bekledi . 368

Samim hep sorardı ve birbirine benzemeyen bu kokudan daha anlaşılmasın cevaplar alırdı. 455

c. Diğer Bağlaçlarla Kurulan Cümleler

Hiç olmazsa onun bazı gevşek ve mızımız hassasiyet anları var da, içindeki trajedi barutunu lakrimal bezelerinde ıslatıyor. 28

Selmin çatalını zeytine soktu, fakat elinden bıraktı. 30

Bu evde bir şey dönüyor fakat anlayacağım ben. 32

Bir kızın daha olsaydı da sana gösterseydim... 35

Eski usuldür ama ben faydasını kendi üzerimde çok görmüşümdür. 116

Ablamın ilaçsız uyuyacağı muhakkaktı, fakat Hasibe'nin kızarttığı ekmeğin soğumadığı muhakkak değildi. 119

Söyleyiniz de izah edeyim. 183

İnsan bu sıkıntıya en büyük felaketlere karşı mücadeleyi tercih edebilir, çünkü bu çarpışma insanda varlaşma hamlesini kırbaçlar ve onu yoklaşma hamlesinin korkunç sezgisi içinde bunalımdan kurtarır. 199

İnsanın yoklaşma hamlesinden doğan fanilik duygusu ya Pierre Loti veya ondan ilham alan Yahya Kemal gibi şairlerde bir geçicilik hüznü uyandırır, yahut da orta adamda “Bugün varız, yarın yok”, “Bir günün beyliği beyliktir”

tarzında hedonist, keyif ve kazanç temayüllerini azdıran bir yaşama telakkisi içinde “Vur patlasın, çal aynasın” ahlakı vücuda getirir. 200

O anlarımızın içinde varız veyahut yokuz. 263

Ya bavulunu bir arkadaşının evinde hazırlıyor, yahut da satıyor elbiselerini. 367

Kız kardeşimle uyuşamıyorum da sana açıyorum kalbimi. 367

4. SIRALI CÜMLELER

Metnimizde basit cümlelerden sonra en fazla sıralı cümleler kullanılmıştır. 952 cümlenin 96’sı sıralı cümledir. Bu cümlelerin yapılarına göre cümleler içindeki oranı % 10.08’dir.

Senin uykuların öyledir, bilirim. 25

Besim, rica ederim, Selmin benim *kızım*, senin ablanın kızı. 26

Fakat burada herkes, meseleyi tulumba tatlısıyla sade kahve arasında konuşur, bebeğin sarışın *mi*, esmer mi olacağını ve kime benzeyeceğini sorarlar, geçer gider. 27

İyi keşfettin: Bana benzeyecek. 27

Söyleyemem, dayı, mazur gör. 30

Araştırırız, anlarız onu da. 34

Masaj bittikten sonra avucunu ablamın alnına koydu, durdu. 116

Ne yaman heriftir şu ağabeyim, ne büyücüdür! 119

Bilmiyorum, bir şey mi duydunuz? 182

Ayaklarım kendiliğinden gitti, sürüklendi. 262

Sürüklenirsek hiçiz, dayanırsak varız. 263

Turgut onları görmüş, onlar görmemişler. 365

Kız üç beş laf etti, ok gibi ciğerime işledi. 367

Gök hafif bulutlu, hava kuru ve rüzgarsızdı. 451

Bahçe yine bu bahçe, ev yine bu evdi. 452

Geriye döndü, merdiven başına gelerek daha yüksek sesle bağırdı. 453

5. KESİK CÜMLELER

Metnimizde kesik cümleler önemli bir yer tutmaktadır. Kesik cümle % 9.35 ile en çok kullanılan üçüncü cümle türüdür. Metinde 89 adet kesik cümle yer almaktadır.

Hele Selmin’in, Selmin’in... 26

Seninle hiç bir... 29

Bir ayak sesi. 29

Casusluk çirkin bir şey ama... 34

Fırsat bulamıyorsun da ondan. 35

Yavaş ayol! 115

Bulutsuz, masmavi, sakın ... bulutsuz masmavi, sakın. 117

Sana bir misal daha. 118

Yine arzuyu fırçalayan ve gururu buruşturan bir sabırsızlık. 179

Camda uzayan ve genişleyen gölgenin, tam ona benzemek üzere iken, anlaşılmaz hangi bulanık çizgi ve kıvılcık farkıyla ondan ayrılmasının verdiği hayal kırıklığı. 179

Birbirinin üstünden kalkıp giden sıkıntı anlarının bazan tükenmezlik ihtimalini düşündüren sonsuzluk vehmi ve dehşeti. 179

Geç kaldığım için mi? 181

Saat kaçta? 183

Gündüzkü sahnelerden, ve daha evvelkilerden hatıralar. 259

Başka ... 262

Benim Parise karşı za'fım. 262

Bilmem ki... 367

Üç .. üç günden beri ... 367

Şurada, şu çimlerin üstünde, önünde küçük bebek arabasıyla duran ve pencerelere bakıp “Rina ... Rina ...” diye bağıarak dadısını çağıran beş yaşındaki Meral'in sesi. 452

Nasıl, bu kadın, nasıl, yirmi... 454

Tuvalet masasının önünde, nefesini kesecek bir dikkatle dudağını boyayan Necile'nin aynanın içinden ona bir an şuh, süzgün ve şeytani bir yan gözle bakışı; gardrobun önünde parmaklarının ucuyla alt dudağını hafifçe tutarak elbise beğenmek için geçirdiği bir tereddüt anı; ayakta, bir yumruğunu avucunun içine alarak ve dirseklerini vücuduna yapıştırarak, başı önde, bir çare araştırması; şu koltukta çırılçıplak ve ayak ayak üstüne atarak oturup sigara içişleri (bütün vücudunda, bilhassa dizlerinde ayaklarının baş parmağına kadar çizgilerindeki zarafet); şurada bir kahkaha; yatağının yanında bir kıvrılış; pencerenin önünde gevşek ve dalgın bir duruş; o zamanki ipek

çorapların üzerindeki bagezin manası için aralarında geçen ve saatler süren garip bir münakaşa; yataktan atlarken kalçasının bir parlayışı; şu kanapede yanyana oturup birbirlerine yaslanarak kitap okudukları anlar ... 455

B. YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

1. İSİM CÜMLELERİ

“Yalnızız”dan seçtiğimiz 40 sayfadaki 633’ü basit, 48’i birleşik, toplam 681 cümlelerin 183 tanesi isim cümlesidir. İsim cümlelerinin yüklemine göre cümleler içindeki oranı % 26.87’dir.

a. Yüklemi Tek İsim + Ek-Fiil Şeklinde Olanlar

- Tavşan gibi korkak uykular vardır. 26
Benim başka bir üzüntüm daha var. 28
Yüzü ve göz kapakları da hareketsizdi. 32
Her caninin içinde temiz bir dünya vardır.35
Meral'de yine sabit bakış cesareti yoktu. 182
Soğuk bir tahlil imkânsızdı. 259
Onun gözünde biz yokuz. 366
Samim de haklıdır. 367
Bütün pencereler karanlıktı. 452

b. Yüklemi Kelime Grubu + Ek-Fiil Şeklinde Olanlar

- Ben de *evin içindeyim*. 29
Sessizlik *onun sihir ve telkin şartlarından biriydi*. 116
Menfi, miskin, aciz bir tevekkül değildir bu. 118
Her hazzın kedere ve her kederin hazza gidişi veya iradi ile gayri iradi arasında gidiş geliş *böyle bir iç diyalektik hareketinin neticesidir*. 198
En çirkin merhamet *hedefini şaşırandır* . 261
Asıl benim cinlerimi başıma üşüştüren *o domuz kızdır*. 366
Her şey *pırıl pırıl*. 454

2. FİİL CÜMLELERİ

Metnimizdeki 681 cümleden 498’i fiil cümlesidir. Bu cümlelerin yüklemine göre cümleler içindeki oranı %73.13’tür.

a. Yükleme Basit Kipli Olan Fiil Cümleleri

- Yoksa çıldıracağım. 25
 Daha sonra devam etti. 27
 Ağabeyimin halini beğenmiyorum. 28
 Mefharet yaklaştı. 31
 Şimdi, şimdi, odasına gidelim. 34
 Hiç sıkma kendini. 117
 Bir şeyler biliyor musun? 366
 Son basamakları ağır ağır çıktı. 453

b. Yükleme Birleşik Kipli Olan Fiil Cümleleri

- Besim'in fikirlerini bilirdi. 26
 Dudaklarının etrafı kabarmıştı. 27
 Dün gece çıldıracaktım. 29
 Selmin kımıldanmıyordu. 32
 Kadın Selmin'in dokuz ay on gün bu karında oturduğunu mu düşünmüştü ? 115
 İngiliz Sefarethanenin önünden karşıya geçiyorduk onunla. 183
 Az daha selam vermeden geçecekti. 365
 Pencerelelere bakardı. 454

C. YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Metnimizdeki 681 cümleden 600'ü kurallı, 81'i devrik cümledir. Yükleminin yerine göre cümleler içinde kurallı cümlelerin oranı % 88.11, devrik cümlelerin oranı % 11.89'dur.

1. KURALLI CÜMLELER

- Besim, konuşurken düşünmeyi sevmeyen adamların sür'atiyle cevap verdi. 26
 Benim başka bir üzüntüm daha var. 28
 Hem de sizin gibi her kuşu baykuş sanan kabus tiryakileri arasındayım. 29
 Mermerleşmiş bir fırtına gibi karşımıza dikildin. 34
 Kadıncağızın yüzünde fırtınalar vardı. 115

Cins hayvan, binicinin sinirlenmesini, çırpınmasını, onu mahmuzlamasını affetmez. 118

Ablamın ona çevrilen hayran ve minnettar gözlerinde iri yaşlar vardı. 119

Meral daha cesaretsiz bir sesle sordu. 182

İnsanın varlaşma hamlesinden ebedilik hayali ve neşesi doğar. 199

Yaşadığımız çağ bu ruh hali içindedir. 200

Burada “benim” fikirlerim yok. 263

Bu evde bir tarafına inecekti. 365

Son basamakları ağır ağır çıktı. 453

Evin başka bir odasında olmasınlar? 455

2. DEVRİK CÜMLELER

Dört aydan beri nişanlısından ayrı bu kız. 27

Samim'den daha trajik mahluksun sen. 28

Bir şeyler yazıyor geceleri. 34

Düşün bunu. 117

Bugün hiç konuşmayacak mısınız benimle? 183

Selmin de alt üst etti asabımı. 365

Anam rahibe gibi çekilmiş bir köşeye 366

Her işi ters bu evin. 367

Çünkü tilsimi bozuldu bu evde her şeyin. 368

Gel buraya. 368

Nereden sızıyordu bu? 454

Vücudu da biraz böyle kokardı onun. 455

Nerede bunlar? 455

Ç. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

Metnimizdeki 681 cümlenin 510'u olumlu cümle, 104'ü olumsuz cümle, 67'si soru cümlesidir. Anlamına göre cümleler içinde olumlu cümlelerin oranı % 74.89, olumsuz cümlelerin oranı % 15.27, soru cümlelerinin oranı % 9.84'tür.

1. OLUMLU CÜMLELER

Yalanın kıstığı bir sesle ilave etti . 28

Ben bu evin havasında bir ağırlık duyuyorum, Besim. 29

Besim onu tutmak için ayağa kalkmıştı. 32

Nizamı alem hakkı için sessiz bir cemiyeti bu gürültüye tercih ederim. 35

En şiddetli arzular bana en biçimsiz anlarda ve en münasebetsiz tahriklerle gelir. 114

Bu bir masajdan ziyade cinayet stajına benziyordu.115

Kaderin aksilikleri karşısında da intibaktan hakimiyete giden sabır köprüsü üzerinde sakin olmalısın. 118

İki ay içinde en büyük farklardan biri de bu. 181

Samim bir daha sordu. 183

Ortaçağ boyunca insan düşüncesi yine tek ayak üstünde görünür. 200

Her şeyini kaybetmiş. 261

Yenge hanım ona iyi bakar. 364

Yahu ben utanmasını bilirim be. 367

Ferhat bağırdı. 368

Evin önüne gelince başını kaldırdı. 452

Belki aşağıda telefonun bulunduğu arka odada oturuyorlar. 455

2. OLUMSUZ CÜMLELER

a. Olumsuz İsim Cümleleri

İsim cümleleri “yok, değil” kelimeleri ve “-sIz/-sUZ” eki ile olumsuz yapılmaktadır.

Cesareti yoktu. 25

Ciddi konuşulacak bir mesele değil. 26

Şimdilik insanı bundan başka bu eve bağlayan lezzet yok. 29

Yüzü ve göz kapakları da hareketsizdi. 32

Yirmi yaş heyecanı otuz yıl sonra da farksız. 179

Meral'de yine sabit bakış cesareti yoktu. 182

Soğuk bir tahlil imkânsızdı. 259

Çünkü saman çöpü değiliz. 263

Orada da kimseler yoktu. 453

b. Olumsuz Fiil Cümleleri

Fiil cümleleri “-mA” olumsuzluk eki ve “ ne ne...” bağlacı ile olumsuz yapılmaktadır. Metnimizde birkaç tane biçimce olumlu, anlamca olumsuz cümle yer almaktadır.

Kardeşi küçük ve yuvarlak bir francala diliminin üstünde saat camı takar gibi dikkatle yerleştirdiği jambona tereyağını sürerken hiçbir meseleyi ciddi konuşmazdı. 25

Dün gece hiç uyumadım. 25

Kimseden şüphe etmiyorum. 28

Bahtiyar zatın adını sorma. 34

Hemen odadan çıkmaya cesaret edemedim. 116

Bu sual cevapsız bırakılamazdı. 182

Bunlardan başka üçüncü bir hal daha vardır ki, orada ne diyalektik harekete, ne de zıtların aynı zamanda mevcut oluşuna rastlanır. 198

Ağır bir söz söylemedi. 367

Fakat Meral’in sesinden kurtulamadı. 452

Eşyanın yerleri hiç değişmemişti. 454

3. SORU CÜMLELERİ

a. Soru Ekiyle Kurulan Soru Cümleleri

Dikkat etmedin mi? 26

Söylemiyor değil mi kimden olduğunu? 34

Senin ahlakın var mı, Besim? 35

Yine bir şeye canınız mı sıkılıyor? 181

Kimseyi görmediniz mi? 183

Senin böyle sürüklenişlerin yok mudur, Samim? 263

Paris’e mi kaçacak? 365

Gelmeyecekler mi? 455

b. Soru Kelimeleriyle Kurulan Soru Cümleleri

Selmin’in bunları istediği gibi çalıştırmasını niçin tabii bulmuyorsun ? 26

Seni böyle solduran mesele nedir? 30

Tahmin ettiğimizi ne biliyorsun? 30

Kim öyle ise? 34

O oğlandan sonra kiminle tanıştı? 34

Ne diyor? 34

Ben sana Aydın için ne dedim? 118

Neniz var? 182

Hayır, saat kaçta baytara gittiniz? 183

Hangi ihtiyaç, hangi zaruret, hangi zaptedilmez arzu, hangi his ve kader birliği seni bu son basamağa itti? 259

Millet, insan, gurur, vicdan, aile, baba saygısı ve bana olan bağlılığın birdenbire nasıl yok olmuştur? 260

Hele niçin bana yalan söyledin? 263

Neden onun hasta annesine, bir ucundan ahengini bozduğu bütün bir cemiyete ve şimdi onun günahında hiç bir taksirleri olmadığı halde ıstırap duyanlara acımıyorsun? 261

Bu hayal onlara nasıl baskın çıkabiliyor? 262

Ne biliyorsun hemen geleceğini? 365

Ben neyim be? 367

Beklemekten başka ne yapabilirdi? 453

Nereden sızıyordu bu? 454

II. CÜMLENİN UNSURLARI

A. YÜKLEM

1. Fiil Cümlelerinde Yüklem

Yüklemi fiil olan cümlelerde basit veya birleşik kipli bir çekimli fiil veya bir birleşik fiilin yine basit ya da birleşik kipli şekli yer almaktadır. Birleşik fiil özelliği gösteren yüklemeler isim+yardımcı fiil, fiil+yardımcı fiil kuruluşundadır. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller de yüklem olarak kullanılmaktadır. Metnimizde genellikle görülen geçmiş zaman kipi kullanılmakla birlikte şahısların konuşmalarında hemen hemen her kip görülmektedir.

a. Basit Kipli Fiillerin Yüklem Olması

Yoksa çıldıracağım. 25

Ağabeyimin halini beğenmiyorum. 28

Mefharet yaklaştı. 31

Şimdi, şimdi, odasına gidelim. 34
 Hiç sıkma kendini. 117
 Bir şeyler biliyor musun? 366
 Son basamakları ağır ağır çıktı. 453

b. Birleşik Kipli Fiillerin Yüklem Olması

Besim'in fikirlerini bilirdi. 26
 Dudaklarının etrafı kabarmıştı. 27
 Dün gece çıldıracaktım. 29
 Selmin kımıldanmıyordu. 32
 İngiliz Sefarethanenin önünden karşıya geçiyorduk onunla. 183
 Az daha selam vermeden geçecekti. 365
 Pencerelelere bakardı. 454

c. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Besim, *rica ederim*. 26
İyi keşfettin. 27
 Eet, et, benden de *şüphe et*. 28
 Kime aşık, onu *merak ediyorsun*. 29
 Söyleyemem, dayı, *mazur gör*. 31
 Kadının öfkesi tecessüsüne bir anda *teslim oldu*. 33
Telaş etme. 34
 Sonra ablamın bacaklarını ve dizlerini *oğmaya başladı*. 115
 Mesele diye karşımıza çıkan zorlukların çoğunu kendi ruhumuzun içinde *halledebiliriz*. 117
 Cins hayvan, binicinin sinirlenmesini, çırpınmasını, onu mahmuzlamasını *affetmez*. 118
 Söyleyiniz de *izah edeyim*. 183
 İlahiyatçı görüş hakimdir ve ilim yine bir din karakteri *almağa başlar*. 200
 Millet, insan, gurur, vicdan, aile, baba saygısı ve bana olan bağlılığın birdenbire nasıl *yok olmuştur?* 260
 Sinirli adımlarla *dolaşmağa başladı*. 365

ç. Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

1923' ün ortasına kadar doğanlar bu emniyetle *konusabilirler*. 28

Söyleyemem, dayı, mazur gör. 30

Selmin omuzlarını *kaldırıp indirdi*. 31

Gizleyemezsin benden. 32

İki dakika bile *konusamadık*. 34

Bu temizlik hasretinin sırrını şimdi bir yazıhanenin gözünde *bulabiliriz*. 35

Gelmeyebilir mi? 180

Hafızasının karmakarışık noktalarında ışıklar *yanıp söniyordu*. 259

Şimdi, bir taksiye atlayıp on dakika sonra oraya *gidebilir* ve bunları *söyleyebilirdi*. 260

d. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Yutkunurken, bu ilahi lezzet anının safiyetini hiçbir düşünce ile bulandıрмаğa razı olmadığını anlatmak için de *kaşlarını çattı*. 25

Bir Orta Anadolu köyünde herkes kızcağzın *başına bela kesilir*. 27

Aç adamın Selminle macerası, ablam kadar onu da *çığına döndürmüştü*. 115

Her şey mümkün" cevabı onu *ümede ve dehşete düşürüyor*. 180

Göz göze geldiler. 182

Dün gelmediğime *canınız sıkıldı*, anlıyorum. 183

Selmin de *alt üst etti* asabımı. 365

Samim de on gündür Meralle *kesmiş selamı sabahı*.365

Kulaklarımın dibine kadar kızardım. 365

Bu evde *bir tarafına inecekti*. 366

Yerin dibine geçtim bugün Selmin'in önünde. 367

Kulak verdi. 368

2. İsim Cümlelerinde Yüklem

İsim cümlelerin yüklemi tek kelimedenden oluşabildiği gibi kelime grubu şeklinde de olabilmektedir. Yüklemi tek kelimedenden oluşan cümlelerde yüklem genellikle bildirme eki

almakta; fakat zaman zaman 3. şahıs bildirme eki kullanılmamaktadır. Yükleme tek kelimedenden oluşan cümlelerde “var” ve “yok” kelimelerinin çok kullanıldığı görülmektedir. Pek çok kelime grubu cümlede yüklem olarak görev yapabilmektedir.

a. Yükleme Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

- Tavşan gibi korkak uykular vardır. 26
 Benim başka bir üzüntüm daha var. 28
 Yüzü ve göz kapakları da hareketsizdi. 32
 Meral’de yine sabit bakış cesareti yoktu. 182
 Soğuk bir tahlil imkânsızdı. 259
 Onun gözünde biz yokuz. 366
 Bütün pencereler karanlıktı. 452

b. Yükleme Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri

ba. Sıfat Tamlamasının Yükleme Olması

- Samim’den daha trajik mahlusun sen.* 28
 Bir hizmetçi için bu bile *hatırı sayılır bir hürriyettir.* 115
 Bu musibet hastalığın paneyz ... panzam ... pan ... panzehiri *sıktı perhiz.* 364
 Asıl benim cinlerimi başıma üşüştüren *o domuz kızdır.* 366
 Bu da *ayrı mesele.* 367
 Bahçe *yine bu bahçe*, ev *yine bu evdi.* 452

bb. Tekrar Grubunun Yükleme Olarak Kullanılması

- Her şey *pırıl pırıl.* 454

bc. Bağlama Grubunun Yükleme Olarak Görev Yapması

- Yine salon *tenha ve karanlık.*179
 Gök hafif bulutlu, hava *kuru ve rüzgarsızdı.* 451

bç. İsim Tamlamasının Yükleme Olarak Görev Yapması

- Selmin benim kızım, *senin ablanın kızı.* 26
 Ben de *evin içindeyim.* 29

Sessizlik onun sihir ve telkin şartlarından biriydi. 116

İsyanın tekniğidir. 118

Kendi fani ve geçici benliğinin üstüne sıçramak, kendi kendini aşmak için yaptığı bütün fedakarlıklar (her türlü aşk ve kahramanlık), *varlaşma hamlesinin devamıdır.* 199

bd. Sayı Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

Bir hafta evvel ablasının tansiyonu *yirmi birdi.* 27

be. Edat Grubunun Yüklem Olması

Eğer senin gibi isyan etmiyor, haykırmıyorsak, *daha güzel yollar gördüğümüz içindir.* 119

Fakat bu zıtlık *birbirlerine göredir:* Rölatif' tir. 199

Ne zamandan beri bu? 367

bf. İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

Marifet *o anları geçirmektir.* 117

bg. Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

En çirkin merhamet *hedefini şaşırandır.* 261

B.ÖZNE

1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler

Besim, konuşurken düşünmeyi sevmeyen adamların sür'atiyle cevap verdi. 26

Ben de evin içindeyim. 29

Sessizlik onun sihir ve telkin şartlarından biriydi. 116

Fakat heyecan devam etmektedir. 179

Meral daha cesaretsiz bir sesle sordu. 182

Selmin de alt üst etti asabımı. 365

Anam rahibe gibi çekilmiş bir köşeye 366

Samim de haklıdır. 367

Gök hafif bulutlu, hava kuru ve rüzgarsızdı. 451

Nerede bunlar? 455

2. Kelime Gruplarından Oluşan Özneler

Metnimizde bağlama grubu, sıfat tamlaması, isim tamlaması, isim-fiil grubu ve sıfat-fiil grubu cümlede özne olarak görev yapabilmektedir.

a. Bağlama Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

Yüzü ve göz kapakları da hareketsizdi. 32

Odasına götürüp onu yatağına yatırmak ve sıcak su hazırlanıncaya kadar sinirlerini yatıştırmak için, Odasına götürüp onu yatağına yatırmak ve sıcak su hazırlanıncaya kadar sinirlerini yatıştırmak için, *ağabeyim ve ben* epey zahmet çektik. 115

Çırpınmak ve çabalamak batmaktır. 117

Pasiflik ve aktiflik birer cepheleriyle aynı şeydirler. 198

Ağabeyim ve yenge aylardan bahsediyorlar. 364

b. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması

Tavşan gibi korkak uykular vardır. 25

İki eliyle boşluğu iten Mefharet bağırdı. 33

Cins hayvan, binicinin sinirlenmesini, çırpınmasını, onu mahmuzlamasını affetmez. 118

İnce yüzünde, gözlerinin altından yanaklarına doğru inen bir gölge vardı. 181

Soğuk bir tahlil imkânsızdı. 259

Bütün pencereler karanlıktı. 452

c. İsim Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması

Selmin'in yüzü solgundu. 29

Sen ne dersen de, *benim şüphem* devam ediyor. 34

"Her şey mümkün" cevabı onu ümide ve dehşete düşürüyor. 180

İnsanın tabiat üzerindeki dikkati azalmış ve düşüncesinin yere (maddeye) basan ayağı kısalmıştır. 200

Samim'in hayali bir anda onların oturdukları yere gitti. 259

Feriha *senin yakın bir arkadaşın* da değil. 262

Renginaz'in oda kapısı da açıktı. 452

ç. İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

Oraya kaçış kendi kendinden nefret ifade eder. 35

Kadere teslim olmak lazımdır o anlarda. 118

Başka temayüller aramak lazımdı. 262

d. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

1923'ün ortasına kadar doğanlar bu emniyetle konuşabilirler. 28

Asıl benim cinlerimi başıma üşüştüren o domuz kızdır. 366

C. NESNE

Nesneyi belirtisiz nesne ve belirtili nesne olarak ikiye ayırıp bu nesne türlerine metinden örnekler verdik. Metnimizde bağlama grubu, isim tamlaması, sıfat tamlaması ve isim-fiil grubunun nesne olarak görev yaptığını tespit ettik.

1. Nesne Türleri

a. Belirtisiz Nesne

Bir şeyler yazıyor geceleri. 34

Simeranya kaşifinin yazıhanesine anahtar uydurmakta *benim ahlakıma aykırı hiç bir nokta* göremiyorum. 35

Çok müteessirim, dedi. 182

Yakınlarda uzun fasılalarla damlayan bir su şırlıtısından başka bir şey duymuyordu. 453

b. Belirtili nesne

Selmin' in bunları istediği gibi çalıştırmasını niçin tabii bulmuyorsun? 26

Zavallıyı babasına bile vurdururlar. 27

Bahtiyar zatın adını da söyler misin? 30

Ne kadar rahat yaşadığımı görüyorsun. 35

Kollarını, bacaklarını tamamiyle rahat bırak. 117

Üstündekini yere vurur. 118

Necile' nin yattığı odadan çam dallarına vuran ışığı arardı.452

2. Kelime Gruplarından Oluşan Nesnelere

a. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

Fakat burada herkes, meseleyi tulumba tatlısıyla sade kahve arasında konuşur, *bebeğin sarışın mı, esmer mi olacağını ve kime benzeyeceğini* sorarlar, geçer gider. 27

Samim'den cevap alamayınca, onu bu kadar susturan meselenin burada on dakika kadar beklemesinden ibaret olmadığını anladığı halde, konuşmaya mecbur etmek için, *yolda Feriha'nın annesine rastladığını ve lafa tutulduğunu* söyledi. 182

b. Sıfat Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması

Bir pençe gibi uzattığı elindeki öfke, *yakaladığı sandalyeyi* takırdatarak çekti. 31

Ağabeyim *bu cümleyi* ablama birkaç kere alçak sesle söyledi. 115

Alt tarafını okuyalım. 364

Ağır bir söz söylemedi. 367

Necile'nin yattığı odadan çam dallarına vuran ışığı arardı.452

Son basamakları ağır ağır çıktı. 453

c. İsim Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması

Besim' in fikirlerini bilirdi. 26

Ağabeyimin halini beğenmiyorum.28

Hiç bir haykırış *Selmin' in tarihini* değiştiremez. 118

Samim *bunun korkudan ihtiyata ve dirayete doğru bir geçiş işareti olduğunu* bilirdi.181

Geniş kanapenin üstündeki battaniye, orada -herhalde Renginaz olacak- *birinin uzandığını* gösteriyor. 454

ç. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

Kardeşi dilimi ısırmadan evvel, ona gözünün kuyruğuyla fırlattığı bir bakışla, eğer büyük bir mesele açacaksa, *fena bir an seçtiğini hatırlatmak* istedi, sonra dilimi ısırdı. 25

Sizleri o kadar yalnız bırakmak istemem.

Ç. YER TAMLAYICISI

Yer tamlayıcısı olan cümle unsurları da ya tek kelimedenden ya da kelime grubundan oluşmaktadır. Metnimizde çeşitli kelime grupları yer tamlayıcısı olarak görev yapmaktadır.

1. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan Cümleler

Yüzünde hâlâ kan ve şişkinlik vardı. 31

Kadın *kızına* haykırdı. 32

Ağabeyim *karyolaya* yaklaşıyordu. 115

Ağabeyim ve yenge *aylardan* bahsediyorlar. 364

Mektuba, Selmin'e, Meral'e, sana, ona, buna, kahveye, kendime, kadere, her şeye, kainata sinirleniyorum. 366

Bahçeye girdi. 451

İçeriden aydınlık geliyordu. 452

Odada hiç bir karışıklık yok. 455

2. Kelime Gruplarından Oluşan Yer Tamlayıcıları

a. Bağlama Grubunun Dolaylı Tümleç Olarak Görev Yapması

Bunlardan başka üçüncü bir hal daha vardır ki, orada *ne diyalektik harekete, ne de zıtların aynı zamanda mevcut oluşuna* rastlanır.198

İnsandaki varlaşma hamlesi, ölüm korkusu ve nefretiyle birlikte ebedilik özleyişini vücuda getirir; yoklaşma hamlesi *ihhtiyarlığa ve ölüme* götürür.198

Yerde ve karyolanın altında terlikler yok. 454

b. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

İstanbul'da, hele *bu züppe köyde* herkes büyük bir mesele değildir. 27

Bundan sonra *onu hiç bir işime, hiç bir zevkime* karıştırmam. 31

Oturduğum koltukta, ablamla beraber ben de gözlerimi kapadım. 115

Hayır, *öteki salona* geçiyorlar. 180

Kıvrık ve uzun kirpiklerinde belli belirsiz çırpınışlar vardı. 182

Bahçe kapısının önünde indi, yüzünü *demir parmaklığa* yaklaştırdı ve içeriye baktı.451

c. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

İnsan vücudunda lüzumsuz bir organ yoktur. 26

Duvar saatine baktı ve ayağa kalktı. 34

Ablamın üstüne biraz eğildi 116

Mesele diye karşımıza çıkan zorlukların çoğunu *kendi ruhumuzun içinde* halledebiliriz.118

İngiliz Sefarethanenin önünden karşıya geçiyorduk onunla. 183

Hafızasının karmakarışık noktalarında ışıklar yanıp sönüyordu. 259

Yazı titrektir, "g" nin üstünde aksan yok. 364

Cevap alamayınca *kapının önüne* geldi ve tekrarladı. 452

ç. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Hemen odadan çıkmaya cesaret edemedim. 116

"Babam bir hoş" derken Samim'e verdiği bulanık his içinde de şüphe, *sislere bürünmüş bir ışık gibi kılavuzluk vazifesini yapmağa* devam etmişti. 259

d. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Neden onun hasta annesine, bir ucundan ahengini bozduğu bütün bir cemiyete ve *şimdi onun günahında hiç bir taksirleri olmadığı halde ıstırap duyanlara* acımıyorsun? 261

D. ZARF TÜMLECİ

Cümlede zarf tümlecisi olan unsurlar hem eksiz olabilmekte, hem de ek alabilmektedir. Cümlenin diğer unsurları gibi zarf tümleçleri de hem tek kelimedenden hem de kelime grubundan oluşabilmektedir.

1. Ek Almadan Zarf Tümlecisi Olan Unsurlar

Selmin hiç kıılmıdamadı. 31

Şimdi, şimdi, odasına gidelim. 34

Doğru söyle. 117

His bulantıların derhal geçer. 118

Onu gözlerimle bile selamlamayı unutarak soluğu hemen sofada aldım. 119

Samim yine sustu. 182

Samim ağır ağır başını kaldırdı. 183

2. Ek Alarak Zarf Tümlenci Olan Unsurlar

a. Vasıta Eki Alan Zarf Tümlençleri

Seninle ciddi konuşmak istiyorum. 25

Henüz ona bir ebe gözüyle bakmadım. 26

Yalanın kısıtıldığı bir sesle ilave etti. 28

Ağabeyim bu cümleyi ablama birkaç kere alçak sesle söyledi. 116

Samim merdiveni süratle çıktı. 453

b. Zarf-Fiil Eki Alan Zarf Tümlençleri

Kızı çıkarken, annesi, arkasından bağırdı. 32

Ablamın ayaklarını lengerdeki sıcak suyun içinde kıpkırmızı kesilmiş görünce, sabah karanlığı, canım istakoz istedi. 114

Ne yaman heriftir ki, ona Selmin'i ve aç adamı, bana da istakozu ve Alemdağı'nın terevağını unutturup ikimizi de ağlatır! 118

Meral ona doğru eğilerek sordu. 182

Ferhat kahveyi almak için elini uzatırken durdu. 365

Ömrüm oldukça unutamam. 367

Kanadı itti, içeriye girdi, alt kat sofaya giden dar ve uzun koridorda, pardösüsünü ve şapkasını çıkarmadan yürüdü. 452

3. Kelime Gruplarından Oluşan Zarf Tümlençleri

a. Tekrar Grubunun Zarf Tümlenci Olarak Görev Yapması

Şimdi ağır ağır kaldır göz kapaklarını, dedi, aç gözlerini. 116

Kardeşi yine bir kaşını yukarı kaldırmış, hafif hafif başını sallıyor ve gülümsüyordu. 31

Samim ağır ağır içini çekti ve cevap vermedi. 182

Son basamakları ağır ağır çıktı. 453

b. Bağlama Grubunun Zarf Tümlenci Olarak Görev Yapması

En şiddetli arzular bana en biçimsiz anlarda ve en münasebetsiz tahriklerle gelir. 36

c. Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Üzüntüne gelince, *o zaman* da söyledim sana. 29

Kadere teslim olmak lazımdır *o anlarda*. 117

Samim'in hayali *bir anda* onların oturdukları yere gitti. 259

O da sinirli *son zamanlarda*. 366

Elektrikleri ve kapıları açık bıraktıklarına göre *kısa bir zamanda* dönecekler. 453

ç. İsim Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Ablamın ayaklarını lengerdeki sıcak suyun içinde kıpkırmızı kesilmiş görünce, *sabah karanlığı*, canım istakoz istedi. 114

d. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Bir iki kere daha yutkunduktan sonra, lokmadan evvel sordu. 25

Dört aydan beri nişanlısından ayrı bu kız. 27

Besim yeşil zeytin tabağını *ona doğru* sürdürdü. 29

Nutkun bittiğine hükmettiğim için doğruldum. 118

Alt kat sofada *Hasibe ile* karşılaştım. 119

Eve döndükten sonra bir daha hiç çıkmadınız mı? 197

On gün kadar kalacağım. 364

Anam *rahibe gibi* çekilmiş bir köşeye. 366

e. Kısaltma Gruplarının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Gözlerinde kara bulutlar, yüzünde şimşekler, başından acele geçirdiği için üstünde çarpık duran sokak elbisesi, *elinde havaya savurmaya hazırlandığı bir el bombası gibi uzayan çantası*, önümden geçerken durdu. 119

Aktüelin yere serici hakimiyeti altında zeka, her anı bir ağaca benzeyen ihsanların ormanında yolunu kaybetmiş, toptan kavrayışlara imkân veren *külli mefhumları yerinde kullanmaktan aciz, hatta en küçük sezmiş kabiliyetinden de mahrum*, sabit bir fikrin peşinde sürükleniyor. 180

Ve dirseklerini vücuduna yapıştırarak, *başı önde*, bir çare araştırması... 455

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Eserden seçtiğimiz 40 sayfada, 952 cümle tespit ettik. Bu cümleleri önce yapısına göre ele aldık. Sonra basit ve birleşik cümleleri yüklemnin yerine, yüklemnin türüne ve anlamına göre inceledik. Metinde yer alan kelime grupları ile ilgili genel bir değerlendirme yaptık. Son olarak metindeki cümlelerin kaçar kelimedenden oluştuğunu tespit ettik. Cümle ve kelime grupları üzerinde yaptığımız inceleme ile Peyami Safa'nın üslûbunu, dili nasıl kullandığını tespit etmeye çalıştık. İstatistikî bilgileri tablolar halinde gösterdik.

Yapısına göre cümleler ile ilgili istatistikî bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

TABLO-1

YAPISINA GÖRE CÜMLELER

Cümle Türü		Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
BASİT CÜMLE		633	66.49
BİRLEŞİK	ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE	17	1.79
	İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE	31	3.26
SIRALI CÜMLE		96	10.08
BAĞLI CÜMLE		85	8.93
KESİK CÜMLE		89	9.35
TOPLAM		952	100

1. Cümlelerin yarısından fazlasının basit cümle olduğu görülmektedir. Bu cümlelerin önemli bir kısmı kısa cümlelerdir. Metindeki cümlelerin büyük çoğunluğunun hem basit hem de kısa olması metnin akıcılığına önemli bir katkı sağlamıştır. Bu sayede konusu oldukça ağır olan romanın okunması kolaylaştırılmıştır.

2. Bağlı cümlelerden 16 tanesi “ki” bağlacı ile kurulmuştur. Yazarın en çok “ve” bağlacını kullandığı görülmektedir. Bu bağlaç bağlı cümlelerde 50 kez tek, 2 kez de diğer bağlaçlarla birlikte kullanılmıştır. “da, fakat, ama, ya, yahut, veyahut, çünkü” metinde cümleleri birbirine bağlamakta kullanılan öteki bağlaçlardır. Bu bağlaçlar fazla

kullanılmamıştır. Bağlaçlarla birbirlerine bağlanan cümlelerden birinin özellikle ikincisinin önemli bir kısmının bir veya iki unsurdan oluşması dikkat çeken bir noktadır.

Yaklaştı ve Samim'in bakışlarından kaçan gözleri, masa ile kanepenin arasında, ince vücudunun kolayca geçebileceği boşluk üstünde lüzumundan çok fazla durdu. 181

Besim francala diliminin üzerine tereyağdan sonra çilek reçeli sürerken, vereceği cevaptan evvel alacağı lezzeti düşünüyor ve yutkumuyordu. 27

Besim buna dikkat etti ve sustu. 27

Kahve fincanını piyanonun üzerine koyan Ferhat bir sigara yaktı ve bağırdı. 368

Cevap alamayınca, kız kardeşinin odasına doğru birkaç adım daha attı ve bağırdı. 368

Sigarasını tablaya bastırdı ve ayağa kalktı. 455

Bağlı cümleler de diğer bütün cümleler gibi çoğunlukla kısadır. Bağlı cümlelerden 10 tanesinin dışındakiler iki basit cümlelerin bağlaçlarla bağlanmasıyla oluşmuştur. 2 bağlı cümlede şartlı birleşik, 1 tanesinde de iç içe birleşik cümle yer almaktadır. 4 bağlı cümlelerin içinde yine bağlı cümle, 5 tanesinin içinde de sıralı cümle vardır.

3. Sıralı cümlelerin yarısından fazlası iki basit cümlelerin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Bu cümlelerin 66 adeti iki basit cümleden oluşmaktadır. Üç basit cümleden oluşan sıralı cümlelerin sayısı 11'dir. Bazı sıralı cümlelerin içindeki cümleler farklı yapıdadır. İki cümleden oluşan sıralı cümlelerden 5 tanesinin içinde birleşik cümle yer almaktadır. 10 sıralı cümlelerin içinde de bağlı cümle vardır.

İçindeki cümle sayısı üçten fazla olan sıralı cümleler fazla değildir. İçindeki cümle sayısı en fazla olan sıralı cümle , *“Bu yıkılışın sırrını bul, kendini çöz, içini ayıkla, şuurundan utanan ve ruhunun izbelerinde kaçacak delik arayan suçlu hislerini yakala, getir, ikimizin de gözümüzün önüne koy, onları ezmen için sana yardım edeyim, kurtul, ferahla, günahının zevkini değil, çirkinliğini paylaştığın bir mahlukun arkadaşlığından üstüne sıçrayan lekeleri temizle!”* (260) cümlesidir. Bu sıralı cümle on basit cümlelerin bir araya gelmesi ile oluşmuştur.

Sıralı cümlelerin çoğunlukla kısa olduğu görülmektedir. Sıralı cümlelerin içinde yer alan cümleler çoğunlukla bir veya birkaç unsurdan oluşmaktadır. En uzun sıralı cümle: *“Bunun felsefedeki neticesi kaba bir pozitivizm, psikolojideki neticesi vatmanların dikkatini ve hafızasını yarım yamalak ölçmekten ileri gitmeyen bir faydacılık, sosyolojideki neticesi cemiyetlerin mahiyetlerini anlamaktan ziyade pratik ihtiyaçlarını araştıran monografi ve istatistiklerin ortaya döktüğü bir sürü yalan yanlış rakam, politikadaki neticesi, Ortaçağın din harpleri yerine ekonomik ihtilaflardan doğan para harplerini getirmesi, ahlaktaki neticesi de “Bugün varız, yarın yok” tan ibaret bir fanilik endişesi içinde mahzunlaşan insanı, konfor, lüks, çılgınca macera, eğlence ve cinsi azgınlıklar peşinde gününü gün etmekten başka ideallerden tedirgin eden bir yaşama telakkisine sürüklemesidir.”* (201) cümlesidir. Bu cümle 84 kelimedenden oluşmaktadır.

Sıralı cümlelerin önemli bir kısmının konuşma cümlesi olduğu görülmektedir.

4. Metnimizde müstakil 31 iç içe birleşik cümle vardır. Sıralı ve bağlı cümlelerin içindekiler bu sayıya dahil değildir. Bu cümlelerden 22 tanesi, yüklemi “dedi, söyledi vb.” olan aktarma cümlelerdir. Konuşmaların bu kadar fazla olduğu bir metinde aktarma cümlelerinin bu kadar az olması yazarın tekniği ile ilgili bir durumdur. Yazar anlatıcının rolünü en aza indirmek için “dedi, söyledi” ifadeleriyle kurulan cümleleri mümkün olduğunca az kullanmıştır. Çünkü, “...içinde dedim, dedi ve benzeri kelimeler yer alan metinler anlatım tekniği bakımından zayıf metinlerdir.” (Aktaş, 1993: 127)

Bu cümlelerle ilgili dikkat çeken başka bir husus da yazarın farklı ifade imkânlarını kullanarak, monotonluğu ortadan kaldırmayı, anlatıcının rolünü zayıflatmayı denemesidir. Yazar “dedi, söyledi” ifadelerini her zaman cümle sonunda kullanmamıştır. 9 cümlede “dedi” ifadesi cümle sonunda yer almaktadır. İçinde 2 basit cümle yer alan 9 cümlede bu ifadeler iki cümle arasında kullanılmıştır. İçinde 4 basit cümle yer alan 1 cümlede de “dedi” kelimesine birinci cümleden sonra yer verilmiştir. Bu durum Peyami Safa'nın roman tekniğine verdiği önemi, tekniğinin kuvvetini çok iyi göstermektedir.

5. Kesik cümlelerin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Metinde 89 adet kesik cümle tespit edilmiştir. Bu cümlelerin 20 kadarı soru ifade eden cümlelerdir. Bu tür cümlelerin fazlalığının temel sebebi eserin aynı zamanda psikolojik bir roman olmasındandır. Yazar kesik cümleleri başarıyla kullanmış, kahramanın o andaki psikolojik durumunu, kararsızlığını, tedirginliğini, şüphelerini bu cümlelerle gerçekçi bir biçimde vermiştir.

Basit ve birleşik cümleler yüklemnin yerine, yüklemnin türüne ve anlamına göre incelenmiş; 2, 3 ve 4 numaralı tablolarda istatistikî bilgiler verilmiştir. Bu tasnife sıralı ve bağlı cümlelerin içindeki cümleler dahil edilmemiştir.

TABLO-2
YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Cümle Türü	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
KURALLI CÜMLE	600	88.11
DEVRIK CÜMLE	81	11.89
TOPLAM	681	100

6. İstatistiklerde de görüldüğü gibi devrik cümle sayısı azdır. Bu cümlelerin hemen hemen hepsi konuşma cümleleridir. Konuşma cümleleri ve yansıtıcı merkez olarak seçilen kişilerin anlatıcı olduğu konumda kurulan cümlelerin dışında sadece dört devrik cümle tespit edilmiştir. Bu cümlelerin yer aldığı paragraflarda da anlatım iç içe geçmiş durumdadır. Bu cümleleri söyleyenin yazar mı, kahraman mı olduğu tam olarak belli değildir. İfadeler yazara aitmiş gibi görünse de yazarla kahraman bütünleşmiştir.

Yazıda devrik cümleye karşı olan yazar kişilerin konuşmalarını gerçekçi bir şekilde verebilmek amacıyla devrik cümle kullanmıştır. Kendisiyle yapılan bir röportajda, “ ‘Devrik cümleyi, güzel bulduğum için kullanıyorum, dil kurallarından habersiz boyacının, bir simitçinin konuşmasındaki canlılığı, tazeliği sevdiğim için kullanıyorum’ diyenlere ve bunda ısrar edenlere ne cevap verirsiniz?” sorusuna verdiği, “Ciddi konuşmaya devam edelim...” (Yazoğlu, 1997: 152-153) cevabı onun devrik cümle hakkındaki düşüncelerini çok güzel özetlemektedir.

TABLO-3

YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

Cümle Türü	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
İSİM CÜMLESİ	183	26.87
FİİL CÜMLESİ	498	73.13
TOPLAM	681	100

7. Eserde Türkçenin yapısına uygun olarak fiil cümlelerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Fakat isim cümlelerinin oranı da azımsanacak gibi değildir. Eser aynı zamanda bir düşünce romanı olduğu için bazı bölümlerde açıklama cümleleri çok kullanılmıştır. Bu cümlelerin önemli bir kısmının yüklemelerinin isim soylu kelime veya kelime grubu olması isim cümlelerinin sayısını artırmaktadır.

TABLO-4

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

Cümle Türü	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
OLUMLU CÜMLE	510	74.89
OLUMSUZ CÜMLE	104	15.27
SORU CÜMLESİ	67	9.84
TOPLAM	681	100

Kelime grupları içinde en fazla kullanılanı sıfat tamlamasıdır. Bazı kelime gruplarının çok fazla kullanıldığı, bazılarının yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Ünlem grubu ise hiç kullanılmamıştır.

Metindeki kelime grupları ile ilgili istatistikî bilgiler 5 numaralı tabloda verilmiş, sonra kelime gruplarındaki dikkat çeken noktalar üzerinde durulmuştur.

TABLO-5

KELİME GRUPLARI

Kelime Grubu Türü	Kelime Gruplarının Sayısı	Toplam Kelime Gruplarına Oranı %
TEKRAR GRUBU	27	0.87
BAĞLAMA GRUBU	136	4.41
SIFAT TAMLAMASI	1114	36.20
İSİM TAMLAMASI	687	22.32
BİRLEŞİK FİİL	318	10.33
UNVAN GRUBU	3	0.09
SAYI GRUBU	9	0.29
EDAT GRUBU	267	8.68
KISALTMA GRUPLARI	51	1.66
BİRLEŞİK İSİM	5	0.16
İSİM-FİİL GRUBU	112	3.63
SIFAT-FİİL GRUBU	249	8.09
ZARF-FİİL GRUBU	99	3.21
TOPLAM	3077	100

8. Eserdeki kelime gruplarının üçte birinden fazlasını sıfat tamlamaları oluşturmaktadır. Bu durum yazarın tasvire çok önem verdiği göstergesidir. P. Safa'nın detaylara önem verdiği, iyi bir gözlemci olduğu anlaşılmaktadır. Yazarın resim sanatı ile yakından ilgilenmiş olması bu durumu açıklamaktadır.

Yazarın tasvire verdiği önemi gösteren birkaç örnek cümle verelim:

Kıvrık ve uzun kirpiklerinin altın çerçevesi içinde buğulanan yeşil gözlerinin ucundan sivrilen keskin bir anlayışla cevap verdi. 30

Selmin'inkinden daha koyu yeşil, fırlak, az kirpikli ve gölgesiz gözlerinde, hiçbir istikamet beğenmeyen huzursuz bakışlarla derin bir nefes aldı. 31

Şimdi gözlerinin önüne bulutsuz, masmavi, sakın bir gökyüzü getir. 117

Ablamın ona çevrilen hayran ve minnettar gözlerinde iri yaşlar vardı. 119

Koyu kahverengi uzun robdöşambri içinde, zayıf vücudiyle, bir dağ manastırının dibi görünmeyen karanlık koridorunda, sessiz ve ağır adamlarla sabah duasına giden rahibin hayaletine benziyordu. 115

Yine gözleri yaylı kapının buzlu camlarında uzayıp kısalan gölgelere dikili. 179

Görüldüğü gibi yazar bazı cümlelerde hemen hemen bütün varlık veya kavramlar için bir veya birden fazla sıfat kullanmakta, sadece varlığı vermekle yetinmeyip adeta onun resmini çizmektedir. Tasvirin yoğun olduğu bölümlerde yazar sık sık benzetmelerden faydalanmış, imajlı bir dil kullanmıştır.

9. Sıfat tamlamasından sonra en fazla kullanılan kelime grubu isim tamlamasıdır. Metnimizde hemen hemen her yapıda isim tamlaması yer almaktadır. Yazar, bazı kaynaklarda karma tamlama olarak adlandırılan; tamlayanı, tamlananı veya her iki unsuru da sıfatlar tarafından nitelenen isim tamlamalarını çok kullanmıştır.

10. Yazar sadece varlık ve kavramları değil hareketleri de göz önünde canlandırılabilir şekilde anlatmaya çalışmıştır. Zarfların çok kullanılması bunu göstermektedir. Metinde 99 adet zarf-fiil grubu kullanılmıştır. Tekrar gruplarının ve edat gruplarının önemli bir kısmının da zarf görevinde kullanıldığı göz önüne alınırsa yazarın hareketin oluş şeklini anlatmaya önem verdiği anlaşılmaktadır. Hareket tasvirleri kişinin karakterini, o andaki ruh halini ortaya koymada önemli bir araç olduğu için yazar sık sık zarf görevli kelime ve kelime grupları kullanmıştır.

11. Sıfat-fiil grubu da eserde önemli bir yere sahiptir. Bu grubun önemli bir kısmı sıfat göreviyle kullanılmıştır. “-An” ve “-dik/ -dük” sıfat fiil eki ile kurulan sıfat-fiil grupları çoğunluktadır.

12. Kelime grupları içinde birleşik fiilin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller çok kullanılmıştır. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerden deyimleşmiş olanlarının önemli bir kısmı kahramanların konuşmalarında geçmektedir. Yazar kişilerin kültürel seviyelerini göstermek için deyimlerden sık sık faydalanmıştır. Mesela biraz külhanbeyi olan Ferhat’ın konuşmalarında pek çok deyim yer almaktadır.

...Çığırından çıktı bu ev. Dünya çığırından çıktı. Ne dünyası be? Kendimiz bir haltettik mi, dünyayı da beraber suçlandırırız. Ne dünyası? Bu evin temeli bozuk zaten. Babamın ... Tövbe estağfurullah ... Şimdi hasta adama ağzımdan bir küfür çıkacak. Aldı başımı, gitti Mersine. İsabet. Bu evde bir tarafına inecekti. Anam rahibe gibi çekilmiş bir köşeye. Onun gözünde biz yokuz. Asıl benim cinlerimi başıma üşüştüren o domuz kızdır. Müdüriyette - görmüşler onu bugün. Şimdi gelsin, soracağım. Gizlerse hapı yuttu. Çakarım ben. 366

...Babasının yüreğine indirecek. Şeytan gebert şu kahpeyi diyor. Yahu, Emine, bak, ben çapkınım, külhanbeyiyim, hergeleyim, filan falan ama yüreğim temizdir. Yahu ben utanmasını bilirim be. Yerin dibine geçtim bugün Selmin' in önünde. Kız üç beş laf etti, ok gibi ciğerime işledi. Ağır bir söz söylemedi. Fakat manasına bak sen lafın. Zehirdi zehir. Ömrüm oldukça unutamam. Haklıdır bu kız. Samim de haklıdır. Bizim suratımıza bakılmaz. 367

Kahramanların konuşmaları dışında pek az deyim kullanılmıştır. Bunun sebebi, yazarın basmakalıp ifadelerin özel ifade kabiliyetini yok ettiğini düşünmesidir. Safa'ya göre, “halk tabirlerinden, atasözlerinden, beylik ifade şekillerinden, basmakalıp üslûptan kaçınmak” iyi bir nesrin özelliklerindedir. (Safa, 1970: 93)

Bir isim bir fiilden oluşan yardımcı birleşik fiiller de çok kullanılmıştır. Bu birleşik fiillerin çok büyük bir kısmı “etmek” yardımcı fiili ile oluşturulmuştur. İki unsuru da fiil olan birleşik fiillerin tamamına yakını yeterlik fiilidir. Bu fiilin hem olumlusu hem de olumsuzluğu sıkça kullanılmıştır.

13. Tekrar guruplarının 14'ü zarf, 7'si sıfat, 6'sı da isim olarak görev yapmıştır. Peyami Safa'nın “ağır ağır” tekrar grubunu çok kullandığı görülmektedir. Bu tekrar grubu 27 tekrar grubu içinde 8 defa kullanılmıştır.

14. Edat grubu metnimizde en fazla kullanılan gruptandır. Benzerlik, zaman, yön, sebep, miktar ve derece ilişkisi kuran edatların çok kullanıldığı görülmektedir. “kadar, için, gibi, sonra ve doğru” edatları ile kurulan edat grupları çoğunluktadır. Bu grupların tamamına yakını zarf göreviyle kullanılmıştır. Sadece otuz kadar edat grubu cümlede sıfat görevi üstlenmiştir. Bu grup birkaç cümlede de yüklem olarak görev yapmıştır.

15. Bağlama gruplarının önemli bir kısmı “ve” bağlacı ile oluşturulmuştur. 136 bağlama grubunun 111'i bu bağlaç ile kurulmuştur.

16. Safa, kendisiyle yapılan bir röportajda, “Çapraşığı, en küçük unsurunu feda etmeden, sade bir şekilde ifade etmeye daima çalışırım. Fakat, bunun mümkün olmadığı yerlerde, sadeliğe hiç bir değeri feda etmem.” demektedir. (Yazoğlu, 1997: 153)

Yazar, röportajda söylediği gibi bu eserinde mümkün olduğu kadar kısa ve anlaşılır cümleler kullanmaya çalışmış, zaman zaman da uzun karmaşık cümlelere yer vermiştir. Cümlelerin uzunluk ve kısalığını muhteva belirlemektedir. Hareketin anlatıldığı kısımlarda cümleler çoğunlukla kısadır. Düşünce cümlelerinin ise genellikle uzun olduğu görülmektedir. Cümlelerin uzunluğu ve kısalığı roman kahramanlarına göre de değişiklik göstermektedir. Her roman kahramanının kurduğu cümle kendi kültür düzeyine göredir. Edebiyatımızda roman kahramanlarını kendi seviyelerine göre konuşturmada hiçbir yazarımız Peyami Safa kadar başarılı değildir.

Yazarın kısa cümleleri tercih etmesi anlatımın akıcı olmasını, konusu ağır olan romanın daha kolay okunmasını sağlamıştır. Basit cümlelerin önemli bir kısmı, iki ile altı arası kelimededen oluşmaktadır. Konuşma cümleleri gerçeğe uygundur, kısadır. Samim'in hatıra defterinde, özellikle "Simeranya"nın anlatıldığı bölümlerde çok uzun cümlelere rastlanmaktadır. Burada cümlelerin uzun olması muhtevaya uygundur çünkü bu defteri tutan kişi zengin bir kültürel birikime sahip aydın bir insandır.

Metindeki en uzun cümle 455. sayfadaki kesik cümledir. Bu cümle parantez içinde verilmiş 10 kelimelik bir arasözle birlikte 118 kelimededen oluşmaktadır.

Basit ve birleşik cümleler üzerinde yapılmış olan kelime sayısı incelemesi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

TABLO-6

CÜMLEDEKİ KELİME SAYISI

Cümledeki Kelime Sayısı	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
Tek Kelimededen Oluşan Cümleler	49	7.20
İki Kelimededen Oluşan Cümleler	83	12.19
Üç Kelimededen Oluşan Cümleler	101	14.80
Dört Kelimededen Oluşan Cümleler	99	14.54
Beş Kelimededen Oluşan Cümleler	76	11.16
Altı Kelimededen Oluşan Cümleler	62	9.10
Yedi Kelimededen Oluşan Cümleler	45	6.60
Sekiz Kelimededen Oluşan Cümleler	20	2.94
Dokuz Kelimededen Oluşan Cümleler	30	4.40
On Kelimededen Oluşan Cümleler	23	3.38
Ondan Fazla Kelimededen Oluşan Cümleler	93	13.66
Toplam	681	100

17. Peyami Safa, cümle kurmakta usta yazarlarımızdan biridir. Bu özelliği pek çok eleştirmen tarafından kabul edilmiştir. Yazar eserinde farklı yapıda pek çok cümle kullanmış, farklı yapıdaki cümleleri bir araya getirmede büyük başarı göstermiştir. Aşağıya aldığımız birkaç cümle onun cümle kurmaktaki ustalığını çok iyi göstermektedir:

İnsanın yoklaşma hamlesinden doğan fanilik duygusu ya Pierre Loti veya ondan ilham alan Yahya Kemal gibi şairlerde bir geçicilik hüznü uyandırır, yahut da orta adamda "Bugün varız, yarın yok", "Bir günün beyliği beyliktir" tarzında hedonist, keyif ve kazanç temayüllerini azdıran bir yaşama telakkisi içinde "Vur patlasın, çal aynasın" ahlakı vücuda getirir. 200

Söylemeğe hacet yok ki, şiir taraflıyla bu bir geçicilik melankolisi, hayat taraflıyla bir uzviyet hamlesi ve hareket halinde bir fanilik prensibidir. 200

İyi düşün: Çırpınmak ve çabalamak batmaktır; haykırmak boğulmaktır; sakın ol.117

Yine gözleri yaylı kapının buzlu camlarında uzayıp kısalan gölgelere dikili. 179

Aktüelin yere serici hakimiyeti altında zeka, her anı bir ağaca benzeyen ihsanların ormanında yolunu kaybetmiş, toptan kavrayışlara imkân veren külli mefhumları yerinde kullanmaktan aciz, hatta en küçük sezîş kabiliyetinden de mahrum, sabit bir fikrin peşinde sürükleniyor: Ya gelmezse? 180

Ve yine odanın havasında o koku: Lavanta çiçeği ile zencefil arasında, uçuk ve keskin, bir anda his köklerini saran ve içinde çıplak bir bakirenin uzun gövdeli ağaçlara tırmandığı vahşi bir ormanda sıcak bir yaz gecesi hayali uyandıran bir gurbet ve şehvet kokusu. 454

Bu yıkılışın sırrını bul, kendini çöz, içini ayıkla, şuurundan utanan ve ruhunun izbelerinde kaçacak delik arayan suçlu hislerini yakala, getir, ikimizin de gözümüzün önüne koy, onları ezmen için sana yardım edeyim, kurtul, ferahla, günahının zevkini değil, çirkinliğini paylaştığın bir mahlukun arkadaşlığından üstüne sıçrayan lekeleri temizle! 260

Peyami Safa; cümle kurmakta, dili muhtevaya göre kullanmakta usta bir yazar olduğunu bu eseriyle bir kez daha göstermiş, dilimize ve edebiyatımıza her anlamda mükemmel bir eser kazandırmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CÜMLE TAHLİLLERİ

-1-

“Tavşan gibi korkak uykular / vardır.” (25)

Bu cümle,

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemine göre, isim cümlesidir.
- c. Yüklemine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

1. vardır: yüklem, -dır bildirme eki (ek-fiilin geniş zamanı) , teklik 3. şahıs
2. tavşan gibi korkak uykular: özne

Kelime Grupları :

1. tavşan gibi / korkak uykular: sıfat tamlaması
s i

korkak / uykular: sıfat tamlaması
s i

tavşan /gibi: edat grubu
i çe

-2-

“Herkes bunu biliyor / ve / herkes senin gibi düşünmüyor.” (27)

Burada “ve” bağlacıyla bağlanmış iki basit cümle vardır.

A. BİRİNCİ CÜMLE

“Herkes / bunu / biliyor.”

Bu cümle,

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemine göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine göre, kurallı cümledir.

ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

1. biliyor: yüklem, şimdiki zaman kipi, teklik 3. şahıs
2. herkes: özne
3. bunu: belirtili nesne, -u yükleme eki

B. İKİNCİ CÜMLE

“Herkes / senin gibi / düşünmüyor.”

Bu cümle,

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemine türüne göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine yerine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumsuz cümledir.

Cümle Unsurları :

1. düşünmüyor: yüklem, şimdiki zaman kipi, teklik 3. şahıs
2. herkes: özne
3. senin gibi: zarf tümleci

Kelime Grupları :

1. senin / gibi: edat grubu
i çe

-3-

“Yalamın kıstığı bir sesle / ilave etti.” (28)

Bu cümle,

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemine türüne göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine yerine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

1. ilave etti: yüklem, görülen geçmiş zaman kipi, teklik 3. şahıs
2. (o): gizli özne

3. Yalanın kıstığı bir sesle: zarf tümleci, -la vasıta eki

Kelime Grupları :

1. ilave / et- : birleşik fiil
i yf

2. yalanın kıstığı / bir ses: sıfat tamlaması
s i

bir / ses: sıfat tamlaması
s i

yalanın / kıstığı: belirtili isim tamlaması
ty tn

-4-

“Bahtiyar zatın adını / da / söyler misin?” (30)

Bu cümle,

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yüklemine göre, fiil cümlesidir.
- Yüklemine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, soru cümlesidir.

Cümle Unsurları :

- söyler misin: yüklem, geniş zaman kipi , teklik 2. şahıs
- (sen): gizli özne
- Bahtiyar zatın adını: belirtili nesne, -ı yükleme eki
- da: cümle dışı unsur

Kelime Grupları :

1. bahtiyar zatın / adı: belirtili isim tamlaması
ty tn

bahtiyar / zat: sıfat tamlaması
s i

-5-

“ Kıvrık ve uzun kirpiklerinin altın çerçevesi içinde buğulanan yeşil gözlerinin ucundan sivrilen keskin bir anlayışla / cevap verdi.” (30)

Bu cümle,

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

- cevap verdi: yüklem, görülen geçmiş zaman kipi, teklik 3. şahıs
- (o): gizli özne
- Kıvrık ve uzun kirpiklerinin altın çerçevesi içinde buğulanan yeşil gözlerinin ucundan sivrilen keskin bir anlayışla: zart tümleci, -la vasıta eki

Kelime Grupları :

- cevap/ver- : birleşik fiil
i yf
- kıvrık ve uzun kirpiklerinin altın çerçevesi içinde buğulanan yeşil gözlerinin
s
- ucundan sivrilen/ keskin bir anlayış: sıfat tamlaması
i
- keskin / bir anlayış: sıfat tamlaması
s i
- bir / anlayış: sıfat tamlaması
s i
- kıvrık ve uzun kirpiklerinin altın çerçevesi içinde buğulanan yeşil gözlerinin
yt
- ucundan/ sivrilen: sıfat-fiil grubu
y
- kıvrık ve uzun kirpiklerinin altın çerçevesi içinde buğulanan yeşil gözlerinin / ucu:
ty tn
- belirtili isim tamlaması

kıvrık ve uzun kirpiklerinin altın çerçevesi içinde buğulanan / yeşil gözler: sıfat
s i
tamlaması

yeşil / göz: sıfat tamlaması
s i

kıvrık ve uzun kirpiklerinin altın çerçevesi içinde / buğulanan: sıfat-fiil grubu
yt y

kıvrık ve uzun kirpiklerinin altın çerçevesi / içi: belirtisiz isim tamlaması
ty tn

kıvrık ve uzun kirpiklerinin/ altın çerçevesi: belirtili isim tamlaması
ty tn

altın / çerçeve: sıfat tamlaması
s i

(onun) / kıvrık ve uzun kirpikleri: belirtili isim tamlaması
ty tn

kıvrık ve uzun / kirpikler: sıfat tamlaması
s i

kıvrık / ve / uzun: bağlama grubu
i be i

-6-

“Gözlerinin uciyle ablasına bakarak / alçak sesle / ‘İtiraf ediyoruz’ / dedi.” (31)

Bu cümle,

- Yapısına göre, iç içe birleşik cümledir.
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

- dedi: yüklem, görülen geçmiş zaman kipi, teklik 3. şahıs
- (o): gizli özne
- İtiraf ediyoruz: belirtisiz nesne
- gözlerinin uciyle ablasına bakarak: zarf tümleci

5. alçak sesle: zarf tümleci

Kelime Grupları :

1. İtiraf ediyoruz: iç cümle
y

itiraf / et- : birleşik fiil
i yf

2. alçak / ses: sıfat tamlaması
s i

3. gözlerinin ucuyla / ablasına / bakarak: zarf-fiil grubu
zt yt y

gözlerinin / ucu: belirtili isim tamlaması
ty tn

(onun) / gözleri: belirtili isim tamlaması
ty tn

-7-

“Bu temizlik hasretinin sırrını / şimdi / bir yazıhanenin gözünde / bulabiliriz.” (35)

Bu cümle,

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yüklemine göre, fiil cümlesidir.
- Yüklemine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

- bulabiliriz: yüklem, geniş zaman kipi, çokluk 1. şahıs
- (biz): gizli özne
- bu temizlik hasretinin sırrını: belirtili nesne, -1 yükleme eki
- şimdi: zarf tümleci
- bir yazıhanenin gözünde: yer tamlayıcısı, -de bulunma eki

Kelime Grupları :

1. bul / a-bil- : birleşik fiil
f yf

2. bir / yazıhanenin gözü: sıfat tamlaması
s i

yazıhanenin / gözü: belirtili isim tamlaması
ty tn

3. bu temizlik hasretinin / sırrı: belirtili isim tamlaması
ty tn

bu / temizlik hasreti: sıfat tamlaması
s i

temizlik / hasreti: belirtisiz isim tamlaması
ty tn

-8-

“Parmaklarında öyle bir kin vardı ki, elleri hanımının boğazına kadar çıksa onu boğabilirdi.” (115)

Bu cümle “ki” bağlacıyla bağlanmış iki cümleden oluşmaktadır.

BİRİNCİ CÜMLE

“Parmaklarında / öyle bir kin / vardı.”

Bu cümle,

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemine göre, isim cümlesidir.
- c. Yüklemine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

1. vardı: yüklem, ek-fiilin görülen geçmiş zaman kipi, teklik 3. şahıs
2. öyle bir kin: özne
3. parmaklarında: yer tamlayıcısı, -da bulunma eki

Kelime Grupları :

1. öyle / bir kin: sıfat tamlaması
s i

bir / kin: sıfat tamlaması
s i

2. (onun) / parmakları: belirtili isim tamlaması
ty tn

İKİNCİ CÜMLE

“Elleri hanımının boğazına kadar çıksa / onu / boğabilirdi.”

Bu cümle,

- Yapısına göre, şartlı birleşik cümledir.
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

- boğabilirdi: yüklem, geniş zaman kipinin hikâyesi, teklik 3. şahıs
- (o): gizli özne
- onu: belirtili nesne, -u yükleme eki
- Elleri hanımının boğazına kadar çıksa: zarf tümleci

Kelime Grupları :

1 boğ / a-bil- : birleşik fiil
f yf

2. Elleri / hanımının boğazına kadar / çıksa: şart cümlesi
ö zt y

hanımının boğazına / kadar: edat grubu
i çe

hanımının / boğazı: belirtili isim tamlaması
ty tn

3.(onun) / elleri: belirtili isim tamlaması
ty tn

-9-

“Biz senin yanındayız / ve / derece farkıyla aynı his anlarını yaşıyoruz.” (118)

Bu cümle “ve” bağlacıyla bağlanmış iki cümleden oluşmaktadır.

A. BİRİNCİ CÜMLE

“Biz / senin yanındayız.”

Bu cümle,

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemine türüne göre, isim cümlesidir.
- c. Yüklemine yerine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

1. senin yanındayız: yüklem, -ız bildirme eki (ek - fiilin geniş zamanı), çokluk 1. şahıs
2. biz: özne

Kelime Grupları :

1. senin / yanın: belirtili isim tamlaması
ty tn

B. İKİNCİ CÜMLE

“Derece farkıyla / aynı his anlarını / yaşıyoruz.”

Bu cümle,

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemine türüne göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine yerine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

1. yaşıyoruz: yüklem, şimdiki zaman kipi, çokluk 1. şahıs
- 2.(biz): özne

3. aynı his anlarını: belirtili nesne, -ı yükleme eki

4. derece farkıyla: zarf tümleci, -la vasıta eki

Kelime Grupları :

1. aynı / his anları: sıfat tamlaması

s i

his / anları: belirtisiz isim tamlaması

ty tn

2. derece / farkı: belirtisiz isim tamlaması

ty tn

-10-

“ ‘Her şey mümkün cevabı’ / onu / ümide ve dehşete düşürüyor.” 180

Bu cümle,

- Yapısına göre, iç içe birleşik cümledir.
- Yüklemnin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yüklemnin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

1. ümide ve dehşete düşürüyor: yüklem, şimdiki zaman kipi, teklik 3. şahıs

2. “Her şey mümkün” cevabı: özne

3. onu: belirtili nesne, -u yükleme eki

Kelime Grupları :

1. ümide ve dehşete / düşür- : birleşik fiil

i yf

ümit / ve / dehşet: bağlama grubu

i be i

2. “Her şey mümkün” / cevabı: belirtisiz isim tamlaması

ty tn

Her şey / mümkün: iç cümle

ö y

her / şey: sıfat tamlaması
s i

-11-

“Sustu / bu sözlerin Samim’i değiştirmediğini anlayınca, hareketleri çoğalan gözleriyle hiç bir şeyi görmeden her tarafa bakmaya başladı.” (183)

Bu cümle, iki cümleden oluşan sıralı bir cümledir.

BİRİNCİ CÜMLE

“Sustu.”

Bu cümle,

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

- sustu: yüklem, görülen geçmiş zaman kipi, teklik 3. şahıs
- (o): gizli özne

İKİNCİ CÜMLE

“Bu sözlerin Samim’i değiştirmediğini anlayınca / hareketleri çoğalan gözleriyle / hiçbir şeyi görmeden / her tarafa / bakmaya başladı.”

Bu cümle,

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

- bakmaya başladı: yüklem, görülen geçmiş zaman kipi, teklik 3. şahıs
- (o): gizli özne
- Bu sözlerin Samim’i değiştirmediğini anlayınca: zarf tümleci

4. hareketleri çoğalan gözleriyle: zarf tümleci, -le vasıta eki
 5. hiçbir şeyi görmeden: zarf tümleci
 6. her tarafa: yer tamlayıcısı, -a yaklaşma eki

Kelime Grupları :

1. bakmaya / başla- : birleşik fiil
 i yf

2. her / taraf: sıfat tamlaması
 s i

3. hiçbir şeyi / görmeden: zarf-fiil grubu
 bln y

hiçbir / şey: sıfat tamlaması
 s i

4. hareketleri çoğalan / gözler: sıfat tamlaması
 s i

hareketleri / çoğalan: sıfat-fiil grubu
 ö y

5. bu sözlerin Samim'i değiştirmediğini / anlayınca: zarf-fiil grubu
 bln y

bu sözlerin / Samim'i değiştirmedığı: belirtili isim tamlaması
 ty tn

Samim'i / değiştirmedik (i): sıfat-fiil grubu
 bln y

bu / sözler: sıfat tamlaması
 s i

-12-

“İnsandaki varlaşma hamlesi, ölüm korkusu ve nefretiyle birlikte ebedilik özleyişini vücuda getirir / yoklaşma hamlesi ihtiyarlığa ve ölüme götürür.” (198)

Bu cümle, iki cümleden oluşan sıralı bir cümledir.

BİRİNCİ CÜMLE

“İnsandaki varlaşma hamlesi/ ölüm korkusu ve nefretiyle birlikte / ebedilik özleyişini / vücuda getirir.”

Bu cümle,

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

- vücuda getirir: yüklem, geniş zaman kipi, teklik 3. şahıs
- İnsandaki varlaşma hamlesi: özne
- ebedilik özleyişini: belirtili nesne, -i yükleme eki
- ölüm korkusu ve nefretiyle birlikte: zarf tümleci

Kelime Grupları :

- vücuda / getir- : birleşik fiil
i yf

- ölüm korkusu ve nefretiyle / birlikte: edat grubu
i çe

ölüm / korkusu ve nefreti: belirtisiz isim tamlaması
ty tn

korku / ve / nefret: bağlama grubu
i be i

- İnsandaki / varlaşma hamlesi: sıfat tamlaması
s i

varlaşma hamlesi: belirtisiz isim tamlaması
ty tn

İKİNCİ CÜMLE

“Yoklaşma hamlesi / ihtiyarlığa ve ölüme / götürür.”

Bu cümle,

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemine türüne göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine yerine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

- 1. götürür: yüklem, geniş zaman kipi, teklik 3. şahıs
- 2. yaklaşma hamlesi: özne
- 3. ihtiyarlığa ve ölüme: dolaylı tümleç, -e yaklaşma eki

Kelime Grupları :

- 1. ihtiyarlık / ve / ölüm: bağlama grubu
i be i
- 2. Yoklaşma / hamlesi: belirtisiz isim tamlaması
ty tn

-13-

“İnsanın varlaşma hamlesinden / ebedilik hayali ve neşesi / doğar.” (199)

Bu cümle,

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemine türüne göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine yerine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

- 1. doğar: yüklem, geniş zaman kipi, teklik 3. şahıs
- 2 ebedilik hayali ve neşesi: özne
- 3. İnsanın varlaşma hamlesinden: yer tamlayıcısı, -den ayrılma eki

Kelime Grupları :

- 1. ebedilik / hayali ve neşesi: belirtisiz isim tamlaması
ty tn

hayal / ve / neşe: bağlama grubu
i be i

2. İnsanın / varlaşma hamlesi: belirtili isim tamlaması
ty tn

varlaşma / hamlesi: belirtisiz isim tamlaması
ty tn

-14-

“Soğuk bir tahlil / imkânsızdı.” (259)

Bu cümle,

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yükleminin türüne göre, isim cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumsuz cümledir.

Cümle Unsurları :

- imkânsızdı: yüklem, ek-fiilin görülen geçmiş zaman kipi, teklik 3. şahıs
- soğuk bir tahlil: özne

Kelime Grupları :

- soğuk / bir tahlil: sıfat tamlaması
s i

bir / tahlil: sıfat tamlaması
s i

-15-

“Feriha / senin yakın bir arkadaşın da değil.” (262)

Bu cümle,

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yükleminin türüne göre, isim cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.

ç. Anlamına göre, olumsuz cümledir.

Cümle Unsurları :

1. senin yakın bir arkadaşın değil: yüklem, ek-fiilin geniş zamanı, teklik
3.şahıs

2 . Feriha: özne

da: cümle dışı unsur

Kelime Grupları :

1. senin / yakın bir arkadaşın: belirtili isim tamlaması
ty tn

yakın / bir arkadaş: sıfat tamlaması
s i

bir / arkadaş: sıfat tamlaması
s i

-16-

“Bunlardan çekinseydin / gitmezdin/ ona.” (263)

Bu cümle

- Yapısına göre, şartlı birleşik cümledir.
- Yüklemine türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yüklemine yerine göre, devrik cümledir.
- Anlamına göre, olumsuz cümledir.

Cümle Unsurları :

1. gitmezdin: yüklem, geniş zaman kipinin olumsuzu, teklik 2. şahıs

2. (sen): gizli özne

3. bunlardan çekinseydin: zarf tümleci

Kelime Grupları

1. bunlardan / çekinseydin: şart cümlesi
yt y

“Samim odada dolaşıyor / karyolanın ayak ucunda duruyor / karşısına çektiği Meral’in hayaline soruyordu.” (263)

Bu cümle, üç cümleden oluşan sıralı bir cümledir.

BİRİNCİ CÜMLE

“Samim / odada / dolaşıyor(du).”

Bu cümle,

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemnin türüne göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemnin yerine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

1. dolaşıyordu: yüklem, şimdiki zaman kipinin hikâyesi, teklik 3. şahıs
2. Samim: özne
3. odada: yer tamlayıcısı, -da bulunma eki

İKİNCİ CÜMLE

“Karyolanın ayak ucunda / duruyor(du).”

Bu cümle,

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemnin türüne göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemnin yerine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

1. duruyordu: yüklem, şimdiki zaman kipinin hikâyesi, teklik 3. şahıs
2. (o): gizli özne
3. karyolanın ayak ucunda: yer tamlayıcısı, -da bulunma eki

Kelime Grupları :

1. karyolanın / ayak ucu: belirtili isim tamlaması
ty tn

ayak / ucu: belirtisiz isim tamlaması
ty tn

ÜÇÜNCÜ CÜMLE

“Karşısına çektiği Meral’in hayaline/ soruyordu.”

Bu cümle,

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yüklemnin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yüklemnin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

- soruyordu: yüklem, şimdiki zaman kipinin hikâyesi, teklik 3. şahıs
- (o): gizli özne
- karşısına çektiği Meral’in hayaline: yer tamlayıcısı, -e yaklaşma eki

Kelime Grupları :

- karşısına çektiği / Meral’in hayali: sıfat tamlaması
s i

Meral’in / hayali: belirtili isim tamlaması
ty tn

karşısına / çektik (i): sıfat fiil grubu
yt y

onun / karşısı: belirtili isim tamlaması
ty tn

-18-

“Yol yorgunluğum geçerse / düzeleceğimi / ümit ediyorum.” (364)

Bu cümle

- Yapısına göre, şartlı birleşik cümledir.
- Yüklemnin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yüklemnin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

1. ümit ediyorum: yüklem, şimdiki zaman kipi, teklik 1. şahıs
2. (ben): gizli özne
3. düzeleceğimi: belirtili nesne, -i yükleme eki
4. yol yorgunluğum geçerse: zarf tümleci

Kelime Grupları :

1. ümit / et- : birleşik fiil
i yf
2. yol yorgunluğum / geçerse: şart cümlesi
ö y
- (benim) / yol yorgunluğum: belirtili isim tamlaması
ty tn
- yol / yorgunluğu: belirtisiz isim tamlaması
ty tn

-19-

“Samim / de / on gündür / Meralle / kesmiş selamı sabahı.” (365)

Bu cümle,

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemine göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine göre, devrik cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları :

1. selamı sabahı kesmiş: yüklem, duyulan geçmiş zaman kipi, teklik 3.şahıs
2. Samim: özne
3. on gündür: zarf tümleci
4. Meralle: zarf tümleci
- de: cümle dışı unsur

Kelime Grupları :

1. selamı sabahı / kes- : birleşik fiil
i yf

selam / sabah: tekrar grubu
i i

2. on / gün: sıfat tamlaması
s i

-20-

“Ayaklarının altında ezilen kuru yaprakların çıtırtısından başka ses duymuyordu.” (451)

Bu cümle

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumsuz cümledir.

Cümle Unsurları :

- duymuyordu: yüklem, şimdiki zaman kipinin hikâyesi, teklik 3. şahıs
- ayaklarının altında ezilen kuru yaprakların çıtırtısından başka ses: özne

Kelime Grupları :

1. Ayaklarının altında ezilen kuru yaprakların çıtırtısından başka / ses:
s i
sıfat tamlaması

ayaklarının altında ezilen kuru yaprakların çıtırtısından / başka: edat
i e
grubu

ayaklarının altında ezilen kuru yaprakların / çıtırtısı: belirtili isim
ty tn
tamlaması

ayaklarının altında ezilen / kuru yapraklar: sıfat tamlaması
s i

kuru / yapraklar: sıfat tamlaması
s i

ayaklarının altında / ezilen: sıfat-fiil grubu
yt y

ayaklarının / altı: belirtili isim tamlaması
ty tn

(onun) / ayakları: belirtili isim tamlaması
ty tn

KAYNAKLAR

- Aylılmaz, C., Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 1994
- Aktaş, Ş., Edebiyatta Üslûp ve Problemleri, Akçağ Yay., Ankara 1993
- Aytaç, G., “Peyami Safa’nın Yalnızız Romanı”, *Milli Kültür*, S.42 , Ekim 1983, s.14-17
- Ayvazoğlu, B., Peyami -Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı-, Ötüken Yay., İstanbul 1998
- Bakırcıoğlu, Z., Başlangıçtan Günümüze Türk Romanı, Ötüken Yay., İstanbul 1997
- Bilgegil, M. K., Türkçe Dilbilgisi, Dergah Yay., İstanbul 1984
- Banguoğlu, T., Türkçenin Grameri, 7. baskı, TDK Yay., Ankara 2004
- Cemiloğlu, İ., 14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi, TDK Yay., Ankara 1994
- , Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Sözdizimi Bakımından Bir İnceleme, TDK Yay., Ankara 2001
- Çatıkkaş, A., Türk Dili Kılavuzu, Alfa Yay., İstanbul 2001
- Dizdaroğlu, H., Tümcce Bilgisi, TDK Yay., Ankara 1976
- Ediskun, H., Türk Dilbilgisi, Remzi Kitap Evi , İstanbul 1985
- Eker, S., Çağdaş Türk Dili, 3. baskı , Grafiker Yay., Ankara 2005
- Ergin, M., Türk Dil Bilgisi Bayrak Yay., İstanbul 1987
- Fidancı, M., “Sıralı Cümle”, *Türk Dili*, Haziran 1996, S. 534, s. 1315-1324
- Gece, K. M., “Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle”, *Türk Dili*, Ekim 1998, S. 562, s. 332-339
- Gencan, T. N., Dilbilgisi, TDK Yay., Ankara 1962
- Genç, A., “Peyami Safa ve Dil Sorunu”, *Milli Kültür*, S. 74, Temmuz 1990, s. 43-44
- Gezgin, H. S., Edebi Portreler, Timaş Yay., İstanbul 1997
- Göze, E., Peyami Safa, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988
- Gülensoy, T., Türkçe El Kitabı, Akçağ Yay., Ankara 2000
- Gülsevin G., “Türkçede -sA Gerundiumu Üzerine”, *Türk Dili*, S. 467, Kasım 1990, s. 276-279
- Hacıeminoğlu, N., “Yalnızız”, *Türk Yurdu*, S. 297, Haziran- Temmuz 1961, s. 35-38
- , “Yalnızız – IV Kompozisyon-“ , *Türk Yurdu*, S. 300, Temmuz 1963, s. 35-37
- Hatiboğlu, V., Türkçenin Sözdizimi, TDK Yay., Ankara 1972

-, “Kelime Grupları”, *TDAY-Belleten* 1963, Ankara 1964
- Hengirmen., M., Türkçe Dilbilgisi, Engin Yay., Ankara 1995
- Karahan, L., Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlilleri-, Akçağ Yay., Ankara 1999
-, “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine”, *Türk Dili*, Temmuz 2000, S. 583, s. 16-23
-, Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlilleri-, Akçağ Yay., Ankara 2004a
-, “Türkçe’de Birleşik Cümle Problemi”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 ekim 1993)*, 2. baskı, TDK Yay., Ankara 2004b, s. 36-42
- Karaörs, M., “Cümle Bilgisinde İsimlendirme, Sınıflandırma ve Tahlil Metotlarının Birliği”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 ekim 1993)*, 2. baskı, TDK Yay., Ankara 2004, s. 21-35
-, Türk Lehçelerinde Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi, Akçağ Yay., Ankara 2005
- Korkmaz, Z., Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK Yay., Ankara 2003.
-, “ Türkçede Birleşik Fiiller ve Anlam Kaymaları”, *Türk Dili*, Temmuz 1998, S. 559, s. 3-14
- Kudret, C., Edebiyatımızda Hikâye ve Roman II, Varlık Yay., İstanbul 1978
- Kurdakul, Ş., Çağdaş Türk Edebiyatı II, Bilgi Yayınevi , Ankara 1992
- Kükey, M., Türkçenin Sözdizimi, Ankara 1975
- Levend, A. S., “Peyami Safa’nın Yeni Romanı Yalnızız”, *Türk Dili*, S. 1 , Mart 1952 s. 22-30
- Özel, S., (N.Atabay, A.Çam), Türkiye Türkçesinin Sözdizimi, TDK Yay., Ankara 1981
- Moran, B., Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I, İletişim Yayınları, İstanbul 1997
- Niyazi M., Peyami Safa’nın Üslûbu, *Zaman* , 28 Haziran 2004
- Paslı, Z., “Peyami Safa’nın On Bir Romanında Kelime Hazinesi, Dil ve Üslûp Özellikleri, *Hisar*, S.121-122, Ocak- Şubat 1974
- Safa, P., Sanat-Edebiyat-Tenkit, Ötüken Yay., İstanbul 1970
-, Osmanlıca-Türkçe-Uydurmaca , Ötüken Yay., İstanbul 2000
-, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu , Ötüken Yay., İstanbul 1993
-, Fatih-Harbiye , Ötüken Yay., İstanbul 1998
-, Bir Tereddüdün Romanı, Ötüken Yay., İstanbul 1975
-, Matmazel Noraliya’nın Koltuğu , Ötüken Yay., İstanbul 1995

-, YALNIZIZ, Ötüken Yay., İstanbul 1991
-, YALNIZIZ, 4. baskı, MEB Yay., İstanbul 1997
- Şimşek, R., Örneklerle Türkçe Söz Dizimi, Kuzey Gazetecilik, Trabzon 1987
- Tanpınar, A. H., Edebiyat Üzerine Makaleler, Dergah Yay., İstanbul 1992
- Tekin, M., Peyami Safa'nın Roman Sanatı ve Romanları Üzerinde Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü Yay., Konya 1990
- Timurtaş, F. K., Peyami Safa - Seçmeler, MEB Yay., Ankara 1970
- Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 ekim 1993), 2. baskı, TDK Yay., Ankara 2004
- Türk Gramerinin Sorunları II, TDK Yay., Ankara 1999
- Üstüner, A., "Boğaç Han Hikâyesinde Cümlelerin Yapısı", *Türk Dili*, S. 576 , Aralık 1996 s. 1077-1085
-, "Cümlenin Öğeleri Konusundaki Karışıklıklar", *Türk Dili*, S. 553 , Ocak 1998 s. 18-30
- Yardım, M. N., Romancılar Konuşuyor, Kaknüs Yay., İst., 2000
- Yazoğlu, S., "Peyami Safa", Güzel Yazılar - Röportajlar, TDK Yay., Ankara 1997
- Zülfikar, H., "Girişik Cümle Sorunu", *Türk Dili*, 1995, S. 522, s. 643-648

ÖZ GEÇMİŞ

07 .07. 1979'da Elazığ'da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Elazığ'da tamamladım. 2000 yılında Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdim. Aynı yıl Elazığ'ın Palu ilçesinde Türkçe öğretmeni olarak göreve başladım. Şu an Elazığ Merkez Endüstri ve Meslek Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktayım.